GÜNEY EGE BÖLGESİ TURİZM STRATEJİ BELGESİ

T.C.Güney Ege Kalkınma Ajansı
Development Agency
GEKA
2009

Dilşad AKAR
koordinasyonunda
‘Güney Ege Kalkınma Ajansı
Turizm Sektörü
Araştırma Grubu’
tarafından hazırlanmıştır.
Ekim,2012

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER 2
TABLO LİSTESİ 3
ŞEKİL LİSTESİ 4
ÖNSÖZ 5
GÜNEY EGE BÖLGESİ TURİZM SEKTÖRÜ MEVCUT DURUM ANALİZİ 7
1. DÜNYADA TURİZM SEKTÖRÜ VE GELİŞİMİ 8
2. TÜRKİYE'DE TURİZM SEKTÖRÜ VE GELİŞİMİ 13
3. TR32 GÜNEY EGE BÖLGESİ'NDE TURİZM SEKTÖRÜ VE GELİŞİMİ 21
3.1 AYDIN 26
3.2 DENİZLİ 48
3.3 MUĞLA 59
4. TURİZM ÇALIŞTAYLARI VE TOPLANTILARI 81
4.1 BODRUM TURİZM ÇALIŞTAYI SONUÇLARI 82
4.2 FETHİYE TURİZM ÇALIŞTAYI SONUÇLARI 86
4.3 DENİZLİ - KARAHAYIT YÜZ YÜZE GÖRÜŞME TOPLANTILARI SONUÇLARI 90
4.4 AYDIN KÜLTÜR TURİZM İHTİSAS KOMİSYONU I. ve II. TOPLANTILARI SONUÇLARI 94
4.5 DENİZLİ KÜLTÜR VE TURİZM İHTİSAS KOMİSYONU TOPLANTISI SONUÇLARI 99
5. ULUSAL ve BÖLGESEL STRATEJİ VE ÖNCELİKLER 102
5.1 2007-2013 9. KALKINMA PLANI TURİZM STRATEJİLERİ 102
5.2 TÜRKİYE TURİZM STRATEJİSİ 2023 103
5.3 TERMAL TURİZM MASTER PLANI 106
5.4 AYDIN-MUĞLA-DENİZLİ PLANLAMA BÖLGESİ 1/100.000 ÖLÇEKLİ ÇEVRE DÜZENİ PLANI 113
5.5 GÜNEY EGE 2010-2013 BÖLGE PLANI 120
6. DEĞERLENDİRME 121
7. TURİZM HEDEF VE STRATEJİLERİ 124
7.1. BÖLGE TURİZMİNİN TANITIMINDA YENİLİĞİN VE ETKİNLİĞİN SAĞLANMASI ÖNCELİĞİ 126
7.2. YAZ AYLARINA YOĞUNLAŞMIŞ TURİZM SEZONUNUN DÖRT MEVSİME YAYILMASI ÖNCELİĞİ 128
7.3. BÖLGEDE TURİZM POLİTİKA VE UYGULAMA BİRLİĞİNİN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİNİN VE YÖNETİŞİMİNİN SAĞLANMASI 131
7.4. TURİZMİN DEVAMLILIĞI VE VERİMLİLİĞİ İÇİN ÇEVRENİN KORUMA KULLANMA DENGESİNİ SAĞLAYICI ÖNLEMLERİN ALINMASI 132
7.5. TURİZMİN SOSYAL HAYAT VE BEŞERİ SERMAYE İLE ENTEGRASYONUNUN SAĞLANMASI ÖNCELİĞİ 133
7.6. TURİZM ALTYAPISININ GÜÇLENDİRİLMESİ 134
8. KAYNAKLAR 135

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. GSMH'sine Dolaysız Turizm Gelirleri En Fazla Katkı Yapan İlk 14 Ülke, Milyar $, 2006-2012 ... 9
Tablo 2.Turizm Yatırım Ve İşletme Belgeli Tesislerin Kapasiteleri, 2010 ... 17
Tablo 3. Yıllara Göre Ortalama Kalış Süresi Ve Doluluk Oranlarının, 2001-2010 ... 18
Tablo 4. Ocak-Aralık Döneminde Ülkemize Gelen Turistlerin Milliyetlerine Göre Dağılımı-İlk 10 ülke, 2009-2011 ... 18
Tablo 5.Tesislere Geliş Sayısı, Geceleme, Ortalama Kalış Süresi Ve Doluluk Oranlarının Tesis Tür Ve Sınıflarına Göre Dağılımı, 2010 ... 19
Tablo 6. Turizm ilanlarının TR32 Bölgesi illeri bazında türlerine göre dağılımı (2010) ... 22
Tablo 7. Turizm Yatırım ve İşletme Belgeli Tesislerin Kapasiteleri, 2010 ... 23
Tablo 8. Aydın'da Belediye ve Turizm Belgeli Tesislerin İlçelere Dağılımı, 2011 ... 26
Tablo 9. Aydın İlçelere Göre Geceleme, Ortalama Kalış Süresi ve Doluluk Oranlarının Dağılımı, 2010 27
Tablo 10. 2011 yılı Aydın'da yabancı turistlerin milliyetlerine göre konaklama dağılımları ... 28
Tablo 11. Aydın Antik Kentleri ve Bulunduğu İlçeler ... 34
Tablo 12. Aydın Müzeler Listesi ... 34
Tablo 13. Aydın İlinde Bulunan Termal Tesisler ... 37
Tablo 14. Aydın Termal Tesis İstatistikleri, 2009 ... 37
Tablo 15. Kuşadası Yolcu Limanına Uğrak Yapan Gemi Ve Yolcu Sayıları ... 40
Tablo 16. Aydın'daki Marinaların Teknik Özellikleri ... 43
Tablo 17. Denizli Turizm Belgeli ve Termal Tesislerin ve Yatak Sayısının İlçe ve Beldelere Dağılımı, 2011 ... 48
Tablo 18. Denizli Turizm Belgeli Tesislere Yerli ve Yabancı Turistlerin Geliş Sayısı, 2011 ... 48
Tablo 19. 2011 yılı yabancı turistlerin milliyetleri bazında konaklama dağılımı ... 49
Tablo 20. Denizli Antik Kentleri ... 51
Tablo 21. Denizli Kongre Salonları, 2011 ... 55
Tablo 22. Muğla Turizm Belgeli İşletmelerin Tesis ve Yatak Sayısı, 2011 ... 59
Tablo 23. Belediye Belgeli ve Termal Tesislerin Tesis ve Yatak Sayılarının İlçelere Dağılımı, 2011 ... 60
Tablo 24. 2011 yılı Muğla'ya gelen turistlerin milliyetleri bazında konaklama dağılımları ... 61
Tablo 25. Güney Ege, 2007-2011, Ulusal ve U.arası Kongreler, İl-İlçe Toplam Sayıları ... 72
Tablo 26. Güney Ege, 2007-2011, Ulusal ve Uluslararası Kongreler, Tesis Toplam Sayıları ... 72
Tablo 27. Bodrum Turizm Çalıştayı Katılımcı Listesi ... 82
Tablo 28. Bodrum'da Gerçekleştirilebilecek Küçük Ölçekli Altyapı Proje Örnekleri ... 85

Tablo 29. Fethiye Turizm Çalıştayı Katılımcı Listesi 86
Tablo 30. Fethiye'de Gerçekleştirilebilecek Küçük Ölçekli Altyapı Proje Örnekleri 88
Tablo 31. Aydın İli Kültür Turizm İhtisas Komisyonu Üye Listesi 94
Tablo 32. Denizli İli Kültür ve Turizm İhtisas Komisyonu Üye Listesi 99
Tablo 33. Aydın İli 14 Günlük Tur Programı 109
Tablo 34. Denizli İli 14 Günlük Tur Programı 111

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1. Turizm Sektörünün Tüm Dünyada GSMH'ya Beklenen Toplam Katkısı Ve Yaratacağı İstihdam, 2000-2022 9
Şekil 2. İllerin Yıllara Göre Turist Sayısı, Milyon Kişi, 2011 17
Şekil 3. Turizm İlanlı alanların türlerine göre ilçelere dağılımı, 2010 23
Şekil 4. Kuşadası Kurvaziyer Limanına Giriş Çıkış Sayıları, 1988-2010 41
Şekil 5. Toplam Deniz Araçları Giriş Çıkış Rakamları, 2012 42
Şekil 6. Muğla'daki Turizm Türlerinin Rekabetçilik Pozisyonları 66
Şekil 7. Türkiye Limanları içinde Muğla limanlarının Kurvaziyer Turizmindeki Payı 74
Şekil 8. Termal Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgeleri ile Termal Turizm Merkezleri 106
Şekil 9. Aydın İli Tur Güzergahı 108
Şekil 10. Aydın İli Termal Turizm Destinasyonu 109
Şekil 11. Denizli İli Tur Güzergahı 110
Şekil 12. Denizli İli Termal Turizm Destinasyonu 112

ÖNSÖZ

Turizm, günümüzde döviz girdisini artırıcı ve istihdam sağlayıcı özellikleriyle ulusal ekonomiye katkıda bulunan, uluslararası kültürel ve toplumsal iletişimi sağlayıcı ve bütünleştirici etkisi ile dünya barışının korunmasında büyük payı olan bir sektördür. Türk ekonomisinin de vazgeçilmez temel taşlarından birisi olan turizm, bugünkü dış ticaret açığına, enflasyona ve işsizliğe çare arayan hükümetlerin önemle üzerinde durduğu bir konudur.

Türkiye, coğrafi konumu itibari ile eski dünya kıtaları olan Asya, Avrupa ve Afrika arasında doğal bir köprü gibidir. Bu nedenledir ki tarihin ilk devirlerinden beri kıtalar arası ilişkileri büyük ölçüde Anadolu toprakları üzerinden olmuştur. Göçler, savaşlar, istilalar, ticaret yolları ve haberleşme için Anadolu toprakları sürekli kullanılmış ve birçok uygarlığın beşiği olmuştur. Tüm bu uygarlıkların birleşimi, bugünkü Anadolu kültürünün temelini oluşturmuştur (Turizm Bakanlığı Yatırımlar Genel Müdürlüğü).

Uluslararası turizmin sürekli ve kesintisiz artışı, gelişen birçok ülkenin devamlı büyüyen bu endüstriye ilgi duymasına neden olmuştur. Türkiye gibi gelişen bir ülkenin pazar payı almak üzere uluslararası turizm endüstrisine ilgi duymasının nedenleri ise kısaca şöyle belirtilebilir:

- Turizm talebi her geçen gün hızla artmaktadır.
- Turizm döviz darboğazı sorunlarına çözüm getirebilmektedir.
- Turizm endüstrisinin gelişme maliyetleri düşük olabilmektedir.
- Turizm ekonomik kısıtlamalardan, tarife ve kotalardan daha az

etkilenmektedir.

Türk ekonomisinin genel trendi hem hizmet ve hem de sanayi sektörlerinde üretimin ve talebin genişlemesi yönündedir. Bu nedenle turizm, ekonominin genel trendine uygun olarak gelişmektedir. Türkiye'nin geleneksel tarım ve sanayi ürünleri ihracatından, gerekli döviz gereksinimini bütünüyle kapatacak bir gelişme beklemek, kısa ve orta vadede gerçekleşmesi zor bir olasılıktır. İşçi dövizleri ve dış finansman girdileri ise her zaman istenen boyutlara ulaşamamaktadır. Bundan dolayı dış aktif turizmin, Türkiye için önemli döviz girdisi sağlayabileceği görülmektedir. Çünkü turizmde bir ülkenin mal ve hizmetlerini müşterinin ülkesine kadar göndermek zorunluluğu yoktur. Böylelikle, ihracı mümkün olmayan servet ve hizmetler bir döviz kaynağı haline getirilebilmektedir.
Turizmin ekonomik sonuçları olarak; dış ödemeler dengesi, istihdam, ulusal gelir, yabancı sermaye girişi ve bölgesel gelişme üzerindeki etkileri dikkate alınabilir. Dünyada turizm talebi ve bunun

sonucunda turist harcamaları hızla artmakta ve mal ihracına göre turizm daha kolay döviz akışı sağlayan bir ticaret biçimi olmaktadır. Turistik mal ve hizmetlere yapılan harcamalar bir döviz akımı doğurarak döviz artışı ya da azalışı şeklinde ödemeler dengesini olumlu veya olumsuz etkilemektedir. Türkiye açısından da turizm, önemli döviz girdisi sağlayan bir yatırım ve pazarlama alanıdır. Turizm sayesinde, ihracı mümkün olmayan birçok kaynak ülke ekonomisine döviz girdisi sağlamaktadır. Hiç kuşku yok ki, özellikle gelişmekte olan ülkelerin pek çoğu ciddi ödemeler dengesi açıkları ile karşı karşıyadır. Bu ülkelerin önemli bir bölümü, Türkiye de dâhil olmak üzere, turizmi söz konusu açıklarını kapatmak için bir araç olarak görmektedir.

Bir başka önemli olgu da, Türkiye'de hızlı nüfus artışı karşısında fazla işgücünün massedilememesidir. Bu durum, bir yandan çarpık sanayileşmeye, öte yandan tarım kesiminde gizli işsizliğe yol açmaktadır. Kırsal alanlardan kentlere olan göç sosyo-ekonomik sorunlara neden olmaktadır. Bu nedenle turizm, işsizlik sorununu çözmede de önemli bir rol oynamaktadır. Ayrıca turizmin Türk ekonomisi içinde artan etkinliğinin bir sonucu olarak özellikle 1980'li yıllardan sonra yabancı turist sayılarında, turizm gelirlerinde ve turist başına yapılan harcamalarda bir artış gözlenmektedir. Türkiye'nin sahip olduğu turistik potansiyele karşın, dünya genelinde ve özellikle de Akdeniz bölgesindeki pazar payı küçüktür. Dünya turizminin odak noktalarından birini oluşturan Türkiye, dünya turizminde, gelen turist sayısı ve turizm gelirleri açısından ancak %1.5-2 düzeyinde düşük bir paya sahiptir. Türkiye kendisine yönelik turizm talebini arttırabilmek ve ekonomik Turizm Sektörünün gelişmesini tamamlayabilmek için turizm talep ve arz koşullarını çok iyi analiz etmek durumundadır.

Turizm ve bölgesel gelişme açısından Türkiye'de turizmin ekonomik sonuçlarını incelemek gerekirse; turizm, ülkenin gelişmesine katkıda bulunurken, endüstri merkezleri dışında kalan bölgelerin dengeli kalkınmasına ve gelişmesine de yardımcı olmaktadır. Gerçekten de endüstriyel açıdan yeterli kaynak ve gelişme olanağı bulamamış bölgelerin, iyi bir planlama neticesinde turistik yönden kalkınmaları ve ekonomilerini düzeltmeleri mümkündür.

Doğal özellikleri ve geçmiş yıllara dayanan turizm tecrübesi sayesinde Türkiye'nin ve dünyanın vazgeçilmez bir turizm destinasyonu olan Güney Ege Bölgesi sadece geleneksel deniz-kum-güneş turizmini değil kültür ve inanç turizmi ile birlikte birçok alternatif turizm türünü ziyaretçilerine sunmaktadır. Mevcut Durum Analizi'nde öncelikle dünya daha sonra Türkiye ve en sonunda da Güney Ege Bölgesi'nin turizm sektöründeki mevcut durumları incelenecektir.

Mevcut Durum Analizi'nin sonrasında bölgede turizm ile ilgili yapılan görüşmeler ve toplantıların içerikleri ayrıntılı şekilde verilip bu toplantı sonucu ortaya çıkan ve bölge için uygulanabilir turizm stratejileri verilecektir.

GÜNEY EGE BÖLGESİ TURİZM SEKTÖRÜ MEVCUT DURUM ANALİZİ

TR32 Düzey 2 Bölgesi olarak tanımlanan Güney Ege Bölgesi, Türkiye'nin güneybatı ucunda bulunan, birbirine komşu Aydın, Denizli ve Muğla illerinden oluşmaktadır. Bölgenin tarihi M.Ö. 2000'li yıllara dayanmakla beraber, üzerinde bulunduğu topraklar birçok kültürel, tarihî ve ekonomik gelişmelere sahne olmuştur. Bölge, Antik Karya'dan Sparta'ya, İyonya'dan Osmanlı'ya birçok medeniyete ev sahipliği yaparak tüm bu medeniyetlerin kültürel miraslarını günümüze taşımaktadır.

Coğrafi konumu nedeniyle ilk çağlardan beri önemli bir yerleşim merkezi olan bölgenin kuzeyinde İzmir, Manisa, Uşak; doğusunda Afyon, Burdur ve Antalya illeri bulunmaktadır. Batı sınırını Ege Denizi kıyıları çizerken, güney sınırını ise Ege Denizi ve Akdeniz çizmektedir. Bölgenin Ege ve Akdeniz kıyılarını oluşturan Muğla ve Aydın illerinin kıyı şeridi toplamda 1.250 km'yi geçmektedir. Bu uzunluk birçok ülkenin toplam kıyı uzunluklarından daha fazladır, bu da bölgenin turizm merkezi olmasının yanında bölgeye küçük ve büyük ölçekte yedi tane liman kazandırmıştır. Bölge Türkiye'nin güneyinden dünyaya açılan bir pencere konumunda olduğu gibi Akdeniz Bölgesi'nden Ege Bölgesi'ne de bir köprü görevi görmektedir.

Tüm bu doğal ve tarihi özellikleri ile geçmiş yıllara dayanan turizm tecrübesi sayesinde Türkiye'nin ve dünyanın vazgeçilmez bir turizm destinasyonu olan Güney Ege Bölgesi sadece geleneksel deniz-kum-güneş turizmini değil kültür ve inanç turizmi ile birlikte birçok alternatif turizm türünü ziyaretçilerine sunmaktadır. Mevcut Durum Analizi'nde öncelikle dünya daha sonra Türkiye ve en sonunda da Güney Ege Bölgesi'nin turizm sektöründeki mevcut durumları incelenecektir.

Mevcut Durum Analizi'nin sonrasında bölgede turizm ile ilgili yapılan görüşmeler ve toplantıların içerikleri ayrıntılı şekilde verilip bu toplantı sonucu ortaya çıkan ve bölge için uygulanabilir turizm stratejileri verilecektir.

1. DÜNYADA TURİZM SEKTÖRÜ VE GELİŞİMİ

20. yüzyılda hem ekonomik hem de sosyal olgu açısından gelişime en büyük katkı turizm sektörü vasıtasıyla gerçekleşmiştir. 1950 yılında turizm hareketine katılan kişi sayısı 25 milyon iken 2007 yılında 898 milyon kişiye ulaşmıştır. 1950–1990 yılları arasında turizm sektörünün ana hareket noktaları Avrupa ve Amerika kıtası olmuştur. Asya ve Pasifik bölgesinin 2002 yılından sonra Avrupa'dan sonra ikinci önemli bölge haline geldiği görülmektedir. 1950–1975 yılları arasında uluslararası ziyaretçilerin %90'nı Avrupa ve Amerika kıtasına seyahat edenler oluşturmuştur. 1950–2007 yılları arasında uluslararası ziyaretçi sayısındaki artış 35 misli olurken, en yüksek artış 924 misli ile Asya ve Pasifik, 232 misli ile Ortadoğu, 88 misli ile Afrika, 28 misli ile Avrupa ve 19 misli ile Amerika'dan seyahat edenlerde gerçekleşmiştir.

Günümüzde turizmin yarattığı ekonomik, sosyal, kültürel ve politik etkiler, özellikle uluslararası ekonomik ve politik ilişkilerde oynadığı rol giderek önem kazanmaktadır. Bu durum, yalnız uluslararası turizm hareketinden büyük pay alan gelişmiş ülkelerde değil, aynı zamanda gelişmekte olan ülkelerde de turizme verilen önemi artırmaktadır.

AB ülkeleri başta olmak üzere uygulanan politikalar, gelişen son trendlerin takip edilmesi ve uzun soluklu çalışmaların sonucunda turizm küresel bir sektör haline gelmiş, kendi ekonomisini yaratmış; kalkınma ve gelişme politikalarının bir ayağı haline gelmiştir. Turizm; son yıllarda GSMH'ye (Gayri Safi Milli Hâsıla), istihdama, ihracata ve vergilere katkı sağlayan en büyük kaynaklardan ve dünyanın lider ekonomik sektörlerinden biri olmuştur. Turizm sektörü son yıllarda küresel ekonominin bel kemiği sektörlerden birisi durumuna gelirken 2011 yılında küresel GSMH'ye katkısı %9 olmuş (2009 yılında %9,4; 2008 yılında % 9,6), yarattığı değer 6 Trilyon $'ı geçmiştir. Turizm sektörü küresel ekonomik gelişmeyi sağladığı gibi yerel kalkınma için de en önemli araçlardan birisi olmaktadır. GSMH'ye bulunduğu katkılar dışında, artan talebin karşılanması için yapılan yatırımlar, diğer üretim faktörlerini de olumlu yönde etkilemektedir. Bu üretim faktörlerinden en önemlisi olan istihdamda turizmin yarattığı küresel etki yadsınamayacak büyüklüktedir. 2011 yılında sektörün tüm dünyada 255 milyon kayıtlı iş olanağı sunduğu bilinmektedir (WTTC World Report).

Gelecek 10 yıl içerisinde turizmin yıllık ortalama %4 büyüme göstermesi, küresel GSMH'ye katkısının %10'a çıkarak 12 Trilyon $ değerini aşması beklenmektedir. 2022 yılına gelindiğinde her 10 istihdamdan birisinin turizm sektörü tarafından yaratılacağı tahmin edilmektedir (WTTC World Report). Turizm sektörünün gelecekte gücünü bu denli artırması ülkelerin de bu pastadan pay alma iştahlarını artırmaktadır. Şekil 1'de turizm sektörünün tüm dünyada GSMH'ye yapacağı katkı ve yaratacağı istihdam incelenmektedir. Buna göre 2009 yılında yaşanan küresel krizin etkisi göz ardı edildiğinde turizmin yıllara göre GSMH'ye artan bir katkı sağladığı gözlenmektedir. Turizmin yarattığı istihdam olanakları incelendiğinde ise önemli bir eğilim ve dalgalanma göze çarpmazken 2007 yılında

maksimum noktada olan istihdamın bu yıldan sonra inişe geçtiği ve 2011 yılından itibaren tekrar yükselmeye başladığı gözlenmektedir. Turizmin istihdamı 2011'den itibaren sürekli artırması ve 2022 yılında 300 Milyon kişiyi geçen bir istihdam yaratması beklenmektedir.

Şekil 1. Turizm Sektörünün Tüm Dünyada GSMH'ya Beklenen Toplam Katkısı Ve Yaratacağı İstihdam, 2000-2022
Kaynak: WTTC, 2012

Dünyada bazı alternatif turizm noktaları ve destinasyonları öne çıkmakta böylece bazı ülkelerin turizm ve seyahat alanındaki üstünlüğü devamlılık göstermektedir. Buna göre ülkelerin turizm sektörlerinin küresel GSMH'ya yarattığı etkiler incelendiğinde ***ABD, Çin ve Japonya***'nın açık ara önde oldukları ve turizm sektörünün bu ülkelerde büyük bir değere sahip olduğu görülmektedir (Tablo 1). Bu ülkeleri çoğunlukla turizm ile adını duyurmuş olan Avrupa ülkeleri takip etmektedir. Türkiye'nin bu sıralamadaki yeri incelendiğinde ise tüm dünya ülkeleri içinde 14. sırada yer aldığı görülmektedir. Uluslararası bu sıralama incelendiğinde ülkelerin turizmde başarılı olmak için çeşitli trendleri takip etmesinin ve bazı geleneksel özelliklerini öne çıkarmalarının önemi göze çarpmaktadır.

Tablo 1. GSMH'sine Dolaysız Turizm Gelirleri En Fazla Katkı Yapan İlk 14 Ülke, Milyar $, 2006-2012

ÜLKELER	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
ABD	387,770	408,755	394,124	374,902	406,981	434,353	447,694
Çin	95,022	113,460	132,499	141,408	155,956	181,619	212,585
Japonya	95,591	97,377	108,118	111,374	119,116	123,530	127,386
Fransa	95,122	106,016	113,134	101,247	95,753	102,769	96,163
İspanya	69,700	80,866	87,440	75,641	72,763	80,193	73,219
Brezilya	41,372	45,651	51,762	53,202	66,065	78,503	78,032
İtalya	66,057	73,207	75,283	66,461	65,976	71,551	65,515
Meksika	63,447	69,273	72,289	54,040	61,300	63,734	64,768
Almanya	53,702	57,831	58,681	55,091	53,989	58,276	54,069
İngiltere	58,636	64,577	59,516	49,431	51,373	56,155	55,792
Hindistan	18,847	23,890	26,490	25,167	31,223	36,192	38,384
Avusturya	23,551	26,484	24,939	24,172	31,211	35,796	35,317
Türkiye	22,098	26,428	29,712	27,697	29,916	32,958	31,700
Rusya	14,537	18,707	23,608	19,049	21,274	25,596	27,224

Kaynak: WTTC

Dünyada turistler tarafından en fazla tercih edilen turizm destinasyonları ülke bazında incelendiğinde ilk sırada ***Fransa***'nın geldiği gözlenmektedir. Onu sırasıyla İspanya, İtalya, ABD, Meksika, Çin, Japonya ve İngiltere'nin izlediği görülmektedir. Bu ülkelerin birçoğunun ortak özelliği tarihi ve doğal güzelliklerini entegre ederek dünya piyasasına sunumu ve pazarlamasını en iyi şekilde yapabilmiş olmalarıdır. Bununla birlikte alt ve üst yapı çalışmalarının yıllar içinde en iyi şekilde tamamlamaya çalıştıkları ve bunların ülke politikaları ile yönetildiği bilinmektedir.

En popüler destinasyonlara ülke bazında değil yerler ve cazibe merkezi bazında baktığımızda ise aşağıdaki sıra ile karşılaşılmaktadır. Aşağıda dünyanın en fazla ziyaretçi çeken yapılarından bazıları:

1. Time Square, New York, ABD
2. National Mall and Memorial Parks, Washingtan D.C., ABD

3. Disney World's Magic Kingdom, Florida, ABD
4. Trafalgar Square, London, İngiltere
5. Niagara Falls, Ontario, ABD
6. Tokyo Disneyland, Tokyo

7. Notre Dame de Paris, Paris, Fransa
8. Great Wall of China, Çin
9. Great Smokey Mountain National Park, Tensessee, ABD
10. Basilique du Sacre, Fransa

11. Forbidden City, Tienenmen, Beijing, China
12. Eiffel Tower, Fransa
13. Sea World, Florida, ABD
14. British Museum

Artan küresel rekabet ortamında ortaya çıkan teknolojik, ekonomik ve siyasal değişimler

çerçevesinde, turizm sektöründeki tüketim kalıplarında da değişiklikler olduğu görülmüştür. Bu değişim sonucunda, özellikle gelişmekte olan ülkelerin dünya turizm pazarından aldıkları payı artırabilmeleri, sundukları turizm ürünlerini çeşitlendirmeleri ile mümkün olacaktır.

Ülkeler mevcut potansiyelleri ve bütüncül çözüm arayışları çerçevesinde dünya turizminden daha fazla pay alabilmek için, rekabet edebilir ve satılabilir ürünler geliştirme ve stratejiler oluşturma yoluna gitmişlerdir. Bunun bir sonucu olarak da alternatif turizm kavramı ortaya çıkmıştır (Kiper, 2006). Alternatif turizmin çıkış nedenleri üzerinde çeşitli görüşler vardır. Bunlar kaynakların azalması ve niteliklerinin bozulması, sürdürülebilir turizm anlayışının çıkması, turizmin bütün yıla yayılması anlayışının gelişmesi, tüketicilerin klasik turizm anlayışından sıkılması ve farklı beklentilere girmesi, tüketicilere farklı heyecan ve tatillerin yaratılması seklinde sıralanabilir.

Turizmin tarihsel gelişimine bakıldığında, Avrupa ve Avrupa Birliği ülkelerinin merkez oluşturduğu görülmektedir. Başka bir anlatımla uluslararası turizm hareketlerine en fazla katılan, en fazla turist çeken ülkeler Avrupa ülkeleridir. Günümüzde de AB ülkeleri, dünya turizminin gelişiminde etkili rol oynayan ve dünya turizmini yönlendiren bir yapıya sahiptir. Dünyada önde gelen 40 turizm ülkesinin 12 tanesi AB üyesidir. İspanya, İtalya, Yunanistan, Fransa, Portekiz'de deniz-kum-güneş ağırlıklı kitle turizmi, Orta Avrupa ülkelerinde kış turizmi ve termal turizm, Batı Avrupa'nın büyük kentlerinde moda, kongre, iş, festival gibi etkinlikleri içine alan kültürel turizm ön plana çıkmaktadır.

Türkiye'yi ziyaret eden turistlerin çoğunun AB ülkelerinden gelmesi ve Türkiye'nin dünya turizm pazarında AB ülkeleriyle rekabet içinde olması nedeniyle AB'nin turizm politikası, Türkiye'yi yakından ilgilendirmektedir. AB ülkelerinde turistik hizmet kalitesinin artması ve turizm faaliyetlerinin çeşitlenmesi karşısında Türk turizm politikaları Türkiye'ye yönelik talep açısından önem taşımaktadır.

Avrupa Birliği, 1990'ların başına kadar turizm sektörünün bölgesel kalkınma ve istihdam yaratmadaki öneminin bilincinde olmakla birlikte, sektörel yaklaşımda bulunmamayı tercih etmiş ve turizm alanındaki faaliyetleri dolaylı olarak sürdürmüştür. Topluluk turizm faaliyetlerinin geliştirilmesi amacıyla bir kısmı coğrafyayı ve coğrafyacıları yakından ilgilendiren bazı hedefler belirlemiştir (Emekli, 2005):

- Turizmde yeni teknolojiler kullanılarak, bilginin paylaşımı ve dağıtımının kolaylaştırılması
- Turizm sektöründeki kaliteyi artırmak için mesleki eğitimin desteklenmesi ve geliştirilmesi
- Turistik ürünlerin geliştirilmesi ve kalitesinin artırılması (coğrafi destek)
- Turizmde sürdürülebilir gelişmenin ve çevre koruma ilkelerinin desteklenmesi, geliştirilmesi (coğrafi boyut).

Avrupa Birliği'nin ortak turizm politikaları "Turizm Eylem Planları" aracılığı ile desteklenmektedir. Bu planların amaçlarını;

- Az gelişmiş yörelerde turizmi geliştirmek,
- Turistik bölgelerde alt yapıyı desteklemek,
- Çevreyi korumak, doğaya dönüş arzusunu özendirmek,
- Ortak kültür mirasına sahip çıkmak, yaşatmak,
- Tatillerin yıllık zaman dilimlerini zaman ve mekân boyutunda ayarlamak,
- Turistik mevsimlik yoğunlaşmanın önüne geçmek,
- Turizm istatistiklerini kolay ve anlaşılır hale getirerek isteyenin hizmetine sunmak

şeklinde özetlemek mümkündür. AB ülkelerinin son 20 yıldır yürüttüğü bu turizm politikaları sonucunda birçok Avrupa ülkesi turizm merkezi haline gelmiş; dünyaca tanınmıştır.

Ülkemizde de özellikle planlı dönem ile birlikte başlayan turizm hedef ve amaçları ile birlikte turizm alanında büyük değişiklikler ve atılımlar göze çarpmakta; dünya çapında tanınan önemli bir destinasyon olma yolunda ilerlemektedir. Küresel krizler göz ardı edildiğinde turizmin gelişme grafiği sürekli yükselmektedir. Kalkınma Planları ve son olarak 2023 Turizm Vizyonu'nda da belirtildiği gibi 'turizmin her mevsime yayılması ve turizm gelirlerinin artırılması' yönünde atılması gereken adımlar bulunmaktadır. Türkiye ile birlikte Güney Ege Bölgesi'nin de bu hedefler doğrultusunda yapması gereken çalışmalar incelenmek istemektedir. Bu durumla ilgili doğru tahliller yapmadan önce İkinci Bölüm'de Türkiye'nin mevcut turizm durumu kısa ve öz şekilde ele alınacaktır.

2. TÜRKİYE'DE TURİZM SEKTÖRÜ VE GELİŞİMİ

Türkiye doğal güzellikleri, eşsiz tarihi mekânları, arkeolojik ören yerleri, gelişmekte olan turistik altyapısı ve misafirperverlik geleneği ile dünyanın en çok tercih edilen turizm destinasyonlarından biri haline gelmiştir. İstanbul Boğazı üzerindeki iki asma köprü Asya ve Avrupa'yı birbirine bağlamaktadır. Türkiye'nin Asya kıtasında yer alan ve Romalılar tarafından Küçük Asya olarak adlandırılan Anadolu Yarımadası, birçok eski uygarlığa ev sahipliği yapmıştır. Üç tarafı denizlerle çevrili olan ülkede yazların uzun sürmesi ülkeyi yaz tatili açısından son derece popüler hale getirmektedir.

Turizm dünyanın en hızlı gelişen sektörlerinden birisidir. Türkiye planlı dönemle birlikte turizm alanında önemli gelişmeler kaydetmiştir. 1963–1980 döneminde ülkesel sosyo-ekonomik gelişmede kamu yatırımları için emredici, özel sektör yatırımları için yönlendirici nitelikte bir merkezi planlamaya bağımlı olan model seçilmiştir.

Türkiye, turizm sektörüne ülke ekonomisi içinde gereken önemi vermiş, ekonomik kalkınma ve sosyal gelişme süreci içinde turizm yatırımları da artan bir ölçüde gelişme göstermiştir. Son yıllarda artan konaklama tesislerine ve turist sayısına paralel olarak turizmden elde edilen gelirlerde de olumlu yönde gelişme olmuştur. Turistik yatırımlar da ekonomideki her yatırım gibi gelir meydana getirir. Turistik Tüketim ve yatırım harcamaları sonucunda turizmin ekonominin genelinde meydana getireceği gelir etkisinin, ilk etapta harcamanın kendisine eşit, sonraki etaplarda ise meydana getireceği dolaylı etkiler sonucu harcama miktarının çok üzerinde olması beklenir. Türkiye'de son yıllarda turizm sektöründe yapılan yatırımlarla birlikte tanıtma ve pazarlama çalışmalarında gösterilen büyük desteklerin sonucunda, turizm gelirlerinde önemli artışlar sağlanmıştır.

Türkiye'de 1960 yılını izleyen dönem kalkınma planlarının yapıldığı ve turizm sektöründe gelişmelerin yaşandığı bir dönemdir. Bölgeler itibarıyla kaynaklar tespit edilmiş, fiziksel planlama çalışmaları yapılmış, teknik altyapı yatırımları gerçekleştirilmiş ve öncü-örnek tesisler olarak adlandırılan yat limanı, konaklama tesisleri gibi yatırımlar devlet eliyle gerçekleştirilmiştir. Ege-Akdeniz kıyılarımızın1/25.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı çalışmalarına başlanmıştır. Bu planlar ile turistik tesis alanlarının nerelerde yer alacağı belirlenmiştir(T.C. Turizm Bakanlığı, 2001). İlk kalkınma planında turizmden daha fazla yararlanmak, zengin doğal ve tarihi kaynaklardan yararlanmak, gerekli yatırımları yapmak, turizm tanıtımı faaliyetlerine ağırlık vermek gibi ilkeler benimsenmiştir.

İkinci plan döneminde turizmin ekonomik, sosyal ve kültürel işlevlerinden yararlanmak ve turizm gelirini arttırmak amaçlanmıştır. İç turizmin geliştirilmesi, turizm yatırımlarının kitle turizmine dönük olarak desteklenmesi amaçlanmıştır. Üçüncü ve dördüncü plan döneminde ise daha çok mevzuat düzenlemeleri yapılmış, kıyı kanunu çıkartılmış, turizm tanıtımı, turizm pazarlaması ve enformasyon hizmetlerinde geliştirmeler yapılmıştır. Ayrıca bu dönem organize turizm bölgeleri geliştirilmeye

başlanmıştır (Akdoğan& Kozak, 1996: 85).

1980 sonrasında yaşanan en önemli olay 24 Ocak 1980 tarihinde uygulamaya konulan 'Ekonomik İstikrar Tedbirleri'dir. Bu karar bağlamında 1982 yılında sektördeki darboğazları çözmek ve gerekli yasal düzenlemeleri getirmek amacıyla 'Turizmi Teşvik Yasası' yürürlüğe konmuştur. Bu yasa ile turizm sektörünü düzenleyecek, geliştirecek, dinamik bir yapı ve işleyişe kavuşturacak tertip ve tedbirler getirilmiş ve sektörün gelişimine önemli bir ivme kazandırılmıştır. Turizmi Teşvik Yasası'na bağlı olarak planlamaya, turizm alan ve merkez ilanına, kamu arazilerinin turizm yatırımlarına tahsisine girişilmiş ve Turizm Yatırım ve İşletmelerinin Niteliklerine Yönelik Yönetmelikler hazırlanarak yürürlüğe konmuştur. Serbest pazar ekonomisine geçiş sürecinde turizm sektörüne son derece cazip teşvikler sunulmuştur (Akpınar,2006: 4).

Türkiye'de turizmin 1982 yılı Turizm Teşvikleri ile ivme kazanması ile birlikte Türkiye'de turizm merkezleri öne çıkmaya başlamış ve bacasız sanayi birçok sektörü de beraberinde etkileyerek ekonominin can damarını oluşturmuştur. Aydın ili de ülkenin önde gelen turizm merkezlerinden birisi haline gelmiştir. Nüfusun çoğu geçimini tarım ile sağlarken, turizm ikinci bir önemli gelir kaynağı haline gelmiştir. Turizm, daha önce vurgulandığı gibi tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de bölgeler arası farklılığı en aza indirmek için en önemli araçlardan birisidir.

80'li yılların ikinci yarısından itibaren Türk turizminin gündeminde ağırlıklı yer tutmaya başlayan konuların başında çevrenin korunması, doğal ve kültürel kaynakların taşıma kapasitelerinin üzerinde kullanıma açılmaması arayışları gelmiştir. 90'lı yılların ilk yarısı tesis doluluk oranlarını yükseltmek amacıyla tanıtım ve pazarlamaya hız verilmesi ve yine arz kapasitesindeki artışa paralel olarak had safhaya ulaşmış olan eğitimli iş gücü ihtiyacının giderilmesi çabalarına sahne olmuştur.

Türkiye son yıllarda turizmde çok yüksek performans sergilemesine ve sahip olduğu turistik arz potansiyeline rağmen dünya genelinde ve özellikle de Akdeniz bölgesinde pazar payı küçüktür. Dolayısıyla da, dünya turizminin odak noktalarından birini oluşturan Türk turizminin amacı, büyüyen dünya turizm pazarındaki payını daha üst seviyelere çıkarmak olmalıdır. Bu bağlamda turizm, günümüzde döviz girdisini artırıcı ve istihdam sağlayıcı özellikleriyle ulusal ekonomiye katkıda bulunan, uluslararası kültürel ve toplumsal iletişimi sağlayıcı ve bütünleştirici etkisi ile dünya barışının korunmasında büyük payı olan bir sektördür. Türk ekonomisinin vazgeçilmez temel taşlarından birisi olan turizm, bugünkü dış ticaret açığına, enflasyona, işsizliğe çare arayan ve hükümetlerin önemle üzerinde durduğu bir konudur. Çünkü turizm geliştirilmesi, ülkede ekonomik kriz nedeniyle son iki yıldır darboğaza giren tüm sektörlerin ve ülke insanın ekonomik sorunlarını aşmasını kolaylaştıracak bir olgu olarak değerlendirilmektedir.

Sonuç olarak, turizm sektörü dünyada hızla gelişmekte, teknolojideki ilerleme ve hız da bu gelişmenin yakıtını oluşturmaktadır. Dolayısıyla Türkiye'nin ekonomik yönden gelişmesinde, turizmin taşıdığı

rolün ileriye dönük korunabilmesi ve sürdürülebilmesi şarttır. Yapılan çalışma, Türkiye'de diğer sektörlere nazaran turizm sektöründe istenilen ölçüde sağlıklı veri bulunamaması nedeniyle sınırlı kalmıştır. Bundan sonra yapılması düşünülen araştırmalar, özellikle birincil verilere dayandırılarak geliştirilebilir.

Turizm türlerinin çeşitlendirilmesi; kitle turizminin yanı sıra selektif turizme ve özel ilgi turlarına yönelik pazar bölümlerine yoğunlaşılması; İngiltere, Fransa, Almanya gibi geleneksel pazarların yanı sıra Japonya, ABD, Kanada, Asya Pasifik Bölgesi, BDT ve Körfez ülkelerindeki tanıtım ve pazarlama faaliyetlerine hız verilmesi 1990'lı yılların tanıtım ve pazarlama stratejileri arasında yer almaktadır (T.C. Turizm Bakanlığı, 2001).

Türkiye'de, turizm uzun yıllar güneş, deniz, kum, doğal güzellikler gibi kaynakları kullanma ve teknolojisi basit bir iktisadi faaliyet olarak görülmüştür. Ülkenin döviz darboğazı ve işsizlik gibi başlıca sorunlarına turizmin çözüm getireceği beklenmiş ve sektörün son yıllarda gösterdiği büyük gelişmeyle Türk ekonomisinin ve dolayısıyla kalkınmanın önemli unsurlarından biri olmuştur.

Türkiye'de turizmin ekonomik, sosyal ve kültürel etkileri 1940'lardan sonra fark edilmiş, 1963 yılından 1980'li yıllara kadar, zamanla gelişme eğilimi göstermiştir. Türkiye'ye yönelik yabancı turizm talebinin dünya ortalamasının üstünde olduğu 1980 sonrası ise Türk turizmi için bir dönüm noktası olmuştur. Turizm bu yıllardan sonra ekonomik, sosyal ve çevresel yönleri ile birlikte ele alınmaya başlanmıştır. Çünkü Türkiye'de elde edilen sayısal büyüklüklerin sahip olduğumuz doğal ve tarihi zenginliklerin karşılığı olmadığı görülmüştür. Bunun için yasal düzenlemeler yapılarak turizm teşvik kanunları çıkartılmış, vergi ve gümrük muafiyetleri özel döviz tahsisleri verilmiştir. Bu önlemlerle büyük gelişmeler sağlanmış 1984-1990 yılları arasında turizm ortalama %12.1 büyüyen bir sektör olmuştur (Turizm Bakanlığı).

Turizmin lokomotif görevi üstlenerek kalkınmada oynadığı rol, devlet politikalarının belirlenmesinde göz ardı edilmemiştir. Sektör, 1985'den sonra ekonominin geneli içinde üstüne düşeni fazlasıyla yerine getirmiştir. Son yıllarda, global olarak yaşanan mali kriz ve durgunluk turizm sektörünü de etkilemiş ve bu durum devletin kalkınma politikaları içinde ağırlıklı olarak yerini almıştır. Toplam ihracatın %28.8'ne ulaşan turizm gelirleri daha da arttırılmaya çalışılmaktadır (Turizm Bakanlığı).

Türkiye'de artık sıradanlaşmış deniz-kum-güneş (3S) turizminin yaygın olmasına rağmen tüm dünyada 14. sırada yer almaktadır. Türkiye, 2011 yılında yaklaşık 33 Milyar $ olan dolaysız dış turizm gelirini; cumhuriyetin 100. yıldönümünde 63 Milyon turist ile 86 Milyar $'a çıkararak turizm geliri bakımından ilk 5 ülke arasına girmeyi hedeflemektedir (Türkiye Turizm 2023 Strateji Belgesi). Bunun için hedeflenen turist başı ortalama harcama ise 1.350 $'dır. Turizm gelirlerinin 10 yıl içinde 2,6 kat artması; turizmde yenilikçi trendleri takip ederek, etkili ve erişilebilir turizm destinasyonları yaratarak,

turizmin tüm alanlarında altyapı sorunlarının çözümlenerek, etkili tanıtım ile sağlanabilecektir.

2011 yılında Türkiye'de toplam 46,2 Milyar TL yabancı ziyaretçi harcaması gerçekleşmiştir. 2012 yılında bu değerin % 1,6 düşmesi beklenirken gelecek turist sayısının yaklaşık 28,784 milyon olacağı tahmin edilmektedir. 2022 yılında ise gelen turist sayısının 41 milyona ulaşması ve turist harcamalarının 39,9 Milyar TL'yi bulması beklenmektedir (WTTC Turkey Report, 2012). Şekil 2'de yer alan grafikten gözlendiği üzere Türkiye'deki turist harcamalarının tüm dünyada turistlerin yaptığı harcamalar içindeki payı 2009 yılından bu yana düşüşe geçmiştir. 2022 yılında ise harcamaların ve turist sayılarının artmasına rağmen dünyadaki turist harcamalarının içindeki payı büyük bir düşüşle % 2'nin altına düşeceği tahmin edilmektedir. Buna göre gelecek 10 yıl içinde tüm dünyadaki turizm sektörünün gelişmesi, turizm gelirlerinin büyük bir oranda artması beklenmektedir.

Kaynak: WTTC

Türkiye'de en fazla turist çeken varış noktaları incelendiğinde önde gelen 5 turizm merkezi dikkati çekmektedir. Antalya, İstanbul, Muğla, İzmir ve Aydın her yıl en fazla turistin tercih ettiği turizm merkezleri olmaktadır. Yıllara göre turist yoğunluğu incelendiğinde Antalya ve İstanbul'un hemen hemen her yıl bu sayıyı artırdığı ve yükselen bir trende sahip olduğu görülmektedir. Muğla, İzmir ve Aydın'da ise yıllara göre bir artış olmadığı aksine zaman aman azalmalar olduğu dikkat çekmektedir. 2010 yılında Antalya 9 milyon kişiyi geçerken Aydın'ın 1 milyon turistin altında kaldığı göze çarpmaktadır (Şekil 2).

Şekil 2. İllerin Yıllara Göre Turist Sayısı, Milyon Kişi, 2011
Kaynak: TÜROFED, 2012

Türkiye'nin turizm kapasitesini incelerken önemli verilerden birisi de tesis ve yatak kapasiteleridir. 2010 verilerine göre Türkiye'de, Turizm İşletmesi Belgeli toplam 2.647 tesis bulunurken, bu işletme belgeli tesisler toplam 629.465 yatak kapasitesine sahiptir. Turizm Yatırım Belgeli toplam 877 tesiste ise toplam 252.984 yatak kapasitesi bulunmaktadır.

Türkiye'deki Turizm Belgeli Tesislerin dağılımları incelendiğinde büyük bir çoğunluğunun Antalya, Muğla ve İstanbul'da yoğunlaştığı görülmektedir. Fakat Bölge illerinden Muğla Türkiye'de üçüncü sırada; Aydın ancak İzmir'in arkasından 5. sırada yer alırken; Denizli ise Türkiye sıralamasında gerilerde kalmaktadır. Buna göre Muğla'da 535, Aydın'da 94, Denizli'de 28 tesis bulunmaktadır. TR32 Güney Ege Bölgesi Türkiye'nin toplam yatak sayısının %20'sini oluşturmaktadır. Fakat Antalya'nın tek başına tüm yatakların %41'ini oluşturmaktadır.

Tablo 2.Turizm Yatırım Ve İşletme Belgeli Tesislerin Kapasiteleri, 2010

	TURİZM YATIRIMI BELGELİ			TURİZM İŞLETMESİ BELGELİ		
	TESİS SAYISI	ODA SAYISI	YATAK SAYISI	TESİS SAYISI	ODA SAYISI	YATAK SAYISI
TÜRKİYE	877	114.771	252.984	2.647	299.621	629.465
ANTALYA	129	25.942	57.365	686	143.784	306.535
MUĞLA	155	20.413	46.227	380	41.188	88.479
İSTANBUL	103	16.192	34.787	372	31.017	62.841
İZMİR	49	7.344	17.815	132	12.190	25.688
AYDIN	22	2.967	6.727	72	9.370	19.483
DENİZLİ	6	440	880	22	2.769	5.592

Kaynak: Turizm Bakanlığı, 2012

2010 yılında Türkiye'deki turistlerin turistik tesislerde ortalama kalış süresi yabancı turistler için ortalama 4,30 gün olurken yerli turistler için 1,90 gün olmuştur. Doluluk oranı toplamda %49,19 olurken bunun %37,23'ünü yabancı turistler oluşturmuştur (Tablo 3). Bu veriler Türkiye turizminin en önemli sorunlarından birisini ortaya çıkarmaktadır: Günübirlik Sorunu. Yıllara göre ortalama kalış

süreleri artsa da halen çok düşük sevilerde seyretmektedir. Yerli ve yabancı turistler geldikleri tesislerde konaklama süresini çok kısa tutmaktadır. Bu ise turistlere verilen hizmet kalitesinin düşüklüğü, turizm çeşitlerinin az olması, turizm sektörünün yenilikçi olamaması ve turist ihtiyaçlarını karşılayamamaktan kaynaklanmaktadır.

Tablo 3. Yıllara Göre Ortalama Kalış Süresi Ve Doluluk Oranlarının, 2001-2010

	ORTALAMA KALIŞ SÜRESİ			DOLULUK ORANI(%)		
YILLAR	YABANCI	YERLİ	TOPLAM	YABANCI	YERLİ	TOPLAM
2001	4,14	1,83	3,06	32,82	12,80	45,62
2002	4,39	1,92	3,29	36,04	12,65	48,68
2003	4,54	1,93	3,28	33,56	13,33	46,90
2004	4,53	1,89	3,29	36,57	13,50	50,07
2005	4,33	1,80	3,20	39,22	13,16	52,38
2006	3,92	1,86	2,90	32,35	14,91	47,26
2007	3,82	1,85	2,94	36,68	14,43	51,12
2008	4,17	1,85	3,12	37,71	13,80	51,51
2009	**4,17**	**1,89**	**3,13**	**35,38**	**13,52**	**48,90**
2010	**4,30**	**1,90**	**3,30**	**37,23**	**11,94**	**49,17**

Kaynak: **Yatırım Ve İşletmeler Genel Müdürlüğü, 2012**

2011 yılı Ocak-Aralık döneminde Türkiye'yi en çok ziyaretçi gönderen ülkeler sıralamasında Almanya % 15,34 (4.826.315) ile birinci, Rusya Fed. % 11,03 (3.468.214) ile ikinci, İngiltere % 8,21 (2.582.054) ile üçüncü sıradadır. İngiltere'yi İran, Bulgaristan, Hollanda, Gürcistan, Fransa, Suriye ve A.B.D. izlemektedir. Türkiye'yi iki yıllık bir dönemde en fazla ziyaret eden ülkeler incelendiğinde Almanya'nın ilk sırada yer aldığı görülmektedir. İngiltere, Fransa ve ABD gibi Amerika ve Avrupa ülkeleri dışında ülkemize en fazla ilgi gösteren ziyaretçiler genellikle komşu ülkelerden gelmektedir. En fazla ziyarete gelen ülkelerin yıllara göre oranları incelendiğinde büyük dalgalanmaların olmadığı dikkati çekmektedir.

Tablo 4. Ocak-Aralık Döneminde Ülkemize Gelen Turistlerin Milliyetlerine Göre Dağılımı-İlk 10 ülke, 2009-2011

ÜLKELER	2011	MİL.PAY%	2010	MİL.PAY%	2009	MİL.PAY%
ALMANYA	4 826 315	15,34	4 385 263	15,32	4 488 350	16,58
RUSYA FED.	3 468 214	11,03	3 107 043	10,85	2 694 733	9,95
İNGİLTERE	2 582 054	8,21	2 673 605	9,34	2 426 749	8,96
İRAN	1 879 304	5,97	1 885 097	6,58	1 383 261	5,11
BULGARİSTAN	1 491 561	4,74	1 433 970	5,01	1 406 604	5,19
HOLLANDA	1 222 823	3,89	1 073 064	3,75	1 127 150	4,16
GÜRCİSTAN	1 152 661	3,66	1 112 193	3,88	995 381	3,68
FRANSA	1 140 459	3,63	928 376	3,24	932 809	3,45
SURİYE	974 054	3,10	899 494	3,14	509 679	1,88
A.B.D.	757 143	2,41	642 768	2,24	667 159	2,46
DİĞER	11 961 488	38,03	10 491 331	36,64	10 445 239	38,58
TOPLAM	**31 456 076**	**100,00**	**28 632 204**	**100,00**	**27 077 114**	**100,00**

Kaynak: Yatırım ve İşletmeler Müdürlüğü

İllere göre geceleme ve ortalama kalış süreleri incelendiğinde en fazla turistin Antalya tesislerinde konakladığı görülmektedir. Geceleme sayısı 5,1 ile en fazla olan Antalya'yı, 4,4 ile Muğla izlerken, Türkiye ortalamalarının üstünde kalan Aydın'da ortalama kalış süresi 3,5 gün olmaktadır. Bu ortalama ile Antalya ve Muğla'dan sonra Türkiye'de en uzun ortalama kalış süresine sahip üçüncü il olmaktadır. Fakat bu ortalama yine de yeterli değildir.

Tablo 5.Tesislere Geliş Sayısı, Geceleme, Ortalama Kalış Süresi Ve Doluluk Oranlarının Tesis Tür Ve Sınıflarına Göre Dağılımı, 2010

TESİS TÜR VE SINIFI	GECELEME			ORTALAMA KALIŞ SÜRESİ			DOLULUK ORANI %		
	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam
Ankara	647 708	1 621 125	2 268 833	2,2	1,5	1,7	9,02	22,57	31,59
Antalya	49 264 226	6 626 632	55 890 858	5,7	2,9	5,1	51,60	6,94	58,54
Aydın	1 918 902	573 546	2 492 448	4,2	2,4	3,5	33,07	9,88	42,95
İstanbul	7 839 170	2 219 366	10 058 536	2,3	1,7	2,2	34,36	9,73	44,09
İzmir	1 958 333	1 366 508	3 324 841	3,8	1,7	2,5	23,31	16,27	39,58
Muğla	8 981 194	2 185 224	11 166 418	5,2	2,7	4,4	40,64	9,89	50,53

Kaynak: Yatırım Ve İşletmeler Genel Müdürlüğü

Türkiye'de turistlerin en çok tercih ettiği turizm destinasyonları şehir bazında değil varış noktası bazında incelediğimizde aşağıdaki listede yer alan en popüler yerler olmuştur:

1. Ayasofya, İstanbul
2. Göreme ve Kapadokya, Nevşehir
3. Celsus Kütüphanesi, Efes, İzmir
4. Sultan Ahmet Camii (Blue Mosque), İstanbul
5. Ölüdeniz, Fethiye, Muğla
6. Nemrut Dağı, Adıyaman
7. Bodrum, Muğla
8. Pamukkale ve Hierapolis, Denizli
9. Patara Beach, Antalya
10. Aspendos Tiyatrosu, Antalya
11. Truva Atı Müzesi, Çanakkale

Bu bilgiler ışığında dünyada turizm ve seyahat sektörünün yakın gelecekte çok daha büyümesi, geniş kitlelere yayılması ve ülkelerin GSMH'larına daha fazla katkıda bulunması beklenmektedir. Fakat bununla birlikte geleneksel turizm anlayışı yerine son yıllarda gelişen yenilikçi turizm akımlarının

yaygınlaşacağı bilinmektedir. Ülkeler bu yenilikçiliklere ayak uydurarak daha geniş kitlelere seçenekler sunarken, turizmde yüksek sezon olarak tabir edilen Haziran-Eylül dönemini daha uzatmak istemektedirler. Böylelikle daha üst gelir seviyesinde ve katma değeri daha fazla olacak turizm çeşitleri ile hizmet vermeyi amaçlamaktadırlar.

Doğal, tarihi ve kültürel kaynakların çeşitliliği, iklim ve coğrafi koşulların farklı turizm ürünleri açısından elverişliliği, misafirperverlik, yaratıcı ve güçlü bir turizm endüstrisi, mesleki ve sivil toplum kuruluşlarının turizme ve koruma-kullanma dengesine özen göstermesi Türk turizminin güçlü yönleridir ve bu güç harekete geçirilmiştir. Bu doğrultuda Türkiye '***Sürdürülebilir turizm yaklaşımının benimsenerek istihdamın artırılmasında ve bölgesel gelişmede turizmin öncü bir sektör konumuna ulaştırılması ve Türkiye'nin 2023 yılına kadar, uluslararası pazarda turist sayısı ve turizm geliri bakımından ilk beş ülke arasında önemli bir varış noktası ve uluslararası bir marka haline getirilmesinin sağlanması'*** vizyonunu benimsemiştir (Türkiye Turizm 2023 Strateji Belgesi).

Türkiye 2023 Turizm Strateji Belgesi ve TR32 Bölge Planı içinde de belirtildiği üzere ülkenin ve bölgenin de öncelikleri içinde turizmin çeşitlendirilmesi, gelir düzeyi yüksek turistlere yönelik hizmetlerin artırılması, turizmin dört mevsime yayılması yer almaktadır. Buna göre;

- ✓ Türkiye turizminin varış noktası odaklı ve çok fonksiyonlu olarak geliştirilmesi;
- ✓ Turizmde ürünün çeşitlendirilerek sezonun bütün bir yıla yayılması;
- ✓ Sürdürülebilir turizmin tanıtılarak eko turizm, kırsal turizm ve agro turizm konularında kamu, özel ve sivil toplum kuruluşlarının bilinçlendirilmesi;
- ✓ Yurtiçi ve yurtdışı tanıtım ve pazarlamanın etkin kılınması;
- ✓ Yöreye özgü farklı turizm türlerinin birbirine entegrasyonunu sağlayarak çeşitli turizm imkânlarını sağlık, eğitim vb. farklı sektörel kullanımlarla bir arada sunulabilen alternatif turizm odaklı (sağlık, termal, golf, kış sporları, doğa turizmi vb.) turizm kentlerinin oluşturulması

gibi ilkeler benimsenmiştir (Türkiye Turizm 2023 Strateji Belgesi).

3. TR32 GÜNEY EGE BÖLGESİ'NDE TURİZM SEKTÖRÜ VE GELİŞİMİ

TR32 Düzey 2 Bölgesi olarak tanımlanan Güney Ege Bölgesi'nin tarihi M.Ö. 2000'li yıllara dayanmakla beraber, üzerinde bulunduğu topraklar birçok kültürel, tarihî ve ekonomik gelişmelere sahne olmuştur. Bölge, Antik Karya'dan Sparta'ya, İyonya'dan Osmanlı'ya birçok medeniyete ev sahipliği yaparak tüm bu medeniyetlerin kültürel miraslarını günümüze taşımaktadır.

Coğrafi konumu nedeniyle ilk çağlardan beri önemli bir yerleşim merkezi olan bölgenin batı sınırını

Ege Denizi kıyıları çizerken, güney sınırını ise Ege Denizi ve Akdeniz çizmektedir. Bölgenin Ege ve Akdeniz kıyılarını oluşturan Muğla ve Aydın illerinin kıyı şeridi toplamda 1.250 km'yi geçmektedir. Bu uzunluk birçok ülkenin toplam kıyı uzunluklarından daha fazladır, bu da bölgenin turizm merkezi olmasının yanında bölgeye küçük ve büyük ölçekte yedi tane liman kazandırmıştır. Bölge Türkiye'nin güneyinden dünyaya açılan bir pencere konumunda olduğu gibi Akdeniz Bölgesi'nden Ege Bölgesi'ne de bir köprü görevi görmektedir.

1982 tarihli Turizm Teşviklerinin yürürlüğe girmesiyle Antalya ile birlikte Muğla ve Aydın illeri kitle turizmine yönelik büyük ölçekli yatırımlara ev sahipliği yapmıştır. Turizmi Teşvik Yasası'nın tanımladığı turizm merkezleri, turizm alanları, turizm bölgeleri ile kültür ve turizm koruma ve gelişim bölgeleri, arazi tahsisleri ile ayni ve nakdî teşvik unsurları sayesinde turizm yatırımlarının yoğunlaştığı alanları oluşturmuştur (TR32 Bölge Planı).

25.08.1982 tarihli ilk ilanın ardından hâlen yürürlükte olan 241 adet turizm bölge, alan ve merkezi ile kültür ve turizm koruma ve gelişim bölgesinden 26'sı Antalya'da yer alırken, bölge sınırları dâhilinde toplam 32 ilan (Muğla'da 20, Aydın'da 8 ve Denizli'de 4) bulunmaktadır. Kitlesel turizm politikaları uyarınca ilanların genellikle kıyılara yöneldiği, son dönemdeki turizmi çeşitlendirme çalışmaları sonucunda Aydın ve Denizli illerinde termal turizme, Muğla'da ise kış sporlarına yönelik ilanların yoğunlaştığı görülmektedir (TR32 Bölge Planı).

Tablo 6. Turizm ilanlarının TR32 Bölgesi illeri bazında türlerine göre dağılımı (2010)

Adı	Bakanlar Kurulu Kararı		Resmî Gazete	
Aydın Akbük T.M.	13.08.1991	1991/2137	20.09.1991	20997
Aydın Buharkent Denizli Sarayköy Termal T.M.	04.12.2006	2006/11354	16.12.2006	26378
Aydın Buharkent Termal T.M.	25.02.2008	2008/13317	13.03.2008	26815
Aydın Didim K.T.K.G.B.	22.10.2004	2004/8328	06.01.2005	25692
Aydın Kuşadası Çamlimanı T.M.	22.10.2004	2004/8328	06.01.2005	25692
Aydın Kuşadası I No'lu T.M	18.03.1987	1987/11608	09.04.1987	19426
Aydın Kuşadası Yat Limanı T.M. Tevsii	15.12.1994	1994/6345	17.02.1995	22205
Aydın Tralleis Termal T.M.	04.12.2006	2006/11354	16.12.2006	26378
Denizli Akköy-Gölemezli Termal T.M.	04.12.2006	2006/11354	16.12.2006	26378
Denizli Buldan-Tripolis Termal T.M.	04.12.2006	2006/11354	16.12.2006	26378
Denizli Çardak-Beylerli / Burdur Akgöl Termal T.M.	04.12.2006	2006/11354	16.12.2006	26378
Denizli Termal K.T.K.G.B.	25.02.2008	2008/13317	13.03.2008	26815
Muğla Bodrum Adalıyalı T.M.	22.10.2004	2004/8328	06.01.2005	25692
Muğla Bodrum Karaada T. M.	07.11.1985	1985/10036	07.12.1985	18951
Muğla Bodrum Marina T.M.	07.11.1985	1985/10036	07.12.1985	18951
Muğla Bodrum Türkbükü Doğusu T.M.	16.01.2006	2006/9952	31.01.2006	26066
Muğla Bodrum Yalı çiftliği T.M.	21.08.2006	2006/11033	19.10.2006	26324
Muğla Bodrum Yalıkavak Gündoğan Göltürkbükü T.M.	11.05.2009	2009/14996	28.05.2009	27241
Muğla Bodrum Yalıkavak Limanı T.M.	11.09.1987	1987/12106	25.09.1987	19585
Muğla Bodrum Yarımadası K.T.K.G.B.	30.10.2006	2006/11189	24.11.2006	26356
Muğla Fethiye Seki-Eren Dağı Kış Sporları T.M.	22.10.2004	2004/8328	06.01.2005	25692
Muğla Marmaris ve Çevresi Turizm Alanı	30.08.1989	1989/14499	13.09.1989	20281
Muğla Milas Akbük Kazıklı Koyu Kıyı Bandı T.M.	30.08.1989	1989/14499	13.09.1989	20281
Muğla Milas Akbük T.M.	07.11.1985	1985/10036	07.12.1985	18951
Muğla Milas Çam Limanı T.M.	11.09.1987	1987/12106	25.09.1987	19585
Muğla Milas Çökertme T.M.	23.09.1997	1997/9985	07.10.1997	23133
Muğla Milas Fesleğen K.T.K.G.B.	22.01.2007	2007/11712	27.02.2007	26447
Muğla Milas Güvercinlik Koyu T.M. Tevsii	06.01.1998	1998/10496	11.01.1998	23227
Muğla Milas Kazıklı Koyu T.M.	11.09.1987	1987/12106	25.09.1987	19585
Muğla Ölüdeniz Belceğiz Kıdırak T.M.	08.11.1984	1984/7834	21.11.1984	18582
Muğla Sarıgerme Turizm Alanı Tevsii	27.12.2007	2007/13063	26.01.2008	26768
Muğla-Milas-Bodrum-Tuzla Gölü Güneyi T.M.	23.09.2005	2005/9479	12.10.2005	25964

Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü

Şekil 3. Turizm İlanlı alanların türlerine göre ilçelere dağılımı, 2010
Kaynak: TR32 Bölge Planı

Turizme uygun coğrafi ve iklimsel koşullar özellikle kıyı şeridinde turizm yatırımlarının yoğunlaşması ile sonuçlanmıştır. Türkiye'deki belgeli yatak sayısı 1980 yılında 82.332 iken, 2008 itibariyle on katına çıkarak 825.757'ye ulaşmıştır. Ülkedeki bakanlık belgeli yataklar % 42 oranında Antalya'da konumlanırken, bölge % 21,1'lik paya sahiptir. Muğla toplamda 134.706 belgeli yatak kapasitesi ile Antalya'dan sonra en fazla ağırlığa sahiptir (Tablo 7). Diğer taraftan ilanlı bölgelerde yoğunlaşan yatırımlar sonucu belgeli tesis ölçekleri sürekli olarak artmaktadır. Türkiye genelinde işletme belgeli tesislerdeki ortalama yatak sayısı 221 iken, yatırım belgeli tesislerdeki ortalama 335'tir. Bölgedeki tesislerde ortalama yatak sayısı ise işletme belgelilerde 220 ve yatırım belgelilerde 396'dır. Antalya genelinde söz konusu ortalamaların sırasıyla 407 ve 500 olduğu düşünüldüğünde, bölgenin son dönem yatırımlarla Antalya'nın ardından en önemli kitlesel turizm destinasyonu olduğu göze çarpmaktadır (TR32 Bölge Planı).

Tablo 7. Turizm Yatırım ve İşletme Belgeli Tesislerin Kapasiteleri, 2010

	TURİZM YATIRIMI BELGELİ			TURİZM İŞLETMESİ BELGELİ		
	TESİS SAYISI	ODA SAYISI	YATAK SAYISI	TESİS SAYISI	ODA SAYISI	YATAK SAYISI
AYDIN	22	2.967	6.727	72	9.370	19.483
DENİZLİ	6	440	880	22	2.769	5.592
MUĞLA	155	20.413	46.227	380	41.188	88.479
TR32 BÖLGESİ	183	23820	53834	474	53327	113554
TÜRKİYE	877	114.771	252.984	2.647	299.621	629.465

Kaynak: Turizm Bakanlığı, 2012

Bakanlık belgeli konaklama tesislerinin yanı sıra yerel yönetimlerce belgelendirilen tesislerdeki yatak sayısı da bölgede önemli paya sahiptir. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın yayımladığı 2006 verilerine göre ülke genelindeki toplam 395.671 belediye belgeli yatağın % 22'si Antalya'da yer alırken, bölgenin payı % 21,7'dir. Özellikle Muğla ilinde Marmaris (35.935) ve Bodrum (7.110), Aydın ilinde Kuşadası (13.044) ve Didim (12.181), Denizli ilinde ise Pamukkale (5.745) söz konusu yatak kapasitesinin büyük kısmını oluşturmaktadır.

Bölgede özellikle Muğla ve Aydın kıyılarında mevcut turizm yatırımlarına ek olarak, son dönemde alınan üst ölçekli plan kararları ışığında önemli gelişmeler yaşanması beklenmektedir. Söz konusu planlardan, Dokuzuncu Kalkınma Planı'nın turizm sektörüne yönelik amir hükümleri uyarınca hazırlanan Türkiye Turizm Stratejisi (2023) çalışması 02.03.2007 gün ve 26450 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlük kazanmıştır. "Sürdürülebilir turizm yaklaşımı benimsenerek istihdamın artırılmasında ve bölgesel gelişmede turizmin öncü bir sektör konumuna ulaştırılması ve Türkiye'nin 2023 yılına kadar uluslararası pazarda turist sayısı ve turizm geliri bakımından ilk beş ülke arasında önemli bir varış noktası ve uluslararası bir marka haline getirilmesi" (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2007, s. 3) vizyonu ışığında hazırlanan planlama çalışmasına göre turizm sektörüne müdahil olan kamu ve özel kesimin yönetişim kavramı çerçevesinde örgütlenmesi öngörülmektedir.

Türkiye Turizm Stratejisi TR32 Bölgesi kıyılarını da kapsayan kıyılara yönelik aşırı yığılma, çarpık yapılaşma, altyapı yetersizliği ve çevre sorunları türünden temel sorunlara vurgu yaparken, bölge genelinde bir takım stratejik kararlar da içermektedir. Kıyı bölgelerde mevcut kapasitenin rehabilite edilerek kontrollü bir şekilde geliştirilmesi öngörülürken, turizmde çeşitlilik sağlayacak ve bölgenin rekabet gücünün artırılmasına hizmet edecek stratejilerin benimsendiği görülmektedir.

Bu itibarla Aphrodisias Kültür ve Termal Turizm Gelişim Bölgesi kapsamında tarihsel ve kültürel değerlerin korunması suretiyle, bölgedeki termal kaynakların sağlık turizmi yatırımlarına hizmet etmesi amaçlanmıştır. Datça Eko Turizm Kenti dâhilinde ise deniz ve doğa turizmi temel alınarak yarımada sınırlarında ekolojik turizmin geliştirilmesi planlanmıştır.

TR32 Bölgesi turist girişleri ve geceleme süreleri itibariyle ülke genelinde önemli bir yere sahip olmakla birlikte, bölgede mevcut ören yerleri özellikle Antalya ve İzmir çıkışlı günübirlik turlara konu olmaktadır. Aphrodisias ve Pamukkale'ye gelen günübirlik ziyaretçilerin sayısı milyonlarla ifade edilmektedir. Buna karşılık söz konusu alanlarda gerekli üst yapının sağlanamaması ve/veya söz konusu alanları ziyaretin dışında başka bir turistik aktivite olmaması ziyaretlerin en fazla bir günlük konaklamalarla sınırlanmasına neden olmaktadır. Bu iki önemli tarihsel ve doğal varlığın yanı sıra bölgenin diğer ören yerlerinden Alabanda (Çine), Priene (Söke), Milet ve Apollon (Didim), Kaunos (Fethiye) ve Milas'ta arkeolojik kazıların ve restorasyon çalışmalarının tamamlanması turizmde çeşitliliğin artırılmasına olanak sağlayacaktır.

Yukarıda anılan ören yerlerinin yakınında yeterli/kaliteli konaklama ve yeme-içme tesislerinin olmaması, çevre düzenlemeleri, ışıklandırma ve yönlendirmenin sağlanamaması öncelikle ele alınması gerekli hususlardır. Diğer taraftan bölge bilhassa Muğla kıyılarında yoğunlaşan millî parklar, özel çevre koruma ve tabiatı koruma alanları ile eko-turizm faaliyetlerinin geliştirilmesi açısından büyük potansiyel arz etmektedir. Bölgeye özgü tarımsal ürünler ve geleneksel el sanatları ürünleri turizm faaliyetlerine entegre edildiğinde ise mevcut turizm türlerini önemli oranda desteklemesi beklenmektedir.

Bu doğrultuda TR32 Düzey 2 Bölgesi 2010-2013 Bölge Planı Gelişme Eksenleri'nden 'Sektörlerin Rekabet Gücü' altında 'Tarım, sanayi ve turizm sektörlerinde verimliliği ve çeşitliliği artırmak' amacı belirlenmiştir. Bu amacın üçüncü hedefi olan 'Turizmin çeşitlendirilerek dört mevsime yayılması' hedefi aşağıdaki stratejileri içermektedir:

- ✓ Turizm envanteri çıkarılacak ve bölgenin turizm stratejisi belirlenecektir.
- ✓ Kış, agro, kültür, kruvaziyer, termal (sağlık) ve yat turizmi gibi türler desteklenecektir.
- ✓ Bölgede gerçekleştirilen festivallerin ulusal ve uluslararası alanda tanıtımı sağlanacaktır.
- ✓ Bölgedeki farklı turizm türlerini kapsayan entegre tur paketleri geliştirilecektir.
- ✓ Ulusal ve uluslararası arenada bölgenin turizm potansiyellerinin tanıtımı yapılacaktır.
- ✓ Arkeolojik kazı çalışmaları artırılacaktır.
- ✓ Turistik mekânlarda yenileme ve restorasyon çalışmalarıyla kentsel doku korunacaktır.
- ✓ Bölgenin doğal, tarihî ve kültürel varlıklarını tanıtan müze sayısı artırılacak ve mevcut müzelerin bakımı desteklenecektir.
- ✓ Ören yerlerinde çevre düzenlemelerinin tamamlanıp, yakınlarında konaklama ve dinlenme tesislerinin kurulması desteklenecektir.

3.1 AYDIN

Aydın'da Belediye ve Turizm Belgeli tesislerin ilçelere dağılımı incelendiğinde; kapasitenin tamamına yakınının (%95) önemli birer turizm merkezi haline gelen Kuşadası ve Didim'de bulunduğu gözlenmektedir. İlçeler bazında incelediğimizde ise Kuşadası'nın toplam 65 tesiste toplam 19.009 yatak kapasitesi; Didim'in ise toplam 19 tesiste toplam 7.085 yatak kapasitesi mevcuttur.

Aydın'daki bu tesislerin türlerine göre dağılımı incelendiğinde 2 tatil köyünün Kuşadası'nda, 2'si golf tesisi olmak üzere 4 tatil köyünün Didim'de bulunduğu görülmektedir. 1'i Germencik'te olmak üzere 15 adet 5 yıldızlı otel, Karacasu'da 1 adet butik otel ve Kuşadası'nda bir kongre merkezi bulunduğu görülmektedir. Termal turizm, Aydın'ın üç ayrı ilçesinde yapılabilmektedir. Kuşadası'nda 140 ve 20 yatak kapasiteli 2 adet, Germencik'te 120 yatak kapasiteli 1 adet ve Buharkent'te 40 yatak kapasiteli 1 adet Termal Tesis bulunmaktadır.

Tablo 8. Aydın'da Belediye ve Turizm Belgeli Tesislerin İlçelere Dağılımı, 2011

	BELEDİYE BELGELİ TESİSLER		TURİZM BELGELİ TESİSLER	
YER	TESİS ADEDİ	YATAK ADEDİ	İŞLETME BELGELİ TESİSLER	YATIRIM BELGELİ TESİSLER
AYDIN	9	703	5	0
KUŞADASI	185	17003	62	12
DİDİM	130	9142	15	5
NAZİLLİ	7	357	4	-
SULTANHİSAR	--	---	1	-
SÖKE	3	151	-	2
KARACASU	1	22	-	1
İNCİRLİOVA	1	20		
ÇİNE	1	30		
BOZDOĞAN	2	206		
BUHARKENT	1	10		
KUYUCAK	---	---		
KOÇARLI	1	4		
KÖŞK	1	80	1	-
YENİPAZAR	---	---		
GERMENCİK	---	---	-	2
KARPUZLU	1	14		
TOPLAM	343	27742	89	10

Kaynak: İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2011

Aydın ilinin geceleme ve doluluk oranları ilçelere göre incelendiğinde ise turizm merkezlerinin öne çıktığını ve geceleme sayılarının %90'ına yakınını Kuşadası ve Didim'in oluşturduğu görülmektedir. Yine yıllık ortalama doluluk oranı Kuşadası'nın %47,74 iken Aydın Merkez'in yıllık doluluk oranı %9'larda kalmaktadır. Aydın ili deniz-kum-güneş olanakları ile kitle turizmine doymuş; kaynaklarını ve hizmetini verimli şekilde sağlayamaz hale gelmiştir.

Tablo 9. Aydın İlçelere Göre Geceleme, Ortalama Kalış Süresi ve Doluluk Oranlarının Dağılımı, 2010

İLÇELER	GECELEME			ORTALAMA KALIŞ SÜRESİ			DOLULUK ORANI(%)		
	YABANCI	YERLİ	TOPLAM	YABANCI	YERLİ	TOPLAM	YABANCI	YERLİ	TOPLAM
MERKEZ	704	8 737	9 441	3,2	1,4	1,5	0,69	8,51	9,20
KUŞADASI	1 592 074	430 280	2 022 354	3,8	2,2	3,3	37,58	10,16	47,74
SULTANHİSAR	1 831	8 804	10 635	1,9	1,3	1,4	4,48	21,54	26,02
DİDİM	324 293	125 725	450 018	7,5	3,6	5,8	23,05	8,94	31,99
TOPLAM	**1 918 902**	**573 546**	**2 492 448**	**4,2**	**2,4**	**3,5**	**33,07**	**9,88**	**42,95**

Kaynak: Yatırım ve İşletmeler Müdürlüğü

Aydın turizminin genel istatistiki yapısı, Türkiye ile karşılaştırıldığında karşımıza çıkan tabloda Aydın'ın Türkiye'nin en önde gelen 5 turizm merkezi içinde bulunduğu göze çarpmaktadır. Özellikle, İngiltere ve Almanlara hizmet verildiği görülmektedir. Yüksek sezonun kısa sürdüğü, klasik turizm anlayışı dışına çıkılamadığı için turizm gelirlerini artıramadığı, beklenen turizm atılımını gerçekleştiremediği ve rakiplerinin gerisinde kaldığı görülmektedir. Bu bilgiler ışığında Aydın'ın turizm sektörünün öne çıkan özellikleri, potansiyelleri, sorunları ve çözüm önerileri ele alınacaktır. Birçok turizm türü olması nedeniyle içlerinden 'deniz-kum-güneş, kültür, sağlık ve termal, kongre, kurvaziyer ve yat, diğer alternatif turizm potansiyelleri' başlıkları işlenecektir.

TR32 bölgesinin üç ili Aydın, Denizli, Muğla'yı gelen turist sayıları ve turizm türleri açısından değerlendirdiğimizde, coğrafi olarak Muğla ve İzmir arasında kalan Aydın'ın çok yüksek düzeyde geleneksel turizm potansiyeline sahip olduğu bilinmektedir. Zira ilin dünya standartlarında bir deniz-kum-güneş potansiyeline sahip olduğu açıktır. Nitekim Kuşadası, Didim gibi oldukça önemli destinasyonlara sahip olan Aydın, tablodan da görüldüğü üzere yılda 1 milyon civarında bir turist ağırlamaktadır. Aydın'ın özellikle kurvaziyer potansiyeli son derece yüksektir, nitekim yıl içerisinde Kuşadası'na çok sayıda gemi gelmektedir. İl, aynı zamanda tarih açısından da eşsiz güzellikleri barındırmaktadır. Milet gibi çok önemli antik kentleri bünyesinde barındırması Aydın'ı tarih turizmi açısından da çekici kılmaktadır. Yine, jeotermal varlıkları ile sağlık turizminde de gelişme potansiyeline sahiptir.

Aşağıdaki tablo incelendiğinde 2011 yılında Aydın'ı ziyaret eden turistlerin büyük çoğunluğunu Almanların oluşturduğu ve gelen ziyaretçilerin çoğunlukla otel ve kendi evini tercih ettiği görülmektedir. Aydın'ın ünlü turizm kentleri Kuşadası ve Didim'deki ikincil konut sayısının çokluğunu bu veriler de desteklemektedir. Buna göre ikincil konutlar Aydın turizmini güçlendirirken düşük sezonlarda atıl durumda kalmaktadır.

Tablo 10. 2011 yılı Aydın'da yabancı turistlerin milliyetlerine göre konaklama dağılımları

	Otel	Motel	Tatil köyü	Pansiyon	Kamp /Karavan	Hostel.	Kendi evi	Kiralık ev	Arkadaş,Akraba	Kruvaziyer yat,tr	Diğer	Toplam
Fransa	28.764		2.786	831		214	1.510	1.231	1.869	153		**37.358**
Hollanda	31.958	179	4.138	3.039	124	124	4.658	1.242	5.235			**50.696**
Almanya	148.340	1.735	927	714			15.995	1.462	12.305	1.957		**183.434**
İtalya	5.212	71	71	267	71		212		409	71		**6.383**
İngiltere	73.213	727	5.447	702			29.673	5.085	16.980	3.203	176	**135.205**
Danimarka	6.406		368				1.010	123	368			**8.274**
Yunanistan	7.670	243		133					796	1.467		**10.309**
İspanya	2.274			66						244		**2.584**
Belçika	27.204		894	283			3.253	708	3.100	142		**35.585**
İsveç	3.758						198		198			**4.153**
Avusturya	20.888	187			146		1.278	291	1.040			**23.829**
İsviçre	2.251			399			792		519	685		**4.646**
Bulgaristan	32.240											**32.240**
Ukrayna	2.926		200				179		400			**3.705**
Rusya Federasyonu	16.856	198	198				325	198	374	325		**18.473**
Gürcistan	788								1.092	1.643	312	**3.835**
Azerbeycan	4.023		120				120	120	1.806	453		**6.642**
A.B.D.	19.951			562			241	102	854	2.075		**23.784**
Kanada	4.770		317	245		122				128		**5.583**
İran	2.883			209					527			**3.619**
İsrail	947											**947**
Japonya	2.848			63								**2.911**
Avustralya	7.072	87	121	727			205	119	173	294		**8.798**
OECD Ülkeleri(Diğer)	17.849	214	487				1.892	385	1.292	433		**22.550**
Bağımsız Devletler Topluluğu	2.114	182						584	481	182		**3.541**
Diğer Avrupa ülkeleri	68.056	532	388	388	214	194	388	472	859			**71.490**
Diğer Doğu Asya ülkeleri	11.209			427	214	214						**12.063**
Diğer Güney Doğu Asya ülkeleri	10.596		338									**10.935**
Diğer Güney Asya ülkeleri	1.367											**1.367**
Diğer Batı Asya ülkeleri	2.144						286		572	286		**3.288**
Diğer Afrika ülkeleri	1.559	216					261			216		**2.251**
Diğer Amerika ülkeleri	12.645		163	163			406			557		**13.935**
Toplam	**580.783**	**4.567**	**16.962**	**9.220**	**767**	**868**	**62.880**	**12.120**	**51.248**	**14.511**	**488**	**754.414**

Kaynak: TÜİK

Deniz-Kum-Güneş Turizmi

Deniz- kum- güneş turizmi geleneksel turizm türünü oluşturmaktadır. Türkiye'de özellikle 1980'lerden sonra kıyı şehirlerinin hızlı bir şekilde bu tür turizme açılması ile ülkemizde deniz-güneş-kum turizmi varlığını göstermeye başlamıştır. Yabancı turistlerin ülkemize geliş amaçlarının başında Türkiye'nin coğrafi konumunun doğal bir sonucu olan deniz-kum-güneş gelmektedir. Deniz-kum-güneş etmeni, özellikle güney sahillerimizdeki tesis hizmetleri ve her şey dâhil sisteminin bir arada bulunmasının avantajıyla düşünüldüğünde, Türkiye'yi gerek yerli, gerek yabancı turistler açısından bir cazibe merkezi haline getirmektedir. Aydın'ın sahil ilçesi özelliğine sahip Kuşadası ve Didim Türkiye'nin önde gelen iki tatil yöresi haline gelmişlerdir. Üstelik mavi yolculuk Ege kıyılarının hemen her yerinde yapılmasına rağmen bu iş için en uygun kıyılardan birisi de, Kuşadası ve Didim kıyılarıdır. Kuşadası ve Didim'de toplam 21 adet Mavi Bayraklı Plaj ve sadece Kuşadası'nda 2 adet Mavi Bayraklı Marina bulunmaktadır.

Antalya, Muğla ve Aydın kıyı kesimlerinde deniz-kum-güneşten oluşan kitle turizmine yönelik tatil turizmi doygunluk noktasına ulaşmıştır. Bu nedenle, bu alanlarda; turistleri otelden çıkararak ikincil harcamaları artıracak, mevcut tesislerin 12 ay çalışmasını sağlayacak, turizm bölgesi açısından kıyı turizmi yanı sıra marka oluşumunu sağlayacak etkinlikler özendirilerek planlanmalıdır. Aydın, Kuşadası ve Didim ilçeleriyle turizmde öne çıkarken kültür, kongre ve termal turizmi için de önemli bir potansiyele sahiptir. Geleneksel turizm haline gelen deniz-kum-güneş turizmi, getirisinin az olması, turizm eğilimlerinin değişmesi, turistlerin arayışlarının farklılaşması sonucu son yıllarda popülaritesini yitirmiş; Türkiye için de kazançlı ve verimli olmaktan çıkmıştır. Didim ve Kuşadası ilçelerinde var olan deniz-kum-güneş turizmi bu açıdan incelenecektir.

Didim

Didim, Aydın il merkezine 123 km mesafede; batısında Ege Denizi ile çevrili olarak Didyma Antik Kenti yakınında bulunmaktadır. Sırasıyla Bizans, Selçuk ve Osmanlı hâkimiyetine giren Didim, tüm bu medeniyetlerin ardında bıraktığı bir kültür mirasına sahip olmuştur. Böylelikle hem kültür hem de deniz turizmi için önemli bir varış noktası olma niteliğine sahip olmuştur.

İlçe 90 km'lik sahil şeridi ile Türkiye'nin önde gelen tatil yörelerinden birisidir. Türkiye'nin ilk turizm merkezlerinden birisi olması sonucu 1980'lerde patlak veren turizm sektörü ile plansız şekilde aniden iç içe yaşamaya başlamıştır. Türkiye'de önemli bir sorun olan planlı turizm uygulamalarının geliştirilememesi Didim'de de altyapı sorunları ile birlikte çevre kirliliğini de beraberinde getirmektedir. Özellikle ikinci konutların varlığı, her şey dâhil sistemini uygulayan otellerin sürdürdüğü faaliyetler Didim'in turizm potansiyellerinin atıl kullanılmasına yol açmıştır. Kıyı şeridinde yapı ruhsatlarının verilmesi, kıyıların binaya boğulmasına yol açmış ve alt yapı eksiklerinin eklenmesi ile denizlerin kirlenmesine yol açmıştır. Bunun sonucunda ise betonlaşma ve verimsiz hizmet sektörü

sorunları ile karşı karşıya kalmaktadır. Nüfus yoğunluğu ile paralel olarak çarpık kentleşme ve atıl durumda bulunan konutlar bir turizm kenti olan Didim'in kentsel dokusuna zarar vermekte ve görüntü kirliliği yaratmaktadır.

Didim; Kuşadası ve Bodrum gibi iki önemli turizm merkezine yakınlığı, Meryem Ana gibi önemli bir kültürel merkeze olan yakınlığı dolayısıyla şanslı olsa da Bodrum Havaalanı-Didim yolunun bozuk olması, anayola olan uzaklığı dolayısıyla bu şansını iyi kullanamamaktadır. Öyle ki son yıllarda çoğu seyahat acentası Didim'i tur güzergâhlarından çıkarma yoluna başvurmaktadır.

İlçe çok önemli bir deniz ulaşım merkezi olma özelliği taşımaktadır. Son yıllarda kurulan Türkiye'nin en büyük, Avrupa'nın ise ikinci en büyük marinası olan D-Marin'in kurulduğundan bu yana hedeflediği turist sayısına ulaşamadığı, yat bağlama ve yatak kapasitesini verimli kullanamadığı bilinmektedir. Bunun nedeni ise Didim'in yurtdışında yeterince tanınmamasıdır. Turistlerin çoğu daha az olanaklara sahip Yunanistan'daki marinaları tercih etmektedir. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın yürüttüğü "Turizm Kentleri Projesi" kapsamında, "Didim Turizm kenti" şu an gerçekleştirilmektedir. Bu proje kapsamında Bakanlık tarafından vizyon geliştirme faaliyetleri yürütülerek projenin temel ilkeleri belirlenmiştir. Didim'in turizm kenti olarak kalkınma vizyonu Marina Kent olarak belirlenmiştir. Bu vizyon çerçevesinde kültürel değerlerin markalaşması stratejisi amaçlanmıştır. Kıyı sahanın geri kalan kısmında da golf alanları, temalı parklar, gençlik turizmi, spor turizmi, eko turizme yönelik aktivite alanları, konaklama üniteleri vs. yapılması planlanmaktadır. Proje kapsamında kıyıya yaklaşık 1 km. uzaklıkta bulunan Panayır Adası'nın ise temalı park olarak planlanması öngörülmektedir. Aydın Didim Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi 1/25000 ölçekli çevre düzeni revizyon planı teklifine ilişkin onama sürecine girilmiştir.

Didim'de ticaret ve hizmet birimlerinin yoğunlaştığı iki merkez; şehir merkezi ile Altınkum kıyı şeridindir. Şehir merkezinde genelde ticari işletme ve kamu kuruluşları yer alırken, kıyı şeridinde ise genellikle turistik tesisler yer almaktadır. İlçe toplam 17.108 yatak kapasitesi ile turizm sektörüne hizmet vermektedir(Kaymakamlık Brifingi, 2011). Fakat bu yatak sayısının büyük bir kısmı ancak yüksek turizm sezonlarında pazarlanabilmektedir.

Didim, deniz-kum-güneş turizmi ve Milet Antik Kenti, Didyma Apollon Tapınağı ve Priene Antik Kenti gibi kültürel zenginlikleri ile ancak kitle turizmine hizmet vermektedir. Didim, turizmin çeşitlendirilmesi ile turizmin dört mevsime yayılması ve gelen turistlerin profillerinin iyi yönde değiştirilmesi açısından önemli bir değişikliğe ihtiyaç duymaktadır. Didim sahip olduğu birçok alternatif turizm olanaklarını değerlendirememiş; yıllardır deniz-kum-güneş turizmine odaklanmış, her şey dâhil sistemi ile düşük gelir düzeyindeki turistlere hitap etmektedir. Didim turizminin gelecek hedeflerine uygun şekilde yönlendirilmesi için gerekli potansiyelin bulunduğu bilinmektedir. Agro-turizm, doğa turizmi, sörf ve kite-sörf sporları gibi alternatif turizm alanlarında marka olabilecek güce

sahiptir. Böylelikle turizmden elde edilen gelir artacak ve Didim'de yapılan alternatif turizm yatırımları ile kentin çehresi de değişip gelişecektir.

İlçede ve Aydın'da mevcut olan Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik MYO'ndan mezun olan kalifiye elemanlar Didim'de değerlendirilememekte, MYO ve üniversite ile koordinasyon sağlanarak ortak çalışmalar, işbirliği geliştirilememektedir. Turizm işletmeleri profesyonellik açısından yetersiz kalmaktadır ve çalışanların turizme gerekli özeni göstermediği dikkat çekmektedir. Turizm sektöründe çalışan personelin kalifiye olmaması ve bölgeyi yeterince tanımaması sebebiyle işletmelerin kalitesinin düştüğü gözlenmektedir.

Didim; agro-turizm, doğa turizmi, sörf ve kite-sörf gibi alternatif turizm alanlarında marka olabilecek güce sahiptir. Yapılacak planlı bir dönüşün ile turizmden elde edilen gelir artacak ve Didim'de yapılan alternatif turizm yatırımları ile kentin çehresi de değişip gelişecektir. Özellikle turist profilinin değişmesi ve geliştirilmesi açısından bu çalışmalar büyük önem taşımaktadır. Son yıllarda gelen turist sayısında artış olurken gelir miktarındaki azalış turist profilinin alt kademelerde olmasından kaynaklanmaktadır. Buna göre turizmin çeşitlendirilmesi ve daha özel alanlarda konsept turizm anlayışının yerleştirildiği ve her şey dahil sisteminden uzaklaşıldığı takdirde zamanla bu sorunun üzerinden gelinebileceği düşünülmektedir. Bu yönden alternatif turizmde marka yaratacak sürdürülebilir turizm konseptine açıktır.

Kuşadası

Aydın merkeze 71 km uzaklıkta bulunan Kuşadası'nın çevresi önemli turistik merkezlerini barındırmaktadır. Selçuk, Pamucak, Dilek Yarımadası, Meryem Ana, Milet, Didim, Pamukkale, Marmaris, Bodrum gibi önemli destinasyonlara yakın bulunan Kuşadası; yat limanı, çok sayıda plaj, otel, motel, kamping, tatil köyü ve eğlence yerleriyle, özellikle yaz aylarında deniz-güneş-kum turizmi için önemli bir merkez oluşturmaktadır. Bu konsept içinde Dilek Yarımadası Milli Parkı ve park içinde yer alan koylar, Tavşan Adası, Su Adası ve Sandal Adası, içmeler; ilkbahar, yaz ve sonbahar mevsimlerinde yerli ve yabancı turistleri konuk etmektedir.

Kuşadası İlçesi, Türkiye genelinde önde gelen turizm merkezlerinden biridir. Hatta Türkiye'deki ilk turizm merkezi olarak kabul edilmekte, yabancı turistlerin ülkedeki ilk tatil yöresi olarak Kuşadası'nı kendilerine seçtikleri bilinmektedir. Yaklaşık 50 km'lik sahil uzunluğu bulunan ilçede turizm sektörünün gelişimi, liman işleyişi ile birlikte ilçenin genel ekonomik yapısını da son derece değiştirmiştir.

Kuşadası önemli bir kurvaziyer merkezi olmuştur. 2003 yılından itibaren Ege Liman İşletmeleri A.Ş. tarafından işletilmeye başlanan Kuşadası Limanı, belki de Kuşadası ekonomisi ve turizminin en önemli öğelerinden biridir. Yolcu Gemileri, kurvaziyerler ve motorlara hizmet verilmektedir. Limana gelen gemiler ve günü birlik ziyaretçiler ilçe turizminin vazgeçilmez bir parçası, hatta ilçedeki ekonomik

faaliyetlerin en önemli odak noktalarından birini oluşturmaktadır (Kuşadası Stratejik Plan, 2007). İlçenin turizm kapasitesinde en büyük paya sahip olan Kuşadası Yat Limanı'nın karada 175, denizde 350 yat bağlama kapasitesi bulunmakta, yılda ortalama 500-600 gemi ve motor limana yanaşmaktadır. 2010 Yılı İl Kültür Turizm Müdürlüğünden edinilen verilere göre, Aydın ilinin sahip olduğu 21 Mavi Bayraklı Plajın 13'ü ve 2 Mavi Bayraklı Marinanın 1'i ilçede bulunmaktadır.

Kuşadası'nda turizm dünyadaki son trendlere ayak uyduramadığı ve yaşadığı altyapı sorunları dolayısıyla gelişme gösterememektedir. Kuşadası'nda son yıllarda gelen turist sayısı artış gösterirken ilçenin kişi başına düşen turizm gelirlerinde azalış olduğu belirtilmiştir. Bunun sebebinin ise ilçeye gelen turistlerin düşük gelir seviyesinde insanlardan oluşmasından kaynaklandığı bilinmektedir. Günümüzde yüksek gelirli turistler turizm çeşitliliğinin bulunduğu, gezerken spor yapabildiği, keşfedip, öğrenebildiği türden turizm türlerini deneyimlemeyi ya da yat ile denizde konaklamayı tercih etmektedir. Bu da göstermektedir ki Kuşadası'nda turizmin yeniden istenen düzeye çıkabilmesi için turizm çeşitliliğinin oluşturulması ve turizm yüksek sezonunun daha uzun bir aralığa yayılması gerekmektedir.

Kuşadası'nda bunun ilk adımının Kongre Merkezi ile atılmıştır. Bu gelişmenin olumlu getirilerinin Kongre Merkezi açılınca da istihdam ve gelir alanlarında da yaşanması beklenmektedir. Kuşadası'nda turizmin çeşitlendirilmesi açısından mümkün olan bir diğer öneri ise sualtı, dalış sporları gibi deneyimlerdir. Ancak ilçe denizlerinde yaşanan deniz kirliliği hem sualtı sporları hem de diğer turizm türleri açısından büyük bir tehdit oluşturmaktadır. İlçede yaşanan altyapı problemlerinin başında gelen atık su sorunu sağlık ve turistik açıdan önem arz etmektedir.

İlçede bulunan üzüm bağları ile tarımsal gelir elde ederken aynı zamanda agro-turizme de yönelerek turistlerin ilgisini bölgeye çekilebileceği belirtilmiştir. Davutlar Bölgesi'nde çıkartılan jeotermal kaynaklardan turizm de yararlanabilir ve deniz-kum-güneş turizmi ile termal turizmi ve kültür turizmini birleştirebilirse ilçe ve bölge için büyük bir çekim alanı oluşturabileceği düşünülmektedir.

Kuşadası'nda bulunan milli park da çok ilgi çeken bir doğa harikasıdır. Ancak milli parkın turistik anlamda yeterince verimli kullanılamadığı belirtilmiştir. Milli Park'ta var olan bitki ve canlı çeşitliliği de birçok turistin ya da kâşifin ilgisini çekebilecek türdendir.

Kuşadası'na karayolu ile ulaşım oldukça elverişli olmakla birlikte Muğla-Dalaman ve İzmir-Adnan Menderes Havaalanlarından da ulaşım mümkündür. Efes, Meryem Ana, Milet gibi ören yerleri ile Dilek Yarımadası Milli Parkı, Bafa Gölü, Şirince Köyü gibi çeşitli doğal güzelliklere günübirlik mesafede bulunmaktadır. Bunun yanında Kuşadası Limanı'ndan Yunan Adaları'na yapılan seferler bulunmaktadır. Bu özelliği ile Kuşadası diğer turizm türleri ile entegrasyona oldukça uygundur.

Kuşadası bir turizm merkezi olarak dile getirilmekle birlikte Çevre Düzeni Planı'nda kültür ve turizm alanı olarak belirlenmiş çok ufak bir alan dışında herhangi bir bölgesi bulunmamaktadır. Bunun zorluklarını da

çekmektedir. Öte yandan altyapı sıkıntıları ve çarpık kentleşme ile birlikte çirkinleşen kent görüntüsü turizm kenti olmaktan uzaklaştırmaktadır.

İlçede kurumlar arası yaşanan sıkıntılar dolayısıyla birçok projenin yarım kaldığı, altyapı sıkıntılarının giderilemediği, var olan turizm potansiyelinden yeterince yararlanamadığı düşünülmektedir. Bunun için öncelikle kurumlar arası koordinasyonun sağlanması gerekmektedir.

Kültür Turizmi

Aydın'da deniz-kum-güneş turizmi ön plana çıkmış olsa da geçmişten günümüze taşınmış sayısız tarihi değerleri ve müzeleri ile tarih severlerin de göz bebeği konumundadır. 1.021 tescilli kültür varlığı mevcut olan Aydın'da 8 müze ve 21 ören yeri mevcuttur. Bu ören yerlerinden en önemlileri Afrodisias (Karacasu), Alabanda (Çine), Alinda (Karpuzlu), Apollon Tapınağı (Didim), Gerga (Çine), Harpasa (Nazilli), Magnesia (Germencik-Ortaklar), Mastaura (Nazilli) ,Milet (Didim), Nysa (Sultanhisar), Priene (Söke), Tralleis (Aydın-Merkez)'dir. 21 ören yerinin 9'unda kazı çalışması yapılmakta ve toplamda sadece 8'i turizme açık durumdadır. Bu konuda kazıların desteklenmesi ve kazıların olmadığı yerde de kazıların başlatılması gerekmektedir. 2012 içerisinde tekrar çalışmaların başlayacağı Nysa ve Tralles'in kazıları Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın ödeneği ile gerçekleştirilmektedir. Bunların yanı sıra Ağustos 2012 tarihinde açılan Türkiye'nin en büyük 10 arkeoloji müzesinden biri olan Aydın Arkeoloji Müzesi ilin önemli kültürel kaynaklarından birini oluşturmaktadır. Eserlerin görseller ve animasyonlarla desteklendiği, çağdaş müzecilik anlayışı ile teşhir ve tanzimin gerçekleştirildiği Aydın Arkeoloji Müzesi'nde teknolojinin en son örnekleri kullanılmıştır.

Tablo 11. Aydın Antik Kentleri ve Bulunduğu İlçeler

Antik Kent	İlçe	Antik Kent	İlçe
Aphrosias	Karacasu	**Alinda**	Karpuzlu
Alabanda	Çine	**Anaia**	Kuşadası
Magnesia	Germencik	**Miletos**	Didim
Dydima/Apollon T.	Didim	**Myous**	Milas
Priene	Söke	**Neapolis**	Kuşadası
Amyzon	Koçarlı	**Harpasa**	Nazilli
Mastaura	Nazilli	**Gerga**	Çine
Gordion Teiklos	Karacasu	**Orthosia**	Yenipazar
Akharaka	Sultanhisar	**Trailles**	Merkez
Apollonis	Sultanhisar	**Maindros**	Merkez
Nysa	Sultanhisar		

Kaynak: İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2012

Tablo 12. Aydın Müzeler Listesi

Bağlı Bulunduğu Kurum	Müzeler
Kültür ve Turizm Bakanlığı	Aydın Müzesi Yörük Ali Efe Müzesi Afrodisias Müzesi Karacasu Etnografya Müzesi Milet Müzesi Aydın Arkeoloji Müzesi
Belediyeler ve Adnan Menderes Üniversitesi	Kuva-i Milliye Müzesi Çine Arıcılık Müzesi Nazilli Etnografya Kent Müzesi Davutlar Zeytin ve Zeytin Yağı Müzesi Koçarlı Tarım Müzesi

Kaynak: İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2012

21 ören yeri ile Dünya ve Türkiye ölçeğinde benzeri az bulunan Aydın'da müze sayısının yetersiz kaldığı gözlenmektedir. Buna göre ilde bölgenin sayısız yöresel özellikleri örnek alınarak oluşturulacak konsept müzelerin yaygınlaştırılması gerekirken var olanların ise tanıtımlarının yapılıp tur güzergahlarına dahil edilmesi büyük önem taşımaktadır. Buna yerelde Kuşadası-Selçuk Yolu üzerindeki Maket Köy güzel bir örnek teşkil etmektedir.

Bölgede kültür varlıklarını desteklemekle birlikte antik kentlerin kazı çalışmalarının dışında çevre düzenlemesi de önem arz etmektedir. Bu noktada ören yerlerindeki tabela eksiklikleri ve turistleri yönlendirmelerindeki bilgi eksiklikleri dikkat çekmektedir. Alternatif güzergâhların desteklenmesi gerektiğini, özellikle antik kentlerde sadece kent merkezi gezilirken kentin mezarlarının, surlarının kapsanacağı trekking güzergahlarının çıkartılması gerekmektedir.

Aydın ilinin sayısız kültürel değerlerini çevre illerin kültürel varlıkları ve diğer alternatif turizm çeşitleri ile birlikte ele almanın, yenilikçi turizm anlayışı adına bölgeye çok daha fazla turist çekeceği düşünülmektedir. Bu anlamada Aydın, Denizli, Muğla ve İzmir'in kültürel ve doğal değerleri içeren, çeşitli aktivitelerle entegre eden güzergahların yaratılması ve tüm dünyaya tanıtımı ve pazarlanmasının yapılması büyük önem taşımaktadır. Bu doğrultuda kurumlar arası koordinasyon ve üniversitelere büyük pay düşmektedir.

Sağlık ve Termal Turizmi

Aydın ili Türkiye ve tüm dünyada jeotermal kaynaklar açısından en şanslı bölgelerden birisidir. Jeotermal, ilin en önemli güçlü yönlerinin başında gelmektedir. Yerel yönetimler ve halk bu güçlü yönü doğru ve stratejik kullanarak bölgeye katkıda bulunmaya çalışmaktadır. Bu noktada dünyada 'yaşlı turizmi' olarak öne çıkan daha sonra sağlıklı yaşamın önem kazanması ile her yaştan kesimin ilgisini çeken 'Sağlık ve Termal Turizm' Aydın için önemli bir potansiyel arz etmektedir.

Turizmde markalaşmanın önemi günden güne artmaktadır. Belli bir turizm alanında, hedef ülkelerde, etkin tanıtım sağlandıktan sonra güçlü altyapı ve kaliteli hizmet ile gelen turistlerin beklentileri karşılanmalı; böylece markalaşma sağlanmalıdır. Bu doğrultuda özellikle jeotermal enerjinin Aydın için büyük bir avantaj olduğu ve gerek doğal, tarihi güzellikleri gerekse hizmet sektöründeki deneyimleri ile Sağlık ve Termal Turizmde önemli bir marka olma şansının yüksek olduğu bilinmektedir. Gerekli altyapı yatırımları ile desteklenmeli ve hedef pazarlar belirlenerek etkin tanıtımın adımları atılmalıdır.

Kuşadası-Davutlar Kaplıcaları

Kuşadası'nın turistik öğeler açısından avantajlarından birisi de termal kaynaklarıdır. Davutlar Bölgesi'nde çıkartılan jeotermal kaynaklardan turizm de yararlanabilir ve deniz-kum-güneş turizmi ile termal turizmi ve kültür turizmini birleştirebilirse ilçe ve bölge için büyük bir çekim alanı oluşturabileceği düşünülmektedir.

Kaplıcalar Aydın'ın Kuşadası ilçesi Davutlar Beldesi şehir merkezinde yer almaktadır. İl merkezine 70 km, Kuşadası'na 17 km, İzmir'e ise 120 km'lik mesafede bulunmaktadır. Kaplıcalara karayolu ile ulaşım oldukça elverişli olmakla birlikte Muğla-Dalaman ve İzmir-Adnan Menderes Havaalanlarından da ulaşım mümkündür. Kaplıca; Efes, Meryem Ana, Milet gibi ören yerleri ile Dilek Yarımadası Milli Parkı, Bafa Gölü, Şirince Köyü gibi çeşitli doğal güzelliklere günübirlik mesafede bulunmaktadır. Bunun yanında Kuşadası Limanından Yunan Adaları'na yapılan seferler bulunmaktadır. Bu özelliği ile Kuşadası-Davutlar Kaplıcaları diğer turizm türleri ile entegrasyona oldukça uygun bir yapıdadır. Akapunktur, aroma terapi, fitoterapi, kolon hidroterapi, ozon tedavisi, infraruj ısı tedavisinin yapıldığı termal otellerde; romatizmal, ortopedik ve nörolojik hastalıkların rehabilitasyonunda yardımcı ve tamamlayıcı tedavi uygulamaları bulunmaktadır (Güney Ege Bölgesi Termal Turizm Araştırması, Aksu C., Aktuğ E., 2011).

Germencik-Alangüllü Kaplıcaları

Büyük Menderes Havzası içinde Gümüş Dağı eteklerinde ormanlık bir alan içinde yer alan kaplıcalar, Germencik ilçesine 9 km, Aydın il merkezine de 60 km mesafede bulunmaktadır. Havayolu ile ulaşım açısından düşünüldüğünde İzmir-Adnan Menderes Havaalanı'na 80 km mesafededir. Açık hava peloidoterapi merkezi (çamur tedavi), tarihi Çelik Hamamı (Meryem Ana Hamamı) bulunan tesisten;

romatizmal ve nörolojik rahatsızlıkların kronik dönemlerinde, ortopedik hastalıklarda yardımcı/tamamlayıcı tedavi unsuru olarak faydalanılmaktadır (Güney Ege Bölgesi Termal Turizm Araştırması, Aksu C., Aktuğ E., 2011).

Buharkent-Kızıldere Kaplıcaları

Aydın Merkez'e 86 km uzaklıkta bulunan kaplıcaya ulaşım Aydın-Denizli karayolu ile sağlanmaktadır. Kaplıcaya en yakın yerleşim yeri 5 km uzaklıktaki Kızıldere köyüdür. Kaplıca sularından romatizmal hastalıklar, kronik bel ağrıları, kireçlenme, iltihaplanma olmayan eklem hastalıkları, yumuşak doku hastalıkları, ortopedik rahatsızlıklar, beyin rahatsızlıkları ve sinir sistemi hastalıklarının tedavisinde faydalanılmaktadır (Güney Ege Bölgesi Termal Turizm Araştırması, Aksu C., Aktuğ E., 2011).

Tablo 100'de Aydın'da bulunan başlıca termal tesisler, izin türleri ve bulundukları ilçe/belde yer almaktadır. Buna göre tesislerde toplamda 141 oda ve 320 yatak ile hizmet verilmektedir. Ancak bu tesislerin yanında çok sayıda pansiyon ve aile işletmesi de termal turizme yönelik hizmet vermektedir.

Tablo 13. Aydın İlinde Bulunan Termal Tesisler

İşletmenin Adı	İzin Türü	Oda/Yatak Sayısı	İlçe/Belde
Natur-Med Doğal Tedavi ve Kaplıca Kür Oteli	Sağlık Bakanlığı Kaplıca İşletme İzni	65/140	Kuşadası-Davutlar
Radon Termal Kaplıca Kür Merkezi	Sağlık Bakanlığı Kaplıca İşletme İzni	8/20	Kuşadası-Davutlar
Bozköy-Alangüllü Termal Tesisleri	Sağlık Bakanlığı Kaplıca İşletme İzni	48/120	Germencik
Güney Motel ve Hamam Tesisleri	Belediye Belgeli	20/40	Buharkent

Kaynak: Güney Ege Bölgesi Termal Turizm Araştırması, Aksu C., Aktuğ E., 2011

Tablo 24'te Aydın'daki termal tesislere ait 2009 yılı istatistikleri gösterilmektedir. Bu istatistiklere bakıldığında Aydın'da belediye belgeli tesislerin yerli turistler tarafından tercih edildiği anlaşılmaktadır. Tesislere geliş ve geceleme sayıları ise ve termal turizmde öne çıkan iller olan Denizli ve Afyonkarahisar'dan oldukça düşüktür. Bu durum Aydın'daki tesis sayısının az oluşuyla ilişkilendirileceği gibi mevcut potansiyelin beklenen düzeyde tanıtılmadığı/kullanılmadığı ile de açıklanabilir. Tesislerdeki doluluk oranlarına bakıldığındaysa belediye belgeli tesislerin %50'nin üzerinde doluluk ile çalıştığı, işletme belgeli tesislerin ise bu oranın oldukça altında kaldığı görülmektedir.

Tablo 14. Aydın Termal Tesis İstatistikleri, 2009

	Ortalama Kalış Süresi (gün)			Doluluk Oranı (%)		
	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam
Belediye belgeli	-	4,3	4,3	-	59,18	59,18
İşletme belgeli	10	7,4	7,9	25,19	7,84	33,03
	Tesise Geliş Sayısı			**Geceleme Sayısı**		
Belediye belgeli	-	1.200	1.200	-	5.184	5.184
İşletme belgeli	332	1.434	1.766	10.664	3.320	13.984

Kaynak: Güney Ege Bölgesi Termal Turizm Araştırması, Aksu C., Aktuğ E., 2011

Termal turizmin Aydın'da uzun yıllardır büyük bir potansiyel arz etmesine rağmen şimdiye kadar gereken ilgi gösterilmemiş ve yeterli yatırım yapılamamıştır. Son dönemde Davutlar Belediyesi'nde MTA'nın tespitleriyle termal kuyu tahsisinin yapıldığı, dağıtımı ve kullanımı ile ilgili çalışmaların devam etmektedir.

Davutlar'daki termal turizm işletmeleri başta Almanlar olmak üzere birçok ülkeden ilgi görmektedir. Fakat ülkemizde sağlık ve termal turizminin gelişmesi için önemli kanunî değişikliklerin gerekli olduğu bilinmektedir. İç turizm açısından termal kaynakların sağlık için öneminin altını çizmesi ve erişilebilirliğin sağlanması için termal ve sağlık turizmi harcamalarının vatandaşların sosyal sağlık güvencelerinin kapsamına dahil edilmesi büyük önem arz etmektedir. Yabancı turistler açısından ise uluslararası anlaşmalar ile bunun gibi kolaylıkların yaygınlaştırılması tanınırlığı da artıracaktır. Fakat bu tip çalışmaların gerçekleşmesi için termal altyapının tamamlanması gerekmektedir. Termal tesislerde doktor ve fizyoterapistlerin tam zamanlı çalıştırılması önceliklidir. Böylelikle sağlık ve termal turizmin Aydın ve bölgesi için büyük katkı sağlaması kaçınılmazdır (Güney Ege Bölgesi Termal Turizm Araştırması, Aksu C., Aktuğ E., 2011).

APHRODİSYA Kültür ve Termal Turizm Gelişim Bölgesi

Aydın ve Denizli illerini kapsayan, yirmiyi aşkın jeotermal kaynak bulunan "Aphrodisya Kültür ve Termal Turizm Gelişim Bölgesi" sağlık ve termal turizm çerçevesinde geliştirilecektir. Bölge, termal turizmin geliştirilmesi amacıyla ülkemizdeki jeotermal potansiyeller dikkate alınarak başlatılan "Termal Turizm Kentleri Projesi" kapsamında öncelikli geliştirilecek bölgeler arasında da yer almaktadır. "Aphrodisya Kültür ve Termal Turizm Gelişim Bölgesi" nde ulaşım bağlantılarının çeşitlendirilmesi ve niteliklerinin yükseltilmesine yönelik çalışmalar yapılacaktır. Bölge içinde yer alan jeotermal kaynak odaklı "Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi" ilan edilebilecek alanlar belirlenerek, fiziki planlar tamamlanmasından sonra turizm yatırımcılarına tahsisi stratejik plan kapsamında gerçekleştirilecektir. Bölgede, mevcut konaklama kapasitesinin termal, kültür ve ekoturizme yönelik yapılacak planlama ve uygulamalarla artırılacaktır. Apfhrodisia'nın orta ve uzun vadede önemli bir varış noktası ve marka olması hedeflenmektedir (Türkiye Turizm 2023 Strateji Belgesi).

Kongre Turizmi

Aydın'daki bir diğer önemli turizm türü ise kongre turizmidir. Aydın'da kongrelerin gerçekleştiği otellerin tamamına yakını Aydın Kuşadası'nda bulunmaktadır. Kuşadası 6 otelde, 19 adet salonuyla yaklaşık 5.000 kişilik koltuk kapasitesine sahiptir. Bununla birlikte yakın zamanda (2012 yılının sonuna kadar tamamlanması beklenmektedir) tamamlanacak olan Kuşadası Efes Kongre Merkezi (KOMER) ile bu ilçenin kongre turizmindeki ağırlığını artırması beklenmektedir.

Avrupa'nın en büyük, Türkiye'nin ilk ve tek kongre vadisinin kurulacağı Kuşadası'nda, KOMER'in temeli 2005 yılında atılmıştır. İçinde yemek üniteleri, amfi tiyatro, otel, sosyal tesisler, villalar, safari park gibi farklı bölümlerin yer alacağı Kongre Vadisi'nin Kuşadası turizmini canlandırması ve büyük bir ekonomik potansiyel yaratması beklenmektedir (Ö. F. Kiraz, Güney Ege Bölgesi Kongre Turizmi Çalışma Raporu, 2012.

12 bin kişilik oturma kapasitesine sahip olacak olan Avrupa'nın en büyük kongre merkezinde, her yıl 15-20 büyük kongreye ev sahipliği yapılması hedefleniyor. Üstelik bu organizasyonların, daha çok ölü sezonda gerçekleşecek olması önemli bir kazanım yaratması ve turizmin 12 aya yayılmasına büyük bir katkı sağlaması beklenmektedir.

Tatil amaçlı gelip konaklayan bir turistin ortalama harcamasından yaklaşık 2,5 kat fazla harcama yapan kongre amaçlı gelen bir yabancı, turizm sektörünün canlanmasına ve GSMH'ya yapılan katkının daha da artmasını sağlayacaktır. Kongre Merkezi'nin yaklaşık bir yıl içinde açılacağı ve düzenlenecek kongrelerle hem üst düzey gelirli turistlerin bölgeye çekilmesi hem de düşük sezonlarda da turist çekilmesinin sağlanabileceği belirtilmektedir. İlçe otellerinin de bu gelişmeyi takip ederek gerekli düzenlemeleri ve yenilikleri yaptıkları bilinmektedir. Bu gelişmenin olumlu getirilerinin Kongre Merkezi açılınca da istihdam ve gelir alanlarında da yaşanması beklenmektedir(Ö. F. Kiraz, Güney Ege Bölgesi Kongre Turizmi Çalışma Raporu, 2012.

Türkiye Seyahat Acenteleri Birliği (TÜRSAB), Uluslararası Kongre Tesisleri İşletmeciliği A.Ş. (UKTAŞ), Aydın Özel İdaresi, Kuşadası Belediyesi, Kuşadası Ticaret Odası, Liman Hizmetleri A.Ş. (LİMAŞ), Kültür ve Turizm Bakanlığı ile turistik tesislerin ortak olduğu KOMER, pek çok organizasyonu Antalya'ya kaptıran Ege Bölgesi için önemli bir prestij projesi olarak değerlendirilmektedir.

Kurvaziyer ve Yat Turizmi

Kurvaziyer Turizmi

Bölgenin en önemli Kurvaziyer limanlarından olan Kuşadası yolcu limanı her yıl yüzlerce yolcu gemisinin uğrak yaptığı güvenli bir limandır. Liman Kuşadası ve civar yerleşim yerleri için hayati bir öneme sahiptir. Turizme dayalı ekonomiye sahip olan bu yerleşim yerleri limanın hinterlandı konumundadır. Yerli ve yabancı turistleri getiren yüzlerce gemi bölge insanın en önemli geçim kaynağıdır.

Yılda 2.400 gemi kabul kapasiteli Kuşadası Limanı yolcu sayısı ve gemi adedi bakımından ülkemizin en önemli Kurvaziyer limanıdır. 2011 yılı içerisinde 573 kurvaziyer gemi ile 700.814 turist limanımıza gelmiştir. Özellikle Selçuk'a olan yakınlığı ve Efes ve Meryem Ana gibi iki turistik değere kolay ulaşımı sayesinde büyük ilgi görmektedir. Fakat kurvaziyer turizmi ile gelen turistlerin büyük bir çoğunluğunun Kuşadası'nda konaklama yapmadan sadece Selçuk'a bir ulaşım noktası olarak görmesi; büyük bir kaynağın iyi değerlendirilemediğinin göstergesidir. Kurvaziyer ile limana giriş yapan turistlerin Kuşadası'nda konaklamaları, çeşitli turizm aktivitelerine dâhil olarak vakit geçirmeleri önem arz etmektedir (TR32 Bölgesi Yatçılık Faaliyetleri, Aydın A., 2011).

Tablo 15. Kuşadası Yolcu Limanına Uğrak Yapan Gemi Ve Yolcu Sayıları

2005		2006		2007		2008		2009	
Gemi	Yolcu	Gemi	Yolcu	Gemi	Yolcu	Gemi	Yolcu	Gemi	Yolcu
441	301105	471	368696	613	466677	601	518872	506	642746

Kaynak: TR32 Bölgesi Yatçılık Faaliyetleri, Aydın A., 2011

Kuşadası Limanı; Özelleştirilerek 2003 yılından itibaren Ege Liman İşletmeleri A.Ş. tarafından işletilmeye başlanan Kuşadası Limanı, Kuşadası ekonomisi ve turizminin belki de en önemli öğelerinden biridir. 264m, ve 255m'lik iki iskele ile hizmet veren limanda her iki iskele dahil olmak üzere gemi kabul kapasitesi 2.400gemi/yıl'dır. Yolcu Gemileri, kurvaziyerler ve motorlar olmak üzere hizmet verilmektedir. Limana gelen gemiler ve günü birlik ziyaretçiler ilçe turizminin vazgeçilmez bir parçası, hatta ilçedeki ekonomik faaliyetlerin en önemli odak noktalarından birini oluşturmaktadır.

Tablolara bakıldığında Kuşadası limanından giriş yapan yolcu sayılarının her yıl artış gösterdiği bu artışın ise temel olarak yapılan anlaşmalarla artan gemi sayısı ile olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca 2011 yılı verilerine bakıldığında 5 ülkenin (Almanya Fransa A.B.D İngiltere ve Hollanda) başta geldiği görülmektedir. Turistlerin genel olarak yaz aylarında daha fazla geldiği bilinmekledir. Bununla birlikte Eylül ve Ekim aylarında Alman turistlerin sayısında artış olduğu bu artışın ise Almanların ülkemizde daha ucuz fiyatlarla ve daha sakin bir ortamda ziyaret etmek istemesidir. Fakat son yıllarda ekonomik gelişmeler yüzünden bir azalma olduğu grafikten görülmektedir Son gelişmelerden sonra Fransız turistlerin sayısında gözlenecek değişiklikte merak konusudur. Tablodan çıkarılacak bir başka yorum ise özellikle Japonya, İsrail ve Çin üzerindeki potansiyeli değerlendirmek gerektiğidir.

Şekil 4. Kuşadası Kurvaziyer Limanına Giriş Çıkış Sayıları, 1988-2010

Kaynak: İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Verileri

Yat Turizmi

Aydın ilinde 2 adet ana yat limanı bulunmaktadır. Bunlar Kuşadası'nda Setur Marina ve Didim'de D-Marin Didim'dir. Şekil 33'e bakıldığında sezonun 2010 ve 2011 yılları Nisan-Ekim aralığında yat turizminin hareketlilik gösterdiği görülmektedir. Sezonun Nisan başı gibi başlamasının nedenleri olarak rezervasyon yaptırarak erken sezonda ucuz fiyatlarla ülkemize gelen düzenli hat taşıyıcılarına ait gemiler yat onarım bakımı yaptırırken son aşamalarını yerinde görmek isteyen yat sahipleri ve emekli yabancı yat sahipleri gösterilebilir. Özellikle yatlarını yazlık olarak kullanan 60 yaş ve üstü yat sahipleri havaların ısınmasıyla birlikte hemen ülkemize akın etmektedir. Yıllara göre fazla dalgalanma olmasını sebebi ise hem düzenli hat taşıyıcılarının hem de konaklayan yat sahiplerinin her sene Kuşadası'na gelen oturmuş bir kitle olmasıdır (TR32 Bölgesi Yatçılık Faaliyetleri, Aydın A., 2011).

Aylar/ Yıllar	OCAK	ŞUBAT	MART	NİSAN	MAYIS	HAZİRAN	TEMMUZ	AĞUSTOS	EYLÜL	EKİM	KASIM	ARALIK
2010	17	13	40	131	260	290	323	325	271	218	77	0
2011	12	9	48	135	297	291	368	313	282	230	61	12

Şekil 5. Toplam Deniz Araçları Giriş Çıkış Rakamları, 2012
Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı

Gelen ve transit alan yatların bandıralarına bakıldığında öne çıkan ilk 3 ülke Almanya, A.B.D. ve U.K. olarak sıralanmaktadır milliyetlere göre bakıldığında ise A.B.D bayraklı teknelerinin bir kısmının Türk vatandaşlara ait olduğu görülmektedir. Boylarına göre teknelerin dağılımına bakıldığında ise 6-12 metre boyundaki teknelerin çoğunlukta olduğu görülmektedir. Kuşadası limanına giriş yapan toplam 814 tekne vardır.

Kuşadası Setur Marina içinde yer alan yat market, restoranlar, kafeler ve alışveriş merkezi gibi olanaklar yatçıların hizmetindedir. Marina özellikle mart ayından sonra hareketlenmeye başlamaktadır. Bağlama fiyatları komşu Sisam Adası'na kıyasla daha ucuz olduğu ve özellikle bakım onarım konusunda uygun maliyet ve üst kalite hizmet sunduğu için Alman, Amerikan, İtalyan ve Fransız yatçıların uğrak yaptığı yoğun trafiğe sahip bir limandır. Marina bu özellikleri ile her yıl binlerce turiste ev sahipliği yapmaktadır. İşletmeci kuruluş yat sahipleri ve işletmecileri için gerekli olan alt yapı ve üst yapı yenilemelerini periyodik olarak yapmaktadır.

Karada 600, denizde 580 tekne kapasiteli Didim Yat Limanı ise 400 ton ile Türkiye'nin en yüksek kapasiteli tekneleri sudan çıkarmaya yarayan vincine sahiptir. Didim Yat Limanında, her biri kendi alanında uzman 36 teknik atölye hizmet vermektedir. Liman 2009 yılında hizmete açılmış olup ana yat limanı statüsündedir. Akdeniz Çanağı'nda seyir eden yat sayısı yaklaşık 700.000 olarak belirtilmektedir. Ülkemizin bu pastadan aldığı payı daha da artırmak üzere kurulan D-Marin Yüksek Planlama Kurulu kararı ile özel bir yap-işlet-devret modeli ile 99 yıllığına kiralama usulü ile inşa edilmiştir.

Didim'de liman yapılırken birincil kitle olarak mega yat sahipleri hedef alındığından mega yat için ayrılan yer diğer yatlara ayrılan alana oranla daha büyüktür. Liman, açıldığı yıl yaklaşık 1000 adet yata hizmet

vermiştir. İleri mühendislik tekniklerinin kullanıldığı marina Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yat işletme belgeli tesis olarak belirlenmiş, yapılan araştırmalar sonucunda haiz olduğu özellikler bakımından The Yacht Harbour Organization tarafından dünyanın en iyi marinalarına verilen 5 altın çıpa ödülünü almış ve aynı yıl dünya Super Ports kataloğuna girmeyi de başarmıştır. Bakım onarım amaçlı olarak kullanılan ve özellikle boya işleri için büyük önem arz eden kapalı hangara sahiptir. Bakım onarım işlemleri ise taşeron aracılığı ile yürütülmektedir (TR32 Bölgesi Yatçılık Faaliyetleri, Aydın A., 2011).

Tablo 16. Aydın'daki Marinaların Teknik Özellikleri

D-Marin Teknik Özellikleri	
Koordinatlar	37 06' 20'' N 27 17 02 E
Fenerler	FI.G 5s 5M-FI.R 5s 5M
Hâkim Rüzgâr	Belirtilmemiş
Max Derinlik	10
Lift Kapasite	400
Karada Kapasite	600
Denizde Kapasite	580
Rıhtım adedi	5
Mavi Bayrak	Var
5 Altın Çıpa	Var
SETUR Marina Teknik Özellikleri	
Koordinatlar	3752 N 2715 E
Fenerler	FI.R.3s 5M-FI.G.3s 5M
Hâkim Rüzgâr	Kuzey Kuzey batı
Max. Uzunluk	70m
Max Derinlik	7m
Lift Kapasite	80 ton
Karada Kapasite	350
Denizde Kapasite	175
Rıhtım adedi	Var
Mavi Bayrak	-
5 Altın Çıpa	-

Kaynak: TR32 Bölgesi Yatçılık Faaliyetleri, Aydın A., 2011

Marinanın gelişmesi için özellikle liman art bölgesinde hizmet veren tesislerin yat sahiplerinin beklediği hizmet kalitesine uygunluğunun artırılması; bu kapsamda bölgede yer alan otellerin yeme-içme yerlerinin ve teknik hizmet veren tesislerin hizmet anlayışında revizyona gidilmesi ve bugüne kadar hizmet verilen Alman, İngiliz ve İtalyan pazarlarının dışında Norveç, Danimarka gibi yeni pazarlara girilmesi gerekmektedir (TR32 Bölgesi Yatçılık Faaliyetleri, Aydın A., 2011).

Günümüzde yat turizminin yükselen bir değer olduğu ve gün geçtikçe daha çok yat turistinin dünyanın değişik noktalarına seyahat edeceği bilinmektedir. Kuşadası ve Didim'de yat limanlarının altyapılarında bir eksiklik ya da sorun olmaması, kapasitelerinin şu an için yeterli olması ile birlikte yeterli ilgiyi

göremedikleri bilinmektedir. Konuyla ilgili araştırmalar ve görüşmelerde yat turistlerinin daha özgür ve maddi açıdan kısıt sorunu yaşamayan bir kesim olduğu; seçimlerini marka olmuş tanınmış ülke ve kıyılardan yana kullandıkları belirlenmiştir. Dolayısıyla öncelikli çalışmaların 'Kuşadası ve Didim'i yat turizmi için bir marka haline getirmek' üzerine olması gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Diğer Alternatif Turizm Potansiyelleri ve Turizm Hedefleri

2011 yılı içinde Aydın ilini toplam 5,5 milyon turist ziyaret etmiştir. Bu turistlerin yaklaşık 2,5 milyonu Türk, 3 milyonu ise yabancı ziyaretçilerdir. Aydın'ı ziyaret eden turistlerin sayısı 2011 yılında Türkiye'yi ziyaret eden 30 milyonu aşkın toplam turistin %18'ini oluşturmaktadır. 2023 yılı hedefleri incelendiğinde ise Türkiye'nin 63 milyon turist hedeflediği bilinmektedir. Aydın turizm alanında yapılan yenilikleri yakalaması, turizm altyapısını güçlendirmesi, hizmet kalitesini artırması ve alternatif turizm atağına kalkması ile 2023 yılında 10 milyon turisti ağırlaması beklenmektedir. Turizmde hedef kitlenin belirlendiği, markalaşma odaklı çalışmalar ile 2023'te beklenen turizm geliri 12 Milyar $'ı geçebilecektir.

'Aydın Özelinde Turizm' başlığı altında mevcut turizm çeşitlerinin son durumları hakkında bilgi verilmeye çalışılmıştır. Fakat mevcudun çoğunluğunu oluşturan deniz-kum-güneş turizminin doygunluğa ulaştığının ve beklenen ekonomik katkıyı sağlayamadığının altı çizilmeye çalışılmıştır. Bu noktada Aydın turizminin gelecek hedeflerine uygun şekilde yönlendirilmesi için gerekli potansiyelin bulunduğu bilinmektedir.

Türkiye 2023 Turizm Strateji Belgesi'nde ve TR32 Bölge Planı'nda belirtildiği gibi turizmden elde edilen GSMH'nın artması; turizmin çeşitlendirilerek dört mevsime yayılması ile sağlanabilecektir. Bu doğrultuda bölgedeki alternatif turizm potansiyellerinin altyapılarının gerçekleştirilerek tanıtımları yapılması büyük önem arz etmektedir. Böylelikle Güney Ege'ye ve Aydın'a gelen turistin sürekliliğinin sağlanması; bu turistin daha yüksek gelir seviyesine çekilmesi ve dolayısıyla turizm kazançlarının çoğalması beklenmektedir. Bunun için öncelikle turizmde hizmet kalitesinin artırılmasına yönelik çalışmaların belgelendirme ve eğitim faaliyetlerinin artırılması ve zorunlu hale getirilmesi gerekmektedir.

Aydın agro-turizm, doğa turizmi, spor turizmi (sörf ve kite-sörf, trekking), yat ve kurvaziyer turizmi, kongre turizmi, termal turizm gibi alternatif turizm alanlarında marka olabilecek güce sahiptir. Örneğin sörf özellikle Didim ilçesi için önerilen türlerden birisidir. Birçok yerli ve yabancı turist son yıllarda sörf eğitimi almak ve tatillerini sörf yaparak geçirmek için çeşitli turizm merkezlerini tercih etmektedirler. Didim'de de sörf yapmaya uygun hava ve deniz koşulları bulunmakla birlikte bu spor için önemli olan altyapıyı oluşturacak sörf kulüpleri de ilçede mevcuttur. Bunun tanıtımının yapılması ve konaklama hizmetleri ile birlikte turistlere sunulması doğrultusunda Didim'in ziyaretçi sayısının artacağı düşünülmektedir (GEKA Didim İlçe GZFT Toplantı Raporu, 2012; GEKA I. Kültür ve Turizm İhtisas Komisyonu Toplantısı Raporu, 2011).

Zeytin ve üzüm üretiminde deneyimi olan ilde, agro-turizmin Aydın'ın turizm çehresini değiştirmek ve geliştirmek için önemli olduğu belirtilmektedir. Buna göre çiftliklere, organik tarıma, iyi tarım uygulamalarına, zeytinyağı ve şarap üretim atölyelerine yapılacak yatırımların ve bu çiftliklerin

konaklama tesislerine entegre edilmesi ile birlikte önemli bir adım atılacağı düşünülmektedir. Aydın'ın kültürel, doğal güzellikleri ve turizm deneyimi de agro-turizm için önemli bir girdi oluşturacaktır (GEKA I. Kültür ve Turizm İhtisas Komisyonu Toplantısı Raporu, 2011). Bunun için agro-turizme uygun alanlarda çiftliklerin kurulması, organik üretim sertifikalarının alınması ve doğa yürüyüş parkurlarının oluşturulmasının sağlanması gerekmektedir.

Kuşadası'nda turizmin çeşitlendirilmesi açısından mümkün olan bir diğer öneri ise sualtı, dalış sporları gibi deneyimlerdir. Özellikle Kuşadası'nda su sıcaklığının kış aylarında dahi 14 derecenin altına düşmemesi bunun için önemli bir nedendir. Bununla birlikte ilçede oluşturulmuş yapay resifler bulunmaktadır. Ancak ilçe denizlerinde yaşanan deniz kirliliği hem sualtı sporları hem de diğer turizm türleri açısından büyük bir tehdit oluşturmaktadır. İlçede yaşanan altyapı problemlerinin başında gelen atık su sorunu sağlık ve turistik açıdan önem arz etmektedir (GEKA Kuşadası İlçe GZFT Toplantı Raporu, 2012).

Aydın, bunaltıcı yaz aylarını serin geçirilebilecek yeşil yaylaları ile önemli bir Yayla Turizmi merkezi olabilecek konumdadır. Turizm Bakanlığı ve İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü tarafından yürütülen Yayla Turizmi Projesi halen yürütülmektedir. 1990'da başlatılan "Yayla Turizmi Projesi" kapsamındaki araştırma, planlama ve altyapı uygulamaları oluşturmaktadır. Bu çalışmaların hızlandırılması; bu projeyi tamamlar nitelikte yeni çalışmaların yapılması gerekmektedir. Yayla turizminin hızla hayata geçirilmesi turizm için önemlidir. Paşa Yaylası, Kahvederesi Yaylası, Necippazar Yaylası, Bulgurlu, Sarıcaova, Ömür, Madran, Kavşit Yaylaları Aydın'ın başlıca yayla destinasyonlarıdır. Bunun için başta yayla, kamp, yürüyüş gibi doğa turizmleri olmak üzere sörf, kiteboard gibi doğa ve spor turizmi çeşitlerinin gerçekleştirilebileceği alanların altyapı çalışmalarının tamamlanması gerekmektedir.

Yayla turizmine uygun olan Aydın'da temiz hava ve bol oksijenin bulunduğu turizm kentlerinde potansiyeli bulunan farklı bir turizm seçeneği, özellikle Kuşadası ve Didim'de profesyonel spor kulüplerinin kamp yapmalarına yönelik tesislerin kurulması ile ortaya çıkacaktır. Büyük kulüplerin kurulan spor tesislerinden yararlanarak konaklama yapmaları turizmi hareketlendirecektir.

Yat ve Kurvaziyer turizmi için öncelikli sorun olarak tanımlanan 'Marka Turizm Kenti' olamamak, yeterli tanıtım yapamamak ve sonucunda markalaşamamak sorunu; turizm sektörü için başlıca bir sorundur. Bu aşamada tüm potansiyeller ve mevcut durum göz önünde bulundurularak Aydın'ın alternatif turizm çeşitleri ve gelişmiş turizm altyapısı ile 'Marka Turizm Kenti' haline getirilmesi ve tüm dünyada tanınırlığının sağlanması gerekmektedir. Didim ve Kuşadası Yat Limanlarının küresel tanıtımının yapılarak marka yaratılması büyük önem arz etmektedir.

Termal ve Sağlık turizminin önemine daha önce de değinilmiştir. Buna göre turistlerin konaklama ve geceleme ortalamalarının düşük olduğu Aydın'da bu ortalamayı artırmanın en kolay yollarından birisi Sağlık ve Termal turizm gibi konaklama ortalaması yüksek seçenekleri yaygınlaştırmaktadır. Böylelikle

yükseliş trendinde olan bir turizm çeşidi ile ilin turizm gelirlerinin artması sağlanacaktır. 2023 Türkiye Turizm Strateji Belgesi'nde Aydın ve Denizli Aphrodisia Bölgesi olarak ele alınmış ve tarihi kentleri ve termal suları ile birlikte değerlendirilmesi gerektiğinin altı çizilmiştir. Buna göre antik kentlerin mümkün olduğunca kazılarının tamamlanması, çevre düzenlemelerinin tamamlanması ve tanıtımlarının yapılarak; termal turizm ve sağlık turizmi ile birlikte ele alınması büyük önem taşımaktadır.

Tüm bu alternatif turizm çeşitleri geliştirilip yaygınlaştırılırken Aydın şehir merkezine turist çekilmesi de önem arz etmektedir. Şehir merkezindeki esnafın turistlerle alışveriş yapmasının sağlanması, kültürel paylaşımların şehir merkezine de taşınması önemlidir. Buna yönelik AYTER Yeni Arkeoloji Müzesi Teşhir Tanzim ve Çevre Düzeni tamamlanmış, il çevresindeki önemli eserlerin bu müzede toplanmıştır. Ağustos 2012 tarihinde açılışı Kültür ve Turizm Bakanı tarafından yapılmıştır. Böylece ilin mevcut turist potansiyelini şehir merkezine de çekilebilmesi sağlanacaktır. Bu bağlamda hem ilin hem de yeni açılan Arkeoloji Müzesinin tanıtımına yönelik çalışmalara ağırlık verilmesi gerekmektedir.

3.2 DENİZLİ

Denizli ilinde ise konaklama tesisleri yoğun olarak Merkez'de ve Merkez'e bağlı turizm yoğun Pamukkale ve Karahayıt Beldeleri'nde bulunmaktadır. Bunun dışında diğer ilçelerde toplam 3 adet tesis bulunduğu bilinmektedir. Bu tesisler arasında termal tesisleri ile öne çıkan Sarayköy'ün de bulunduğu bilinmektedir. Denizli ilinin toplam yatak sayısı 12.290'dır.

Tablo 17. Denizli Turizm Belgeli ve Termal Tesislerin ve Yatak Sayısının İlçe ve Beldelere Dağılımı, 2011

	TURİZM BELGELİ		TERMAL TURİZM ALANINDA FAALİYET GÖSTEREN	
DENİZLİ	TESİS SAYISI	YATAK SAYISI	TESİS SAYISI	YATAK SAYISI
MERKEZ	16	2.018	9	3.194
PAMUKKALE	2	738	-	-
KARAHAYIT	6	3.042	-	-
İLÇELER	3	298	-	-
TOPLAM	27	6.096	9	3.194

Kaynak: Denizli İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü

Tesislere gelen turist sayıları ise İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nden alınan verilere göre 2011 yılında toplam 470.957 olmuştur. Yerli ve yabancı turistlerin geliş sayılarının yüksek olması ile birlikte ortalama geceleme sayılarının yaklaşık 1 gün olduğu bilinmektedir. Bu noktada Denizli'nin en önemli sorunlarının başında günübirlik sorunu olduğu ortaya çıkmaktadır.

Tablo 18. Denizli Turizm Belgeli Tesislere Yerli ve Yabancı Turistlerin Geliş Sayısı, 2011

	TESİS SAYISI	YATAK SAYISI	TESİSE GELİŞ SAYISI (YABANCI)	TESİSE GELİŞ SAYISI (YERLİ)	TOPLAM
OTEL	101	12.627	175.663	45.011	220.674
PANSİYON	124	4.755	37.347	132.672	170.019
KAPLICA			54.172	26.092	80.264
TOPLAM			267.182	203.775	470.957

Kaynak: Denizli İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü

Aşağıdaki tabloda 2011 yılında Denizli'ye gelen yabancı turistlerin konaklama türleri belirtilmiştir. Buna göre Denizli'ye en fazla Japon turistlerin ilgi gösterdiği ve gelen turistlerin genellikle otelleri tercih ettiği görülmektedir.

Tablo 19. 2011 yılı yabancı turistlerin milliyetleri bazında konaklama dağılımı

	Otel	Motel	Tatil köyü	Pansiyon	Kamp /Karavan k ve Tatil Kampı	Kendi evi	Kiralık ev	Arkadaş,Akraba evi	(Kruvaziyer yat,tren,tır)	Diğer	Toplam
Fransa	25.755	107	600	1.724	1.230	107	1.483	1.802	153		**32.963**
Hollanda	8.876		169		302		1.763	1.248	169		**12.527**
Almanya	55.679	533		1.017	206		8.586	702	6.581		**73.303**
İtalya	11.009	365		1.640	425	142	367	71	126		**14.143**
İngiltere	11.474	551		1.804	176		412	176	294		**14.886**
Danimarka	566			123			123	123			**934**
Yunanistan	17.271			133				213	133		**17.751**
İspanya	4.444			422	66				132		**5.063**
Belçika	4.448						695		1.183		**6.326**
İsveç	10.862										**10.862**
Avusturya	16.702			374			2.207	146	582		**20.010**
İsviçre	6.113		342	108	146		988		266	146	**8.109**
Ukrayna	3.196			200					126		**3.522**
Rusya Federasyonu	9.251	522	810							810	**11.393**
Gürcistan									312	312	**624**
Azerbeycan	419								584	612	**1.615**
Tunus	410										**410**
A.B.D.	13.484	233		999					342	102	**15.160**
Kanada	5.778			418	101	122	547		101		**7.067**
Suriye									539		**539**
İran				209						706	**915**
Japonya	94.210	587	289	704						188	57 **96.035**
Avustralya	6.256	173					173		328		**6.931**
OECD Ülkeleri(Diğer)	23.325	214		641					214	546	**24.938**
Bağımsız Devletler Topluluğu	1.704								402	402	**2.508**
Diğer Avrupa ülkeleri	38.648	413		627	214		194	219	320	171	**40.805**
Diğer Doğu Asya ülkeleri	147.772	2.253		2.375	214	214			273	487	**153.587**
Diğer Güney Doğu Asya ülkeleri	19.631			974							338 **20.943**
Diğer Güney Asya ülkeleri	1.828										**1.828**
Diğer Batı Asya ülkeleri	272			528			710		1.255		**2.766**
Diğer Afrika ülkeleri	1.489										**1.489**
Diğer Amerika ülkeleri	7.925			270	271	406			271		**9.143**
Diğer ülkeler	1.085										**1.085**
Toplam	**549.881**	**5.951**	**2.211**	**15.290**	**3.349**	**991**	**18.246**	**1.455**	**17.481**	**4.930**	**396** **620.181**

Kaynak: TÜİK

Denizli ili için ilk dikkat çeken, ile turistin daha ziyade etrafında yer alan Antalya, Muğla ve Aydın gibi rekabetçi destinasyonlardan günübirlik turlarla geliyor olmasıdır. Bu da haliyle Denizli'nin Türkiye'de ve dünyada rekabet edebilirliği yüksek, önemli bir turizm destinasyonu olma yolundaki gelişim çabasını etkilemektedir. Yılda yaklaşık 650.000 turist ağırlayan Denizli, aslında alternatif turizm türleri ve turizmde ürün çeşitlendirme açısından oldukça önemli bir potansiyele sahiptir. Tüm dünyada bilinen ve artık marka halinde gelmiş olan Pamukkale, termal sular ve mağaralar Denizli'yi turizm açısından cazip kılan faktörlerdir.

Denizli'nin termal turizm ile birlikte ele alınabilecek ve dünya çapında ilgi çekecek tarihi yapıları ve değerleri mevcut olmakla birlikte altyapı ve tanıtım eksikliği ve yanlışları dolayısıyla istenen ilgi bölgeye çekilememektedir. Her yıl Pamukkale ve Hierapolis gibi önemli değerleri ziyaret eden turist sayısının 10binlerce olmasına karşı ortalama geceleme sayısının 1'i geçememesi büyük bir hayal kırıklığı yaratmaktadır. Bu doğrultuda Denizli'deki turizm türleri aşağıda incelenmeye çalışılmıştır.

İnanç ve Kültür Turizmi

Denizli yıllardır bir tekstil kenti ve son yıllarda sanayi kenti olarak bilinirken Pamukkale'nin eşsiz güzelliği ile birlikte ismini duyurmuştur. Denizli'de Pamukkale, antik kentler ve jeotermal sularının zenginliği ile birlikte önemli bir turizm potansiyeli barınmaktadır. Her yıl Pamukkale ile birlikte antik kentlerin ziyaretçi sayısı daha da artış göstermektedir. Dünyanın her ülkesinden büyük hayranlık uyandıran başta Hierapolis ve Laodikya olmak üzere antik kentler Denizli'nin inanç ve kültür turizminin bel kemiğini oluşturmaktadır. Onlar dışında Denizli'de 9 adet antik kent ilin çeşitli bölgelerinde yer almaktadır. Antik kentler dışında 2 adet müze de Denizli'nin kültür turizminin parçalarıdır. Özellikle Hierapolis Antik Kenti içinde bulunana Pamukkale Hierapolis Arkeoloji Müzesi her yıl çok sayıda ziyaretçi ağırlamaktadır.

Tablo 20. Denizli Antik Kentleri

Antik Kentler	Pamukkale Hierapolis	Laodikya
	Tripolis	Tabea
	Colossae	Eumania
	Heraklia Salbace	Dianisopolis
	Trepezapolis	Attuda
	Apollonia Salbace	
Müzeler	Pamukkale Hierapolis Arkeoloji	
	Denizli Etnografya	

Hierapolis Antik Kenti'nin arkeoloji literatüründe "Holy City" yani Kutsal Kent olarak adlandırılması, kentte bilinen birçok tapınak ve diğer dinsel yapının varlığından kaynaklanmaktadır. M.Ö. 190 yılında II. Eumenes tarafından kuruldu. M.Ö 2. yüzyılda Roma egemenliğine giren şehir altın dönemini bu zamanlar yaşadı ve depremlerle yıkıldıktan sonra tamamen Roma mimarisiyle bezenmiştir. İsa'nın havarilerinden Aziz Philippus'un burada öldürülmesi şehre dini bir önem de kazandırmıştır. M.S. 395'te Bizans'ın, daha sonra 1210'da Anadolu Selçukluları'nın sınırları dâhilinde kalmıştır. Tedavi amacıyla da kullanılan Pamukkale yeraltı suları (travertenler) sayesinde tarih boyunca turist çekmiştir. Hamam, yolcuların yıkanarak şehre girmeleri için şehrin dışına inşa edilmiştir. Tiyatro kapasitesinin 9.500 kişi olmasından dolayı şehir nüfusunun 95.000-100.000 arasında olduğu tahmin edilmektedir. Tiyatrosunun tasarımından burada gladyatör dövüşleri yapıldığı anlaşılır. Sahne altındaki çukurluk bölümle oturma sıraları arasında seyircileri vahşi hayvanlardan korunmak için yaklaşık bir metrelik yükseklik farkı vardır. Gladyatör dövüşlerinin olmadığı tiyatrolarda bu fark bulunmamakta, sıralar sahne düzeyinden başlamaktadır. Şehrin giriş kapısında işlenmiş olan Medusa figürü, tanrıça Medusa'dan korunmak için yapılmıştır. Bu inancın Türk kültürüne nazar boncuğu olarak geçtiği sanılmaktadır. Şehir, UNESCO Dünya Miras Listesi'ne alınmıştır.

Hierapolis'in 4 km yakınlarında bulunan kazı çalışmaları ve çevre düzenlemeleri halen devam eden, Anadolu'da Efes'ten sonraki en büyük antik kent, Laodikya ise Hristiyanlığın gelişimine ve yayılmasına

dair birçok bulgu ve eseri barındırması; birçok önemli tarihi olguya tanıklık etmiş olması ile ön plana çıkmaktadır. Özellikle inanç turizminde büyük bir yer tutmaktadır. Tarihi kentte devam eden kazılarda Hıristiyan âlemi için çok önemli sayılan ve İncil'de adı geçen 7 kiliseden biri olan Laodikya Kilisesi bulunmuştur. Kilisenin, Konstantin döneminde yapıldığı tahmin edilmektedir.

Denizli'nin en önemli kültür hazinelerinin başında gelen Hierapolis ve Laodikya antik kentleri ile müzelerin Denizli'nin merkez ilçesinde bulunması; Pamukkale Travertenlerine en yakın konumda yer almaları ve bu bölgede termal tesislerin yoğun şekilde bulunması Denizli için önemli bir turizm destinasyonu oluşturmaktadır. Dünyadaki özellikle Hristiyan turistlerin inanç turizmine gösterdiği ilginin yüksek olması nedeniyle bölgenin termal turizm ile birlikte alınan özelliklerinin tanıtımı ve pazarlanmasının en iyi şekilde tüm dünyaya sunumu önemli bir husus oluşturmaktadır.

Bölgeye gelen turistlerin genellikle günübirlik turistlerden oluşması büyük bir sorun oluşturmaktadır. Bu sorunun inanç ve kültür turizmi ile yakından bir ilgisi bulunmaktadır. İnanç turizmi için bölgeye gelecek turistlerin en az 3 gün geçirmek durumunda olduğu bilinmektedir. Bu 3 günlük ziyaretin termal tesislerle ve diğer yöresel değerlerle güçlendirilerek sunumu ile büyük bir turizm atağının gerçekleştirilebileceği bilinmektedir.

İldeki müze ve antik kentler dışında farklı kültür turizmi olanakları da bulunmaktadır. İldeki bulunan birçok sivil mimari örnekleri ve tarihi evleri turistik değere sahiptir. bu değerlerin turistik öğelere çevrilmesi ile Antik kentler ve müzeler ile birlikte ele alınması gerekmektedir.

Sağlık ve Termal Turizmi

Denizli Çürüksu (Lykos) Vadisi Afyon'dan Aydın'a uzanan fay hattında zengin termal su kaynaklarına sahiptir. Bu termal su binlerce yıldır tedavi amaçlı kullanılmış ve bölgede çok sayıda hamam yapılmıştır. Bu nedenle Türkiye'de termal turizm denildiğinde akla ilk gelen yerlerden birisi hiç şüphesiz Denizli'dir. İl tarihten gelen köklü mirasını halen sürdürmekte, termal turizm alanında modern anlamda hizmet vermektedir. Termal turizm kaynakları açısından oldukça zengin olan Denizli'de farklı turizm türleriyle de entegre olabilecek yapıya sahip olmasının etkisiyle termal turizmde marka kent olma yönünde çalışmalar sürdürülmektedir (Güney Ege Bölgesi Termal Turizm Araştırması, Aksu C., Aktuğ E., 2011).

APHRODİSYA Kültür ve Termal Turizm Gelişim Bölgesi

Aydın ve Denizli illerini kapsayan, yirmiyi aşkın jeotermal kaynak bulunan "Aphrodisya Kültür ve Termal Turizm Gelişim Bölgesi" sağlık ve termal turizm çerçevesinde geliştirilecektir. Bölge, termal turizmin geliştirilmesi amacıyla ülkemizdeki jeotermal potansiyeller dikkate alınarak başlatılan "Termal Turizm Kentleri Projesi" kapsamında öncelikli geliştirilecek bölgeler arasında da yer almaktadır. "Aphrodisya Kültür ve Termal Turizm Gelişim Bölgesi" nde ulaşım bağlantılarının çeşitlendirilmesi ve niteliklerinin yükseltilmesine yönelik çalışmalar yapılacaktır. Bölge içinde yer alan jeotermal kaynak odaklı "Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi" ilan edilebilecek alanlar belirlenerek, fiziki planlar tamamlanmasından sonra turizm yatırımcılarına tahsisi stratejik plan kapsamında gerçekleştirilecektir. Bölgede, mevcut konaklama kapasitesinin termal, kültür ve ekoturizme yönelik yapılacak planlama ve uygulamalarla artırılacaktır. Apfhrodisia'nın orta ve uzun vadede önemli bir varış noktası ve marka olması hedeflenmektedir (Türkiye Turizm 2023 Strateji Belgesi).

Termal turizm Denizli ili için büyük bir önem arz etmektedir. Denizli ekonomisinin ilerleyen yıllarda bel kemiğini oluşturacağı düşünülen Termal turizm için gerekli yatırımlar ve çevre düzenlemeleri de yapılmaktadır. Bu çalışmaların devam edeceği de bilinmektedir. Dolayısıyla termal turizmin diğer turizm çeşitleri ile birlikte planlı bir şekilde ele alınarak pazarlama ve tanıtımının yapılması gerekmektedir. Yapılacak olan tanıtımlarda termal turizmden yeterli verimi ve etkiyi elde edebilmek için kür zamanlarının da belirtilerek günübirlik turizmin en aza indirilmesinin sağlanması gerekmektedir.

Sarayköy Termal Turizm Merkezi

Denizli-Aydın-İzmir karayolu üzerinde bulunan ilçe Denizli il merkezine 22 km uzaklıktadır. İlçede önemli jeotermal tesisler bulunmaktadır. İlçe jeotermal kaynaklar açısından oldukça zengindir. Bu kaynakların en önemlilerinden biri Karataş Köyü yakınındaki Hamamaltı Mevkiindeki jeotermal alandır. Bu alandaki iki köyde (Tırkaz ve Tekke Köyleri) 4 adet tesis bulunmaktadır. Termal suyun

sıcaklığı 80oC olup romatizma, deri, kadın hastalıkları, idrar yolu rahatsızlıklarına iyi geldiği bilinmektedir (Güney Ege Bölgesi Termal Turizm Araştırması, Aksu C., Aktuğ E., 2011).

Akköy-Gölemezli Termal Turizm Merkezi

Akköy-Gölemezli Termal Turizm Merkezi Pamukkale Özel Çevre Koruma Bölgesi sınırlarına bitişik konumdadır. İlçedeki jeotermal kaynaklardan termal turizmin yanı sıra jeotermal seracılık anlamında da faydalanılmaktadır. Kaynakların sıcaklıkları 35-60oC arasında değişmekte olup deri, sedef, mantar, egzama, hemoroit, kireçlenme, romatizma gibi hastalıklara iyi geldiği bilinmektedir.

Buldan-Tripolis Termal Turizm Merkezi

İlçe Tripolis Antik Kenti yakınında yer almaktadır. Buldan ilçesine 16 km uzaklıkta bulunan Çizmeli (Yenice) Kaplıcaları'nda suyun sıcaklığı 56oC olup romatizma, kalo-damar sertliği, hemoroit, karaciğer yetmezliği, deri, mide, böbrek rahatsızlıkları ile kadın hastalıklarına iyi gelmektedir.

Çardak-Beylerli Termal Turizm Merkezi

Beylerli Belediyesi'ne ait kaplıca termal tesisinin Beylerli şehir merkezine mesafesi 3 km, ilçe merkezine 20 km, il merkezine 78 km'dir. UNESCO tarafından Dünya Miras Listesi'nde bulunan Pamukkale kaplıcaları Hierapolis antik kentinin bulunduğu alanda yer almaktadır. Pamukkale kaplıcaları Denizli il merkezine 18 km uzaklıkta bulunmaktadır. Sıcaklığı 35oC olan termal su kalp-damar sertliği, tansiyon, romatizma, raşitizm, felç, deri, göz, sinir sistemi ve damar hastalıkları, damar iltihabı ve reyno hastalığının tedavisinde önerilmektedir. Ayrıca ılık olarak içildiğinde mide spazmı, idrar söktürme ve iltihaplarında, böbrek ve kum taşlarının tedavisinde tavsiye edilmektedir.

Karahayıt kaplıcaları ise Pamukkale termal kaplıca sisteminin bir kolu olarak sayılmakta ve Pamukkale'nin 5 km kuzeyinde Karahayıt Kasabası'nda yer almaktadır. Burada bulunan kırmızı renkli termal suyun ve termal çamurun sıcaklığı 58 oC olup içeriğindeki zengin mineral kaynağı ile oldukça değerlidir. Kırmızı termal suyun böbrek taşı, kalp, damar sertliği, yüksek tansiyon, romatizma, siyatik, kireçlenme, kadın ve deri hastalıkları, bel ve boyun fıtığı, sindirim, mide, bağırsak, karaciğer, safrayolları, diabet, egzama, vücut direncini arttırma, metobolizma bozuklukları tedavisinde de son derece şifalı olduğu belirtilmektedir(Güney Ege Bölgesi Termal Turizm Araştırması, Aksu C., Aktuğ E., 2011).

Kongre

Denizli bölgemiz illeri içerisinde kongre turizmi katma değeri en düşük olan ilimizdir. Pamukkale gibi önemli bir varlığa sahip olan Denizli'nin kongre ve fuar turizmi açısından geri kalması kaynaklarını etkin kullanamadığının bir göstergesidir. Denizli'de, Kültür ve Turizm Bakanlığı Onaylı 11 salonda toplam 3.280 kişilik kapasite ile hizmet veren 5 adet otel bulunmaktadır. Ayrıca 4.000 metrekarelik alana kurulu olan Denizli Kültür ve Kongre Merkezi, 1.500 adet koltuk kapasitesine sahiptir.

Denizli'nin alışveriş ve eğlence merkezi olan EGS park içinde, 4000 m 2 lik kapalı alanda Sempozyum, Konferans ve değişik amaçlı toplantılar için 900 kişilik büyük salon, 300 kişilik iki küçük salon, 10 ar kişilik üç adet toplantı odası, altı adet suit oda ve bir basın açıklama bölümü mevcuttur.

Tablo 21. Denizli Kongre Salonları, 2011

Tesisin Adı ve Sınıfı	Salon	Kapasitesi (Kişi)
Colossae Otel	8	800-300-230-230 80-50-50-50-30
Polat Otel	2	850-240
Richmond Otel	3	700-400-250
Richmond Pamukkale SPA	3	800-350-150
Pam Otel	3	450-100-70
Likos Otel	2	150-150
Club Hierapolis (Belediye Belgeli)	2	240-145
Richmond Savanna	2	100-50
Denizli Belediyesi Çatalçeşme Oda Tiyatrosu	1	226
Belediye Sanat Merkezi	1	700
PAÜ Rekt. Binası	1	80
PAÜ İktisat Fak	1	167
Kültür Sanat Merkezi EGS Fuar Alanı	3	900-300-300
Organize Sanayi Bölgesi	1	152
Ticaret Odası Başk.	2	250-60
Esnaf kefalet Koop.	1	250
DEDA Deri Sanayi	1	1250

Ulusal ve uluslararası özellikleri ile gelişmekte olan kongre ve toplantı turizminin ortalama kalış süreleri 3 ila 7 gün olarak belirtilmektedir. Bu kalış süresi Denizli'nin ortalama kalış süresinin çok üstündedir. Dolayısıyla, kongre turizminin Denizli'nin turizmine ciddi katkı yapması beklenebilir. Ancak, kongre geçmişine bakıldığında, Denizli'de Pamukkale Üniversitesi'nin organize ettiği etkinlikler dışında kayda değer ulusal veya uluslararası kongre ve fuar organizasyonu göze çarpmamaktadır.

Denizli ve bölgemizde kongre turizminin geliştirilmesi için her ilin kendi merkezi yönetimi koordinatörlüğünde kongre ve fuar etkinliklerinin tanıtımı ve pazarlanmasına yönelik pazarlama ofisleri oluşturulmalıdır. Bu merkezi ofisler, TÜRSAB'ın bölgemizdeki Bölgesel Yürütme Kurulları ile

birlikte organize edilmesi faydalı olacaktır. Türkiye'deki ilk kongre pazarlama ofisi olan ICVB (İstanbul Convention & Visitors Bureau) yapısında oluşturulacak bu ofisler, yaratıcı ve yenilikçi modeller ile sektörün temel dinamiklerini ele almalı, bölgemizde sektörün ciddi harekete geçebilmesi için küresel düzeyde trendleri incelenmelidir. Oluşturacağı pazarlama stratejileri ile hem kamu kesimine hem de özel sektöre öncülük yapmalıdır (Ö. F. Kiraz, Güney Ege Bölgesi Kongre Turizmi Çalışma Raporu, 2012).

Diğer Alternatif Turizm Potansiyelleri

Denizli sadece kültür, termal ve kongre turizmi ile ön planda değil birçok alternatif turizm çeşidini barındıran bir ildir. Birçok ilçenin doğal ve çevresel şartları sonucunda ortaya çıkan çoğunlukla eko-turizm altında değerlendirilebilecek alternatifler altyapı çalışmaları ve çevre düzenlemeleri ile ele alınmayı ve turistlerin hizmetine sunulmayı beklemektedir. Bu türler yayla turizmi, kuş gözlemciliği, botanik turizmi, kamp, mağara ve kanyon turizmi gibi alt dallara ayrılmaktadır.

Yatağan Kefe Yaylası, Beyağaç Topuklu Yaylası, Yukarı-Aşağı Erikli Yaylası, Süleymanlı Yaylası, Lala Bağlar Yaylası, Taşdelen Yaylası, Karagöz Yaylası gibi yaylaların birçoğunda ziyaretçiler için gerekli altyapı da sağlanmıştır. Güney, Sakızcılar Asmaaltı ve Gümüşsu Şelaleri önemli doğa turizmi öğesi olma potansiyeli barındırmaktadır.

Honaz Dağı Milli Parkı, Kartal Gölü-Karaçam Ormanı Tabiatı Koruma Alanı Botanik Turizmi'ne uygun yerlerdir. Honaz Dağı Milli Parkı önemli kaynak değerlerinden birisi bitki topluluğu' (flora) dur. Bölge 150 yıldan beri dünya botanikçilerinin ilgisini çekmektedir. Florasının özelliğinden dolayı 1995 yılında Doğal Sit Alanı olarak ta ilan edilmiştir. Milli Park sınırları içinde tespiti yapılan 964 tür bitkiden 122'si Türkiye için endemiktir. Yani dünyanın hiçbir yerinde yetişmeyip sadece Türkiye'de yetişmektedir. Bunlardan Ballıbaba, Sığır Kuyruğu ve Safran Honaz Dağı için endemiktir. Güveyotu ve Çan Çiçeği ise dünyada sadece Honaz Dağı ve Babadağ'da doğal olarak yetişmektedir. Dünyanın hiçbir köşesinde bulunmayan 43 tür bitki sadece Honaz Dağında yetişmektedir. Kartal Gölü ve anıt orman civarı bitki florası yönünden çok zengindir. Yörede karaçam dışında ardıç, kara hindibağ, üçgül, sarı çiçekli gazal boynuzu ve yonca türünden alpin bitkileri içeren flora bilimsel değer taşımaktadır. Bölge de 200'den fazla bitki türü bulunmaktadır.

Aslanini, Teresuy, Akkale, Merdivenli Suyu, İncirpınar, Köy Çukuru, Öğle Kayası, Karabey İni, Çakıroluk, Eski Kale, Kapuz, Keloğlan, Alacain ve Kaklık mağaraları doğa ve mağara turizmi meraklılarının uğrak yerleri olma potansiyeli barındırmaktadır.

Buldan Süleymanlı Yayla Gölü, Çivril Işıklı Gölü, Beyağaç Kartal Gölü, Acı Göl, Beylerli Gölü gibi birbirinden güzel doğal özelliklere sahip göller de görülmeye değer nitelikler barındırmaktadır.

Ayrıca Denizli'nin tarım yoğun Çal, Güney, Bekilli gibi bazı ilçelerinde şelale, mağara ve kanyon gibi doğal güzelliklerin de bulunması nedeniyle agroturizme yatkın bölgeler olduğu bilinmektedir. Bu ilçelerde bağcılık başta olmak üzere birçok tarım faaliyeti turizmle iç içe geçirilerek ilgili turistlerin hizmetine sunulması ile bölgeye önemli ölçüde girdi sağlanabileceği bilinmektedir. Bunun için öncelikle yerli halkın bilgilendirilip gerekli farkındalığın sağlanması gerekmektedir. Daha sonra yapılacak alt ve üst yapı yatırımları ve tanıtım ile Pamukkale tarafında yoğunlaşan kültür-inanç ve

termal turizm ilgisinin bu tip ilçelere de çekilebileceği bilinmektedir.

Denizli ilinin önde gelenleri ve özellikle çeşitli sektörlerde yer alan iş adamları ile yapılan görüşmeler ve toplantılarda var olan algının '***Denizli'nin lokomotif sektörünün turizm olacağı'*** yönündedir. Denizli'nin geleceğinin turizmde olduğunun belirtilmesi buna göre gerekli yatırımların yapılmasını gerektirmektedir. Bu algının oluşmasındaki en önemli nedenlerin başında ise alternatif turizm türleri dışında henüz yeterli verim alınamayan inanç, kültür ve termal turizm gelmektedir. Var olan bu turizm türleri ile bahsedilen diğer alternatif turizm türlerinin entegrasyonu sayesinde Denizli istenilen konuma gelebilecektir. Son dönemlerde birçok uluslararası otel zincirinin de Denizli'yi tercih etmesi bu gelişmelerin en kısa zamanda gerçekleşebileceğinin göstergesidir.

3.3 MUĞLA

Muğla ili Güney Ege Bölgesi'nin ve Türkiye'nin en gözde turizm merkezlerindendir. Bu durum yatak ve tesis sayılarına da yansımakla birlikte kapasite sıralamasında Türkiye'de Antalya'dan sonra ikinci sırada gelmektedir.

Muğla, gelen turist sayısı bakımından Türkiye'nin ilk on destinasyonu arasında Antalya ve İstanbul'un ardından 3. sırada yer almaktadır. Yani, Türkiye'de en çok turist çekme özelliğine sahip 3. İldir. Ancak ilin turizm stratejisi çok büyük oranda geleneksel turizme –yani, Deniz-Kum-Güneş turizmine- dayanmaktadır. Bu tip bir yoğunlaşma Muğla için ilde turizmin geleceği adına tehlike arz etmektedir. Bu sebeple, turizm sektörü Deniz-Kum-Güneş turizm türüne sıkışıp kalmamalı, sektör büyütülmeli, haliyle Pazar da genişletilmelidir. Özellikle Muğla'nın Türkiye'de ve aynı zamanda dünyada en önemli rakibi Antalya'nın da geleneksel turizm adına çok önemli yere sahip bir destinasyon olması, Muğla'nın, rekabet edebilirliğini yitirmemesi için ürün farklılaştırmaya çalışmasını, turizmi birkaç aya sıkışmaktan kurtararak on iki aya yaymasını, pazarını genişletip çeşitlendirmesini, yani geleneksel turizmin sınırları dışına çıkmasını gerektirmektedir.

Muğla İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Turizm Belgeli işletmelerin verileri incelendiğinde Bodrum ve Marmaris'te beklendiği üzere büyük bir yoğunluk görülmektedir. Bu ilçeleri Fethiye izlemektedir. İl genelinde Turizm İşletmesi Belgesi bulunan 397; Turizm Yatırım Belgesi bulunan 138 tesis bulunmaktadır. Bu tesislerde toplam 129.130 yatak kapasitesi bulunmaktadır.

Tablo 22. Muğla Turizm Belgeli İşletmelerin Tesis ve Yatak Sayısı, 2011

	TURİZM BELGELİ			
	TURİZM İŞLETMESİ BELGESİ		TURİZM YATIRIM BELGELİ	
	TESİS SAYISI	YATAK SAYISI	TESİS SAYISI	YATAK SAYISI
MERKEZ	8	620	-	-
BODRUM	153	38.976	60	18.652
DALAMAN	4	497	1	196
DATÇA	5	183	4	398
FETHİYE	62	12.820	16	4.153
KAVAKLIDERE	-	-	-	-
KÖYCEĞİZ	1	70	-	-
MARMARİS	136	29.053	35	6.421
MİLAS	6	1.308	16	8.569
ORTACA	15	5.818	3	788
ULA	7	466	3	142
YATAĞAN	-	-	-	-
TOPLAM	397	89.811	138	39.319

Kaynak: İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü

Belediye Belgeli işletme sayıları incelendiğinde ise yine Bodrum ve Marmaris başta olmak üzere Fethiye ve Ortaca ilçelerindeki yoğunluk göze çarpmaktadır. Jeotermal kaynaklar açısından çok zengin olmayan Muğla'da var olan kapasite dâhilinde toplam 4 termal tesiste toplam 336 yatak kapasitesi bulunmaktadır.

Tablo 23. Belediye Belgeli ve Termal Tesislerin Tesis ve Yatak Sayılarının İlçelere Dağılımı, 2011

	BELEDİYE BELGELİ		TERMAL TURİZM ALANINDA FAALİYET G.	
	TESİS SAYISI	YATAK SAYISI	TESİS SAYISI	YATAK SAYISI
MERKEZ	16	1.040	-	-
BODRUM	618	48.092	1	35
DALAMAN	8	494	1	153
DATÇA	65	1.872	-	-
FETHİYE	260	19.757	1	110
KAVAKLIDERE	-	-	-	-
KÖYCEĞİZ	24	816	1	38
MARMARİS	557	33.511	-	-
MİLAS	62	2.997	-	-
ORTACA	109	4.683	-	-
ULA	52	1.731	-	-
YATAĞAN	2	80	-	-
TOPLAM	1.773	115.073	4	336

Kaynak: Muğla İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü

Muğla'ya gelen turist sayısı her yıl artmaktadır. Muğla, özellikle yabancı turistlerin Antalya ve İstanbul'dan sonra Türkiye'ye en çok geldikleri üçüncü destinasyon olarak öne çıkmaktadır. 2009 yılı itibariyle üç milyona yakın (2.984.300 kişi) turist bu bölgeyi ziyaret etmiştir. 1999 yılında gelen turist sayısının 904.587 kişi olduğu dikkate alındığında 10 yıllık artış oranın %329 olduğu anlaşılmaktadır. Türkiye'ye gelen yabancı ziyaretçi sayısı 2009, 2010 ve 2011 yıllarında bir önceki yıla göre artış göstermiştir. Her üç yılda da turist girişinin en fazla olduğu aylar, Deniz-Kum-Güneş turizmi paralelinde, Haziran, Temmuz, Ağustos ve Eylül aylarıdır. Kış mevsiminin yaşandığı aylarda turist sayısının azaldığı görülmektedir.

Muğla'ya en çok turist gönderen ülkeler İngiltere, Hollanda, Almanya ve Rusya iken tablodaki ülke çeşitliliği Muğla'nın dünyanın birçok ülkesinden turist çektiğini göstermektedir. Muğla'ya gelen turist sayısı 2009, 2010 ve 2011 yıllarında bir önceki yıla göre artış göstermiştir. Buna göre Muğla'ya 2011 yılında tam 3 milyon 183 bin 424 ziyaretçi gelmiştir. 2011 yılında Muğla'ya gelen ziyaretçiler milliyetlerine göre sınıflandırıldığında ise en fazla turistin İngiltere'den geldiği görülmektedir. İngiltere'yi; Hollanda, Almanya, Rusya ve Fransa izlemektedir.

Muğla'ya en fazla turist gönderen ilk 5 ülke incelendiğinde, Birleşik Krallık 'tan Muğla'ya gelen turist sayısının 2009 yılından 2010 yılına artış gösterdiği, fakat 2010 yılından 2011 yılına bir düşüş sergilediği görülmektedir. Hollanda'dan Muğla'ya gelen turist sayısı 2010 ve 2011 yıllarında bir önceki yıla göre artmaya devam etmiştir. Rusya Federasyonu'ndan Muğla'ya gelen turist sayısının ise 2009, 2010 ve 2011 yılları boyunca düşmüş olduğu görülmektedir. Fransa'dan Muğla'ya gelen turist sayısı 2010 ve 2011 yıllarında bir önceki yıla göre artmaya devam etmiştir. Almanya'dan Muğla'ya gelen turist sayısı da söz konusu yıllar boyunca artmaya devam etmiştir. Muğla'ya en fazla ziyaretçinin geldiği 15 ülke sıralamasına ve bu ülkelerin 2010 ve 2011 yıllarında Muğla'ya gönderdikleri turist sayılarına bakılan tablodur. 2010 yılından 2011 yılına; İngiltere, Almanya ve İrlanda dışındaki ülkelerden Muğla'ya gelen turist sayısı artarken bu üç ülkeden gelen ziyaretçi sayılarında azalış olmuştur.

Tablo 24. 2011 yılı Muğla'ya gelen turistlerin milliyetleri bazında konaklama dağılımları

	Otel	Motel	Tatil köyü	Pansiyon	Kamp/Karavan	Hostel, Gençlik ve Tatil Kampı	Kendi evi	Kiralık ev	Arkadaş,Akraba evi	Kruvaziyer yat,tren,tır	Diğer	Toplam
Fransa	71.551	321	6.667	4.110	796	1.071	1.743	643	2.617	6.925	214	**96.659**
Hollanda	120.219	989	20.284	15.415	426		4.233	1.767	5.065	3.317	99	**171.813**
Almanya	118.667	605	4.126	3.049	1.545	178	14.594	2.139	12.082	16.463	178	**173.625**
İtalya	26.121	447	8.320	2.766	637	354	354	692	871	9.922	71	**50.553**
İngiltere	611.443	4.250	40.173	10.213	914	563	47.618	39.105	40.923	33.951	188	**829.342**
Danimarka	38.552	285	735	123			1.913	444	893	245		**43.190**
Yunanistan	23.667	636		769			1.062		3.176	605		**29.915**
İspanya	3.458	470	244	263			66		66	1.118	197	**5.883**
Belçika	74.904	142	5.372	1.042	425		2.598	708	2.945	1.034		**89.168**
İsveç	36.855		198	790			2.462	198	2.354	3.160		**46.017**
Avusturya	18.579		125	1.310			749		2.327	1.975	187	**25.253**
İsviçre	4.390	108		323			938	538	1.090	850	215	**8.450**
Bulgaristan	44.454								2.014			**46.468**
Ukrayna	40.522	579	179	1.130		351	379	200	1.189	358		**44.886**
Rusya Federasyonu	103.739	4.008	1.715	3.180			2.681	847	5.140	10.719		**132.028**
Gürcistan	799						238	249	725	1.460	238	**3.709**
Azerbeycan	12.474						317		708	2.905		**16.404**
Tunus	315											**315**
A.B.D.	19.097	321	102	2.668	102	241	920	321	2.444	2.628	219	**29.063**
Kanada	6.472	379	245	1.472	122		128	317	591	346		**10.073**
Suriye	1.133								281	281		**1.695**
İran	13.319		262				262		524	471		**14.839**
İsrail	1.641									333		**1.974**
Japonya	2.203			136								**2.339**
Avustralya	9.378	434	260	4.082	173	381	413	434	340	687	253	**16.835**
OECD Ülkeleri(Diğer)	63.998	854	3.481	4.235		342	3.363	1.987	3.308	1.495	641	**83.704**
Bağımsız Devletler Topluluğu	19.819	726	545	182				363	2.108	1.000		**24.742**
Diğer Avrupa ülkeleri	115.494	1.473	2.051	880		214	607	178	1.656	2.054		**124.606**
Diğer Doğu Asya ülkeleri	15.043	1.931		2.203		336				214	273	**19.998**
Diğer Güney Doğu Asya ülkeleri	2.149							318		318		**2.784**
Diğer Güney Asya ülkeleri	3.682		292					146				**4.120**
Diğer Batı Asya ülkeleri	19.470	272	545	286				272	726	878		**22.450**
Diğer Afrika ülkeleri	6.153	216	705	216					216			**7.504**
Diğer Amerika ülkeleri	5.482		346	1.026	271	813	135		327	1.000		**9.400**
Diğer ülkeler	635			635								**1.270**
Toplam	**1.655.877**	**19.443**	**96.972**	**62.502**	**5.412**	**4.844**	**87.772**	**51.865**	**96.705**	**106.710**	**2.973**	**2.191.075**

Kaynak: TÜİK

Deniz-Kum-Güneş Turizmi

Türkiye'de Deniz kum güneş turizmi denildiğinde akla gelen ilk iki destinasyon Antalya ve Ege destinasyonudur. Muğla ise, Ege Bölgesi'nde, topraklarının küçük bir kısmı Akdeniz Bölgesi içine giren, Ortaca, Dalaman, Fethiye, Marmaris, Datça ve Bodrum gibi tatil bölgeleri ile ünlü bir ildir. Bodrum, Marmaris, Fethiye gibi bölgeler dünyanın en önemli turizm destinasyonları arasındadır. Muğla, yatak ve turizm kapasitesi bakımından Antalya'dan sonra ikinci sırada yer alır. Türkiye'nin güneybatı ucunda yer alan, kuzeyinde Aydın, kuzeydoğusunda Denizli ve Burdur, doğusunda Antalya ile komşu, güneyinde Akdeniz ve batısında ise Ege Denizi ile çevrilidir. Toplam uzunluğu 1124 km olan deniz kıyıları ile Muğla ülkemizin en uzun sahil şeridine sahip ilidir. İlin önemli limanları Bodrum, Marmaris, Fethiye ve Güllüktedir. Ayrıca ilde iki de havalimanı (Bodrum-Milas ve Dalaman) bulunmaktadır.

Esasında yabancı turistlerin Türkiye'ye geliş amaçlarının başında Türkiye'nin coğrafi konumunun doğal bir sonucu olan deniz-kum-güneş gelmektedir. Deniz-kum-güneş etmeni, özellikle güney sahillerimizdeki kaliteli tesis hizmeti ve her şey dâhil sisteminin bir arada bulunmasının avantajıyla düşünüldüğünde, Türkiye'yi gerek yerli, gerek yabancı turistler açısından bir cazibe merkezi haline getirmektedir. Üstelik Mavi yolculuk Ege kıyılarının hemen her yerinde yapılmasına rağmen bu iş için en uygun kıyı, deniz ve mavi Muğla'dadır. 2011 yılı Mavi Bayrak Ödüllü Plaj ve Marinaların Muğla ili ilçelerine göre dağılımı incelendiğinde; Bodrum'da 41 Mavi Bayraklı plaj ve 3 Marina, Fethiye'de 4 Mavi Bayraklı plaj ve 2 Marina, Marmaris'te 19 Mavi Bayraklı plaj ve 2 Marina, Datça'da 6 Mavi Bayraklı plaj, Ortaca-Sarıgerme'de 2 Mavi Bayraklı plaj ve Ula-Akyaka'da 1 Mavi Bayraklı plaj bulunur.

Türkiye, eski dünya karalarının (Asya-Avrupa-Afrika) birbirine en çok yaklaştıkları bir coğrafi konumda yer alır. Bu üç kıtayı birbirine bağlayan kara ve deniz yolları üzerinde yer aldığından gelen turistlere ulaşım kolaylıkları sağlar. Kaliteli, kolay ve uygun fiyatlı ulaşım olanakları yabancı turistler açısından büyük önem taşımakta ve özellikle deniz-kum-güneş turizmi açısından Türkiye'yi seçmelerinde önemli bir etken olmaktadır. Zira 2 ulusal ve uluslararası havalimanı, 9 deniz hudut kapısı, 24 yat limanı ve gelişmiş kara yolu ağı ile Muğla'ya kolaylıkla ulaşılabilir. Çünkü Muğla kıyılarında büyüklü küçüklü

sayısız koy bulunmaktadır. 2008 yılı son döneminde başlayarak, tüm dünyayı etkisi altına alan küresel finans krizine rağmen Türkiye, dünyanın önde gelen destinasyonlarından biri olarak yerli ve yabancı turistin ilgisini çekmeye devam etmektedir. Muğla'yı, 2011'in ilk 11 ayında 3.176.733 yerli ve yabancı turist ziyaret etmiştir.

Turizm sektörü Türkiye'nin ulusal ekonomisi için son derece önemli bir yer teşkil etmekte, sektörün ülke ekonomisi açısından önemi her geçen yıl artmaya da devam etmektedir. Türkiye'de ve hatta dünyada en önemli turizm destinasyonlarına sahip olan Muğla ise her yıl milyonlarca turisti ağırlamaktadır. Türkiye'ye gelen yabancı turist sayısına bakıldığında, Muğla'nın İstanbul ve Antalya'dan sonra üçüncü sırada yer alırken iç turizmde de önde gelen illerden olması ilin sektör açısından ne derece önemli olduğunu açıkça göstermektedir.

Muğla 1124 km ile Türkiye'nin en uzun sahil şeridine sahip ilidir. Ayrıca, kıyı şeridi boyunca uzanan bu güzel sahillere %67'si ormanlarla kaplı Muğla'nın doğal güzellikleri de eşlik etmektedir. Ayrıca, Türkiye'nin güney batısında bulunan ve birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olan bu bölgenin tarihi geçmişi Muğla'daki destinasyonların cazibesini daha da artırmaktadır. Üstelik Türkiye coğrafi konumu itibariyle dünyanın en büyük turizm pazarı durumundaki Avrupa'ya da oldukça yakındır. Muğla'da güneş ışınlarından yararlanma süresinin uzun olması deniz suyu sıcaklığını da olumlu yönde etkilemekte ve bu sayede denizlerden uzun süreli yararlanmak mümkün olabilmektedir. Bu sayede Nisan ayında başlayan turist girişleri Ekim ayına kadar sürebilmektedir. Deniz suyu temizliği de, Deniz-Kum-Güneş bileşenlerinden oluşan geleneksel turizm için oldukça önemlidir. Turist sağlığını ve ülkelerin turizme açabilecekleri deniz alanlarının varlığını korumak için kıyı düzenini, deniz sularının temizliğini, plaj hizmetlerinin kalitesini yükseltmeyi amaçlayan Mavi Bayrak Projesi ile plaj ve marinaların ödüllendirilmesi ve bu bölgelerin Avrupa Çevre Vakfı broşürlerinde mavi bayrak ile değerlendirilmesi Türkiye denizlerinin ve marinalarının turizm potansiyelini ve çekiciliğini artıracak önemli bir referans olmaktadır. Kısacası, bu faktörler top yekûn düşünüldüğünde Muğla'nın Deniz-Kum-Güneş turizmi açısından her türlü avantaja sahip olduğu açıktır. Çünkü hem bu derece avantajlı bir coğrafi konuma sahip hem de uzun kıyıları boyunca nitelikli tesislerin uzandığı aynı zamanda denize girme ve güneşlenme sürelerinin bu derece uzun olduğu bir konuma sahip olmak kolay yakalanır bir durum değildir.

İlin Akdeniz ve Ege bölgeleri içerisinde yer alması ve uzun kıyı şeridi Muğla'yı diğer destinasyonlar arasında özel kılmaktadır. Bölgenin iklim özellikleri de sahip olduğu Deniz-Kum-Güneş turizmini etkileyen çok önemli bir unsurdur. Muğla'nın ortalama güneşlenme süresi 7 saat 48 dakika olarak hesaplanmıştır. Muğla'nın nem oranı %61, ortalama yağış miktarı 1196 mm, yağışlı gün sayısı 98, don tutan gün sayısı ise yaklaşık olarak 34 gündür. Muğla ilinde Akdeniz iklimi hüküm sürmektedir. Bölge topraklarının %75'i gür ve verimli orman ve fundalıklarla kaplıdır.

Muğla İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü verilerine göre, 1983 yılından itibaren Türkiye turizmi geleneksel bir biçimde deniz-kum-güneş üçlüsü etrafında gelişmiş ve turizm talebi de bu alanda yoğunlaşmıştır. Hal böyle olunca, turizm yatırımları da geleneksel turizmin uygulamaya konulabileceği kıyı şeridinde yoğunlaşmıştır. Antalya başta olmak üzere, kıyı şeridindeki bu illerde işletmeler sektörde tutunabilmek için fiyat rekabetini tercih etmişler, turistin kendilerine olan talebini artırmak için aynı kalitede ürünü daha düşük fiyata tüketicinin hizmetine sunarak fiyat avantajı yaratmaya çalışmışlardır. Bugün oldukça yaygın olan "Her şey dahil" sistemi de büyük oranda bu stratejinin bir sonucu olarak gelişmiştir. Ulaşım araçları teknoloji ile beraber gelişip taşımacılık ucuzladıkça insanlar da kitleler halinde yer değiştirebilir hale gelmişlerdir, bu da tur seyahatlerinin doğmasını sağlamıştır.

Antalya'nın ardından Türkiye'de en fazla Mavi Bayrakla ödüllendirilen plaj Muğla'dadır. Muğla'yı ise Aydın takip etmektedir. Muğla'da toplam 73 Mavi Bayraklı plaj bulunmaktadır.

Muğla ili öncelikle Türkiye'nin en uzun deniz kıyısına sahip ilidir. Bu uzun ve girintili çıkıntılı kıyı bandı Muğla'ya deniz-kum-güneş turizmi anlamında eşsiz bir avantaj oluşturmaktadır. Özel Çevre Koruma Kanunu ile korunan İztuzu ve Ölüdeniz gibi plajların yanı sıra Muğla, 131 koy ve 61 adaya sahiptir. Aynı zamanda, yıl içindeki güneşli gün sayısının fazlalığı ve kış aylarında bile Akdeniz ikliminin özelliği nedeniyle ılık ve yağışlı olması iklimin de Muğla için bir turistik avantaj olarak kabul edilmesine neden olmaktadır. Deniz-kum-güneşten oluşan ürünün destekleyicisi olan flora ve fauna zenginliği, antik eserleri ve kültürel değerleri de geleneksel turizm kapsamında değerlendirilebilecek kaynaklar olarak ortaya çıkmaktadır.

2011 yılı verileri incelendiğinde Muğla'da İşletme Belgeli 397 tesis, Yatırım Belgeli 138 tesis, Belediye Belgeli 1773 tesis; 830 yat bulunmaktadır. Toplam 3138 tesis ile Muğla 252 bin 89 yatak kapasitesine

sahiptir. Muğla'da, Kültür ve Turizm Bakanlığı belgeli; Bodrum'da 7, Marmaris'te 6, Fethiye'de 7, Milas'ta 2, Köyceğiz ve Datça'da birer olmak üzere 5 bin 851 kapasiteli toplam 24 marina bulunmaktadır. Muğla'da, Mavi Bayraklı 73 plaj, 7 marina, 4 yat bulunmakta iken bu sıralamada Bodrum'un başı çektiği Marmaris'in ise Bodrum'un en yakın takipçisi olduğu görülmektedir. Muğla'da Deniz-Kum-Güneş turizminin parlamakta olan yıldızları Ortaca-Sarıgerme ve Ula-Akyaka'nın da sırasıyla 2 ve 1 tane Mavi Bayraklı plaja sahip olmaları dikkati çekmektedir.

Kültür Turizmi

Muğla Bölgesi geleneksel turizm sektörünün (deniz-kum-güneş) yanı sıra önemli oranda alternatif turizm (sağlık, spor, doğa, eğlence, deniz, kültür-tarih vs.) faaliyetlerini de bünyesinde barındırmaktadır. Nitekim, adı geçen alt turizm sektörlerine yönelik önemli derecede sektörel yapılanma ve ürünler de geliştirilmiştir.

Muğla Turizm Sektörü Kümelenme Raporu'nda Muğla'da bulunan turizm çeşitlerinin rekabetçilik pozisyonları incelendiğinde 'Kültür İnanç ve Tarih Turizmi'nin alt sıralarda yer aldığı gözlenmektedir. Bu durum Muğla gibi tarihi ve kültürel değerleri zengin olan bir il için şaşırtıcı ve tanıtım ve pazarlama ağlarının sadece geleneksek turizme yöneldiğinin büyük bir göstergesidir. Oysa ki Muğla ve Türkiye için büyük bir avantajın uygun kullanılamadığının kanıtıdır.

Turizm Alanı	Talep Koşulları	Firma Stratejisi	Girdi Koşulları	İlgili ve Destekleyici Kurumlar	Devlet Desteği	Uluslararası Toplam Rekabetçilik Pozisyonu
1. Geleneksel Turizm	iyi	orta	orta	iyi	iyi	iyi
2. Sağlık Turizmi	orta	zayıf	orta	iyi	iyi	orta
3. Spor Turizmi	orta	zayıf	iyi	orta	orta	orta
4. Deniz Turizmi	iyi	iyi	iyi	orta	zayıf	orta
5. Eğlence Turizmi	zayıf	orta	orta	iyi	orta	düşük
6. Kongre ve Toplantı Turizmi	orta	zayıf	iyi	zayıf	orta	düşük
7. Kültür İnanç ve Tarih Turizmi	zayıf	zayıf	iyi	orta	iyi	düşük
8. Alışveriş	zayıf	zayıf	iyi	orta	zayıf	düşük
9. Gastronomi Turizmi	zayıf	orta	iyi	iyi	iyi	düşük
10. Doğa (Eko) Turizmi	zayıf	orta	iyi	orta	iyi	düşük

Destinasyonun 1.Düzey Rekabet Alanları | Destinasyonun 2.Düzey Rekabet Alanları | Destinasyonun 3.Düzey Rekabet Alanları

Şekil 6. Muğla'daki Turizm Türlerinin Rekabetçilik Pozisyonları

Kaynak: Muğla İli Turizm Sektörünün Kümelenme Analizi ve Makro Düzey Stratejik Planı, 2010

Muğla ilinde yer alan ve Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı müze ve ören yerleri aşağıda belirtilmiştir. Son verilere göre Muğla'da 9 adet müze ile 12 adet ören yeri ve antik kent bulunmaktadır.

Bu sayılar bir şehrin kültür ve tarih merkezi olabileceğini gösterir bir işarettir. Bu alanların isimleri aşağıda verilmektedir.

- Kaya Köyü
- Kaunos Ören yeri
- Kaunos Kaya Mezarlığı
- Kadyanda Antik Kenti
- Milas Müzesi
- Milas İassos Ören yeri
- Labranda Ören yeri
- Beçin Kalesi ve Ören yeri
- Herakleia Ören yeri
- Euromos Ören yeri
- Gümüşkesen Anıtı
- Damlıboğaz Ören yeri
- İassos Balık Pazarı Açık Hava Müz.
- Marmaris Arkeoloji Müzesi
- Knidos Ören yeri
- Bodrum Zeki Müren Sanat Müzesi
- Bodrum Su Altı Arkeoloji Müzesi
- Fethiye Müzesi
- Muğla Müzesi
- Mulaj Müzesi (Muğla Üniversitesi)
- Kunt Model Müzesi

Bu müze ve antik kentler bilinen ve ziyarete açılmış; çevre düzenlemeleri yapılmış alanlardır. Fakat tarihi ve kültürü ile büyük bir kaynak ve hazine olan Muğla'da kazı çalışmaları tamamlanamamış, başlatılamamış ve hatta Muğla'da olduğu bilinmesine rağmen halen yeri belirlenememiş antik kent ve tarihi alanlar bulunmaktadır. Tüm bu alanların sayılarının 70'i bulduğu bilinmektedir. Bu antik kentlerin isimleri aşağıda verilmektedir.

Euromos	**Euthene,Euthenna (Eutane)**	**Kindye (Kindya)**	**Phoinix (Phoinikos)**	**Thera**
Mylasa (Milas)	Euhippe	Kildara	Physkos (Marmaris)	Termera
Labranda	Hydai (Damlıboğaz)	Kyllandos	Pidasa	Tymnos (Tymnessos)
Loryma (Bozuk Kale)	Hyllarima, Hillerima	Kyon	Pisye	Thyssanos
Mandasa	İdyma	Larymna	Pisilis	Uda (Ydai, Hydai)
Lagina	Kasara	Latmos Herakleiası	Sibda (Side)	Halikarnassos (Bodrum)
Stratonikeia	Kallipolis	Myndos (Gümüşlük)	Sinuri	Aloande
Kaunos	Kalynda	Narasa	Souagele (Syangela)	Araksa (Ören)
Knidos	Karyanda (Göltürkbükü)	Olympos	Syrna	Arsada
Amos, Asarcık (Hisarönü-Turunç)	Kastabos	Oranion (ouranion)	Teikhiousa	Daidala (İnlice Asarı)
Amnistos	Kedrai (Sedir Adası)	Panamara (Bağyaka)	Telmisos, Telmesos (Gürece)	Kadyanda (Cadianda)
Bargylia (Andanos-Gök Asar)	Kalketor	Pedasa (Pedasos, Bitez)	Theangela	Karmylessos (Kaya Köyü)
Xanthos (Ksantos)	Letoon (Bozoluk-Kumluova)	Lidai	Patara (Ovagelmiş)	Pınara (Minare Köyü)
Sidyma	Telandros	Telmessos (Fethiye)	Keramos (Ören)	

Aynı zamanda yöresel değerler açısından zengin olan Muğla, yerel evleri gibi turizme kazandırılabilecek bir değere sahiptir. Deniz- kum- güneş turizmi olarak adlandırılan geleneksel turizmin kültür turizmi ile entegrasyonu ve tanıtım çalışmalarında bu özelliğinin ön plana çıkartılması büyük önem arz etmektedir. Muğla'nın bu tarihi değerlerinin dünyaya tanıtımı ve arzının büyük bir getiri sağlayacağı aşikârdır.

Sağlık ve Termal Turizm

Muğla'da turizmin il ekonomisine katkısı diğer tüm ekonomik faaliyetleri geride bırakmaktadır. Nitekim Muğla denildiğinde akla gelen ilk gelen "deniz-kum-güneş" turizmidir. Ancak il ölçeğinde düşünüldüğünde turizmin çeşitliliği göze çarpmaktadır. Termal turizm de Muğla'daki turizm türlerinden biridir. Dalaman, Girmeler ve Sultaniye Kaplıcalarında termal turizme yönelik hizmet sunulmaktadır (Güney Ege Bölgesi Termal Turizm Araştırması, Aksu C., Aktuğ E., 2011).

Dalaman Kaplıcası

Muğla'nın Dalaman ilçesinde bulunan Thermemaris kaplıcası İnc69ebel mevkii Kükürtlü Göl kenarında bulunmaktadır. Deniz ve orman arasında oldukça güzel bir doğa alanı içerisinde yer alan kaplıca Dalaman merkeze 10 km, Fethiye ilçe merkezine 45 km, Muğla il merkezine ise 90 km mesafededir. En yakın havaalanı olan Dalaman Havaalanı'na ise 4 km uzaklıktadır. Thermemaris kaplıcasında bulunan tek tesis Thermemaris Health & Beauty Resort'tur. Tesiste hidromasajlı kapalı termal havuz, 2 adet jakuzili kapalı termal havuz, sauna, Türk hamamı, aroma banyosu, 2 adet şifalı çamur havuzu bulunmaktadır. Tesiste ayrıca doktor gözetiminde thalasso terapi, anti-stres ve anti-selüloit programları, zayıflama, şifalı yosun-çamur kürleri, enerji kürleri ve fizyoterapi hizmeti sunulmaktadır. Kaplıca suyunun romatizma, deri, kalp ve kan dolaşımı, solunum yolları, kadın hastalıkları, sinir ve kas yorgunluğu, sinirsel hastalıklar, eklem ve kireçlenme ile bağırsak hastalıklarına iyi geldiği bilinmektedir (Güney Ege Bölgesi Termal Turizm Araştırması, Aksu C., Aktuğ E., 2011).

Girmeler Kaplıcası

Kaplıca Fethiye ilçesi Kemer Bucağı sınırları içinde yer almaktadır. Saklıkent yolu üzerinde Girmeler Köyü'nde bulunan kaplıca Fethiye ilçe merkezine 35 km, Muğla il merkezine 160 km, Dalaman havaalanına 80 km uzaklıktadır. Girmeler Köyü muhtarlığı tarafından işletilen tesis yaz aylarında açıktır ve daha çok günübirlik ziyaretçileri ağırlamaktadır. Kaplıca suyunun mide, bağırsak, karaciğer ve safra kesesi üzerinde etkisi olduğu ve böbreklerde diüretik etki gösterdiği bilinmektedir(Güney Ege Bölgesi Termal Turizm Araştırması, Aksu C., Aktuğ E., 2011).

Sultaniye Kaplıcası

Köyceğiz ilçesinde yer alan kaplıca, Köyceğiz Gölü'nün güneybatı kıyısında ve Ölemez Dağı'nın eteklerinde bulunmaktadır. Muğla-Marmaris karayolu üzerindeki kaplıca Köyceğiz'e 20 km, Dalya beldesine 4 km uzaklıkta, en yakın havaalanı olan Dalaman Havaalanı'na 65 km mesafededir. Kaunos

Otel ve Özay Otel bünyesinde hizmet veren tesiste iki adet kaplıca havuzu bulunmaktadır. Çoğunlukla günübirlik ziyaretçilere hizmet sunan kaplıca suyunun romatizma, deri, kalp ve kan dolaşımı, solunum

yolları, kadın hastalıkları, sinir ve kas yorgunluğu, sinirsel hastalıklar, eklem ve kireçlenme, göz ve ameliyat sonrası rahatsızlıklara olumlu etkisi bulunmaktadır [14].Tablo.10'da Muğla'da bulunan termal tesislerin işletme izin türleri, kapasiteleri ve bulundukları ilçe/belde yer almaktadır. Muğla'da termal turizme yönelik hizmet veren tesis sayısı ve kapasitesi oldukça sınırlıdır ve ilde termal turizmin diğer turizm türlerinin gölgesinde kaldığı söylenebilir. Muğla'ya ait termal turizm istatistiklerine (ortalama kalış süresi, doluluk oranı, tesise geliş sayısı ve geceleme sayısı) ulaşılamamıştır (Güney Ege Bölgesi Termal Turizm Araştırması, Aksu C., Aktuğ E., 2011).

Kongre Turizmi

Muğla deniz, kum ve güneş (3S) turizmi alanında kendisi geliştirmiş bir ildir. Yıllardır bu alanda yapılan yatırımlar ve gelişen bilgi birikimi bu alana odaklanılmasını sağlamıştır. Bu alanda sürdürülebilirlik devam ettiği müddetçe mevcut tesislerin başka alanlara odaklanma ihtiyacı olmayacağından kongre turizmi gibi alternatif turizm türlerinin mevcut tesisler tarafından geliştirilmesi zor bir ihtimaldir. Ancak mevcut turizm türleri, turizmin gelişmesinin sürdürebilirliğini sağlamada yetersiz görünmektedir. Bununla birlikte, mevcut yatırımların yeni alanlara girme ve ürün geliştirme motivasyonu çok düşüktür (Ö. F. Kiraz, Güney Ege Bölgesi Kongre Turizmi Çalışma Raporu, 2012.

Muğla Valiliği'nin raporunda, kongre turizminin rekabetçilik analizi yapılmış ve ilin çok düşük seviyede olduğu ortaya konmuştur. Ayrıca potansiyelinin de mevcut olduğu belirtilmiştir.[1] Bu durum yatırım yapılabilir bir alan olduğunu ortaya koymaktadır. Gelişme potansiyeli bulunan ancak mevcut durum itibari ile zayıf olan bir pozisyon yatırım yapmak için uygun bir ortamdır. Ayrıca ilde deniz ve güneş turizmi ile ilgili mevcut birikim ve potansiyel, kongre turizminin de gelişmesine yardımcı olacaktır (Ö. F. Kiraz, Güney Ege Bölgesi Kongre Turizmi Çalışma Raporu, 2012.

Muğla için pozitif olan turist talebinin, düşük olan kongre turizmi talep koşullarının telafisi için kullanılması önemlidir. Mevcut turizm taleplerini etkileyen deniz turizmi ve termal turizmi etkenlerinin kongre turizmi ile birleştirilmesi kongre turizmi talep koşullarının da pozitif hale gelmesine yardımcı olacaktır.

Kongre turizminin gelişmesi uzun dönemde Muğla'nın markalaşmasına olumlu yönde katkı sağlayabilecektir. Muğla, diğer destinasyonlar ile karşılaştırıldığı zaman iyi bir noktada görülmektedir. Özellikle deniz ve güneş turizmi açısından ivmeli bir gelişme göstermektedir. Ancak sürdürülebilir bir büyüme modeli, daha kurumsal yapılar ve modeller ile mümkün olabilecektir. Bu anlamda, kongre turizminin gelişimi Muğla'nın turizm açısından sürdürülebilir kalkınması için önem arz etmektedir.

Muğla'da Bodrum, Marmaris ve Sarıgerme'deki otellerin kongre merkezleri kongre turizmi için kullanılmaktadır. Bu anlamda deniz turizmi ile kongre turizmi birbirinin tamamlayıcısı olarak iyi bir örnek oluşturmaktadır. Ayrıca, Muğla Marmaris'te TÜRSAB, Kongre Merkezi inşaatına başlamıştır (Ömer Faruk Kiraz, Güney Ege Bölgesi Kongre Turizmi Çalışma Raporu, 2012).

Tablo 25. Güney Ege, 2007-2011, Ulusal ve U.arası Kongreler, İl-İlçe Toplam Sayıları

İL	İLÇE	SAYI
AYDIN	DİDİM	2
AYDIN	KUŞADASI	59
DENİZLİ	MERKEZ	35
DENİZLİ	PAMUKKALE	8
MUĞLA	BODRUM	52
MUĞLA	DALMAN	9
MUĞLA	FETHİYE	13
MUĞLA	MARMARİS	16

Kaynak: Kongre Merkezi Net

Tablo 26. Güney Ege, 2007-2011, Ulusal ve Uluslararası Kongreler, Tesis Toplam Sayıları

İLÇE	TESİS	SAYI
BODRUM	Yer Belirtilmemiş	1
BODRUM	Yasmin Bodrum Resort Otel	5
BODRUM	Salmakis Resort & Spa Otel	1
BODRUM	Rixos Premium Otel	1
BODRUM	Princess Deluxe Resort Otel	1
BODRUM	Paloma Yasmin Resort Otel	1
BODRUM	La Blanche Resort Otel	2
BODRUM	Kempinski Hotel Barbaros Bay	2
BODRUM	Kefaluka Resort Otel	4
BODRUM	İberotel Bodrum Princess	4
BODRUM	Hilton Bodrum Resort & Spa Otel	2
BODRUM	Ersan Resort Otel	1
BODRUM	Diamond of Bodrum Otel	4
BODRUM	Dedeman Bodrum Otel	1
BODRUM	Crystal Otel Bodrum	2
BODRUM	Bodrum Princess Resort Otel	2
BODRUM	Bodrum Princess Otel	3
BODRUM	Bodrum Princess De Luxe Resort Otel	7
BODRUM	Bodrum Bld. Nurol Kültür Merkezi	7
BODRUM	Azka Otel	1
FETHİYE	Lykia World Otel	13
MARMARİS	Martı Resort Otel	1
MARMARİS	Grand Yazıcı Marmaris Otel	10
MARMARİS	Divan Marmaris Mares Otel	5
MERKEZ	Muğla Üni. Atatürk Kültür Merkezi	6
DALAMAN	Hilton Dalaman Resort & SPA	9

Kaynak: Kongre Merkezi Net

Kurvaziyer ve Yat Turizmi

Kurvaziyer

Kurvaziyer turizmi son dönemlerde büyümeye devam etmiş bu amaçla talebi karşılamak amacı ile talepteki artış sonucu şirketler 2000-2005 yılları arasında 68 yeni kurvaziyer gemiyi filolarına katmışlardır. Dünyadaki kurvaziyer gemi sayısı toplam 400 civarındadır. Bu sayının önümüzdeki dönemde artması ve dünya çapında kurvaziyer turizminde gerçekleşen patlamanın sürmesi beklenmektedir. 2010 yılında ise 15 milyon yolcu bu kapsamda taşınmıştır 2011 yılında ise bu rakam yaklaşık olarak 16 milyon civarında gerçekleşmiştir. İnşa açısından ise 2010 yılında 14 2011 yılında 156 adet yeni gemi siparişi verilmiş/teslim edilmiştir. Bu da yaklaşık 10 Milyar dolarlık yatırımın gerçekleştiğini göstermektedir (TR32 Bölgesi Yatçılık Faaliyetleri, Aydın A., 2011).

Raporun daha önceki bölümlerinde Aydın incelenirken de belirtildiği üzere Türkiye'nin ve dünyanın en önemli kurvaziyer limanları arasında İstanbul, Antalya, Alanya, İzmir ve Kuşadası da yer almaktadır. Muğla ise birçok limanı sayesinde kurvaziyer turizminde de kendine yer bulmaya çalışmaktadır. Bodrum, Marmaris, Fethiye, Datça'daki limanlarda kurvaziyer gemileri yanaşsa da diğer limanlar kadar çok yolcu elde edememektedir. 2010 yılında Türkiye'ye gelen kurvaziyer yolcularının ancak %13'ü Muğla'daki limanlardan giriş yapmıştır. Bunların %8'ini ise sadece Marmaris limanından giriş yapmıştır(TR32 Bölgesi Yatçılık Faaliyetleri, Aydın A., 2011).

Şekil 7. Türkiye Limanları içinde Muğla limanlarının Kurvaziyer Turizmindeki Payı

Yatçılık

Bodrum Marmaris Fethiye, Datça, Dalyan gibi turistik ilçeleri bünyesi bulunduran Muğla ili deniz turizmi açısından çok önemli bir ildir. Başta Bodrum olmak üzere birçok ilçede halk geçimini turizmden sağlamaktadır. Yatçılık, balıkçılık ve su altı sporları bölgede oldukça gelişmiştir. İlde yer alan yat limanları aşağıda incelenmiştir(TR32 Bölgesi Yatçılık Faaliyetleri, Aydın A., 2011).

Bodrum

Bodrum tarih boyunca doğal güzellikleri ile turistlerin, elverişli yapısı ile de denizcilerin uğrak yaptığı bir yerleşim yeridir. Sadece bölgeye özgü olan Bodrum guleti beyaz boyalı bodrum evleri kadar özel bir yapıdır. Bodrum'da 1 adet ana, 1 adet tali ve 2 adet yat yanaşma yeri olmak üzere toplam 4 adet Kültür ve Turizm Bakanlığından onaylı deniz turizmi tesisi bulunmaktadır.

Bodrum Yalı Kavak Marina

2004 yılında hizmete giren marina Bodrum Yalıkavak mevkiinde yer almaktadır. Bünyesinde 1 adet klinik de bulunduran marina sert güney rüzgârlarına karşı korumalı mendireği sayesinde yatçılar için güvenli bir uğrak yeridir(TR32 Bölgesi Yatçılık Faaliyetleri, Aydın A., 2011).

Milta Bodrum Yat Limanı

1976 yılında hizmete açılan marina önceleri Turban Bodrum Marina İşletmeleri adıyla faaliyet göstermiş, 1997 yılında özelleştirilmiş ve 2002 yılında Doğan Holding bünyesinde bulunan Milta gruba katılmıştır. Önceleri 125 olan yat kapasitesi yapılan eklemeler ve düzenlemeler sonucu bugün 475‟i denizde 50‟si karada olmak üzere toplam 525‟e yükselmiştir. (Kültür ve Kültür ve Turizm Bakanlığı Turizm İstatistikleri, 2009) Bu marina Turizm İşletme Belgeli tesisiler statüsünde olup yat çekek yeri klasmanında yer almaktadır. En güçlü yönlerinden bir tanesi bir şehir marinası olmasıdır. Marina Bodrum limanın içinde yer almakta ve eşsiz kale manzarasıyla birçok turistin ilgisini çekmektedir. Doğan Holding tarafından işletilmekte olan marina 2008 yılında The Yacht Harbour Organization tarafından dünyanın en iyi limanlarına verilen 5 Altın Çıpa ile ödüllendirilmiştir(TR32 Bölgesi Yatçılık Faaliyetleri, Aydın A., 2011).

Yat Lift Yat Çekek Yeri

Bu çekek yerinin herhangi bir iskelesi yoktur. Karada 400 yat kapasiteli bir işletme olan Yat Lift yatçılara sadece bakım onarım ve kışlama amaçlı hizmetler vermektedir. Buna rağmen işçilik kalitesi yüksek fiyatlar ise nispeten uygun olduğu için birçok yatçının ağustos ayı sonlarında rağbet gösterdiği bir işletmedir. Ünlü yazar Rod Heikell boya ve üst güverte işçiliğinden duyduğu memnuniyeti aylık yatçılık dergisi Yachthing Monthly ‟de belirtmiştir. Çokluk bakım masrafları bir yatın değerinin %15‟ini oluşturduğundan ve uzun zaman aldığından bu tür işlerin doğru kişiye yaptırılması çok önemlidir(TR32 Bölgesi Yatçılık Faaliyetleri, Aydın A., 2011).

Ağanlar Yat Çekek Yeri

Ağanlar çekek yeri 1961 yılında hizmete açılmıştır. Tesis Kültür ve Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından turizm yat işletmeli tesis statüsünde yat çekek yeri olarak sınıflandırılmıĢtır. Tesis 34.000m2'lik bir alan üzerine kurulmuştur. Kurulduğu günden itibaren 100‟ün üzerinde imalat gerçekleştiren tesis, Bodrum‟a özgü gulet tipi teknenin yanı sıra ketch ve ayna tip yat imalatı da yapmaktadır. Bugüne kadar 28.5 metre uzunluğunda alüminyum tekne ve 42 metre uzunluğundaki ahşap tekne klasik gemi inşa yöntemleri ile başarı ile inşa edilmiştir. Hali hazırda kızakta 2 adet yatın inşası devam etmektedir. Tesis yeniden yapılandırma sürecine girmiş olup yapılan bu yenileme

çalışmaları ile 450 tonluk lifti ile bölgenin en yüksek kapasiteli liftine sahip olmuştur(TR32 Bölgesi Yatçılık Faaliyetleri, Aydın A., 2011).

Marmaris

Bölgenin önemli cazibe merkezlerinden olan Marmaris tarih boyunca birçok uygarlığa ev sahibi yapmıştır. İlçede denizcilik faaliyetleri Rodos"a yakınlığı ve Ege adalarına açılan bir liman kenti olması dolayısıyla çok eski tarihlerden itibaren yoğun bir şekilde gelişmiĢtir. Marmaris sınırları içerisinde 1 adet ana yat limanı, 1 adet tali yat limanı, 3 adet yat çekek yeri ve 2 adet yat yanaşma yeri olmak üzere toplam 7 adet yat limanı yer almaktadır(TR32 Bölgesi Yatçılık Faaliyetleri, Aydın A., 2011).

Marmaris Yat Limanı

Limanın projesi 1985 yılında imzalanmış, yapımı ise 1986 yılında tamamlanmıştır. Liman birçok yerli ve yabancı yatçıya tarafından ziyaret edilmiştir. Marinanın ana dalgakıranı 305 metre uzunlukta olup beton blok bir yapı şeklinde uzanmaktadır. Bunun dışında marinada sırasıyla 453, 840 ve 740 metre uzunluğunda 3 adet daha beton rıhtım ve 900 metre uzunluğunda yüzer rıhtım bulunmaktadır. Liman Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından Turizm işletmesi belgeli yat limanı statüsünde olup ana yat limanı özelliği taşımaktadır. Liman The Yacht Harbour Association tarafından 5 Altın Çıpa ödülüne layık görülmüştür.

Martı Marina

1997 yılında hizmete giren marina, Kültür ve Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından turizm yatırım belgeli yat limanı statüsünde olup tali bir yat limanıdır. Polaris adlı mendirekten başka Mira, Spicia, Nova ve Venus olmak üzere toplam 5 adet rıhtımı ve bunlara bağlı 14 adet parmak iskele bulunmaktadır. Yüzer olarak inĢa edilen bu rıhtımlar sayesinde deniz suyunun sirkülasyonu ile deniz suyunun temiz kalması sağlanmıştır. Bu özellikleri ile mavi bayrak almaya hak kazanan marina aynı zamanda The Yacht Harbour Association üyesidir. Marina yine aynı kuruluş tarafından 2005 yılında 5 Altın Çıpalı marina ödülüne layık görülmüştür (TR32 Bölgesi Yatçılık Faaliyetleri, Aydın A., 2011).

Kumlumbükü Yat Club

Kültür ve Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından turizm işletmesi belgeli yat limanı statüsünde olan tesis, yat yanaşma yeri olarak hizmet vermektedir. Çoğunluk deniz yoluyla erişim sağlanan tesiste 1 adet rıhtım bulunmaktadır. Çam ormanları ile iç içe olan yanaşma yeri bu özelliğiyle yerli ve yabancı birçok yatçının uğrak yaptığı bir yerdir. Karada herhangi bir kışlama hizmeti vermeyen tesiste onarım bakım hizmeti de verilmemektedir. Buna rağmen yatçılara iskelede su, elektrik hizmetleri duş ve

yeme içme gibi sosyal imkânlar sağlanmaktadır(TR32 Bölgesi Yatçılık Faaliyetleri, Aydın A., 2011).

Marmaris Netsel Marina

Marina 1989 yılında kurulmuş olup 2005 yılında yapılan özelleştirme sonucunda Setur Marina ve Torunlar Gayrimenkul ortaklığı tarafından işletilmeye başlanmıştır. Halen ülkemizdeki ilk 3 marinadan biridir. Marmaris merkezde bulunması, yatçıların gümrük ve pasaport işlemleri marina içinde tek elden yapabilecekleri ender marinalardan biri olması, Göcek, Datça, Gökova, Bodrum gibi yerlere olan yakınlığı marinanın tercih edilme nedenleridir. Marina zorlu hava koşullarında dahi her iki taraftan da güvenli mendirekler ile çevrilmiştir. Mendireklere bağlı olarak 9 adet yüzer iskele mevcut olup bunların ortalama boyu yaklaşık 80 metredir. Marina giriş ve çıkışlarına güvenlik amacıyla 2 adet fener yerleştirilmiştir(TR32 Bölgesi Yatçılık Faaliyetleri, Aydın A., 2011).

Albatros Yat Çekek Yeri

Marina, Kültür ve Kültür ve Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından turizm işletmesi belgeli yat limanı statüsünde olan bir yat çekek yeridir. Albatros Marina, Marmaris'in yalnızca 1.300 metre doğusunda Yıldız Yarımadası'na yakın, Adaköy' de yer almaktadır. Marmaris'ten Fethiye'ye kadar 'Turkuvaz Sahil' olarak bilinen bölgede pek çok gizli girinti ve sakin koy bulunmaktadır. İlginç tarihi kalıntılar, plajlar ve dalıç alanları tüm bölgeye yayılmış haldedir.

D- Marin Turgut Reis

15 Nisan 2003 tarihinde yapımına başlanan marina, sadece bir uğrak limanı değil aynı zamanda bir bakım onarım alışveriş sosyal tesisleri ile modern bir marinadır. Karada 100.000 denizde 110.000 olmak üzere toplam da 210.000 m2 alana sahip olan marinada yat bağlama kapasiteleri denizde 550 kara da 100 adettir. Boyu 15 metre olan çoğunluk tek direkli yelkenliler, ketchler ve motor yatlar için 15 adet parmak iskele 15 metre ve 50 metre arasında olan yelkenli motor yat ve diğer sair deniz araçları için tonoz bağlama sistemleri kullanılmıştır(TR32 Bölgesi Yatçılık Faaliyetleri, Aydın A., 2011).

Fethiye

Ece Saray Marina

Tesis, Kültür ve Kültür ve Turizm Bakanlığı‟ndan Turizm işletme ve Yatırım belgeli yat limanları statüsündedir. Bakanlık tarafından yat yanaşma yeri olarak sınıflandırılan tesis içinde bulundurduğu butik otelle yatçılara hem denizde hem de karada hizmet vermektedir. Kuruluşunun ardından kısa zamanda The Yacht Harbour Association tarafından 5 altın çıpa ile ödüllendirilen tesis The Yacht Harbour Associationkayıtlarına göre denizde 400 adet yata hizmet verme kapasitesine sahiptir. Ana

mendirek haricinde 5 adet parmak iskele ve 1 adet VIP iskele tesisin bünyesinde yer almaktadır(TR32 Bölgesi Yatçılık Faaliyetleri, Aydın A., 2011).

Port Göcek

Tesis, Kültür ve Kültür ve Turizm Bakanlığı"ndan Turizm işletme ve Yatırım belgeli yat limanları statüsündedir. Tesis Bakanlık tarafından yat çekek yeri olarak sınıflandırılmıştır. 1999 yılında hizmete açılan tesis, Türkon Holding bünyesinde faaliyet göstermektedir. Tesis, hem mavi bayrak hem de 5 altın çıpa ile ödüllendirilmiştir(TR32 Bölgesi Yatçılık Faaliyetleri, Aydın A., 2011).

Diğer Alternatif Turizm Potansiyelleri

Son yıllarda, Muğla'da Deniz-Kum ve Güneşe dayalı klasik turizm anlayışının dışına çıkma çabaları dikkat çekmektedir. Aslında 1.124 km ile Türkiye'nin en uzun kıyı şeridine sahip olan Muğla birçok farklı turizm aktivitesinin gerçekleştirilebileceği bir il olması sebebiyle Quad safari, Yamaç paraşütü, Kiteboard, rafting, dalış, yatçılık, kano, sörf,.. gibi birçok farklı aktivitede bulunulabilmekteyse de il sadece sayısız koy ve plajları ile değil doğası ve kültürü ile de göz doldurmaktadır. Üstelik uygun iklimi birçok tarımsal ürünün yetiştirilmesine de imkan tanıdığından Muğla'da, tarım ve turizmi entegre edecek agro turizm veya doğa turizmi gibi alternatif turizm aktiviteleri ile turizmin 12 aya yayıldığı bir turizm anlayışı benimsenmeye çalışılmaktadır.

İlde öne çıkan alternatif turizm çeşitlerinin başında spor turizmi gelmektedir. Fethiye Babadağ başta olmak üzere yamaç paraşütünün popülaritesi her geçen gün artmaktadır. Her yıl binlerce kişi Fethiye'nin eşsiz manzarası eşliğinde yamaç paraşütünü denemekteyken sadece bu sporu yapmak için özellikle Fethiye'yi tercih eden maceraperestler de bulunmaktadır. Bu paraşüt alanının her mevsim sadece atlayış değil deneme ve antrenman atlayışları için de uygun hale getirilmesi için bazı altyapı çalışmalarının gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bunun için Fethiye Ticaret Odası'nın yaptırmış olduğu fizibiliteler doğrultusunda yapılacak altyapı çalışmaları ile bu spor için Fethiye'yi tercih edecek turistlerin de artması beklenmektedir. Fethiye'nin ünlü olduğu bir diğer macera sporu dalı ise motocrosstur. Her yıl düzenlenen motocross yarışmalarında ilçeye birçok spor ve turizm sever kişi gelmekte ve düşük sezonda da ilçeye girdi sağlamaktadır. Bu motocross alanlarının da geliştirilmesi doğrultusunda daha çok turist ağırlanabilecek ve yarışlar daha kapsamlı hale getirilebilecektir.

İlin doğal ve tarihi güzelliklerinin yanı sıra tarım özellikleri ile kırsal kesimin de entegrasyonu sayesinde agro-turizmin geliştirilmesi sağlanacaktır. Marmaris Turizm Birliği Kırsal Turizm Envanteri'ne göre Marmaris çevresinde yer alan ve her bir ayrı güzellik ve özelliğe sahip köylerin turizme entegre edilmesi büyük önem taşımaktadır. Marmaris dışında Fethiye, Bodrum, Ortaca gibi ilçelerin belde ve köylerinde pansiyonculuğun ve butik otelciliğin geliştirilmesi ve tarımın turizme hizmet eder hale getirilmesi yöreye büyük artılar sağlayacaktır. Böylelikle hem kırsal kesimde tarım dışı istihdam artırılacak hem de gelir artacaktır.

Muğla ilinin önemli bir özelliği de Mavi Tur'dur. Eşsiz koyları ve plajları, temiz denizi ile deniz severlerin vazgeçemediği Mavi Tur son yıllarda önemi yitirse de halen turistlere büyük güzellikler vadetmektedir. Bunun için Mavi Tur'un başka turizm türleri ile entegrasyonu sayesinde farklı kanallarla tanıtım ve pazarlaması ile eski popülaritesini elde etmesi ve daha fazla kazanç getirmesi gerekmektedir.

Son yıllarda gelişen turizm trendleri arasında en popülerlerinden olan deniz sporları rüzgar sörfü, kitesörf, dalış gibi türler Muğla birçok deniz kenarı ilçesinde potansiyel barındırmaktadır. Bunun için önemli olan altyapı çalışmaları sörf ve dalış okulları ile birlikte konaklama hizmetinin birlikte değerlendirilebileceği yerlerin yapılması ve turistlerin kullanımına sunulmasıdır.

Daha önceki bölümlerde bahsedildiği gibi Muğla'nın eşsiz tarih hazinesinin de alternatif bir tür ile ele alınarak daha fazla turiste ulaşmasının sağlanması gerekmektedir. Gerek bölgeye getireceği kazanç, gerekse bu hazinenin tüm dünya ile paylaşılması açısından yapılacak tanıtım ve pazarlama çalışmaları önemlidir. Özellikle Fethiye'den başlayıp Antalya kıyılarına kadar devam eden Likya Yolu'nun alt ve üstyapı çalışmalarının tamamlanıp yürüyüş, kültür ve doğa turizmlerini bir araya getiren hazinenin tanıtımının daha iyi yapılarak daha çok turiste sunumunun yapılmasının sağlanması gerekmektedir.

4. TURİZM ÇALIŞTAYLARI VE TOPLANTILARI

4.1 BODRUM TURİZM ÇALIŞTAYI SONUÇLARI

Tablo 27. Bodrum Turizm Çalıştayı Katılımcı Listesi

AD	KURUM
Vahdet Kadakal	Serpina Otel
Caner Ernez	
Özcan Cambaz	Bodrum Turizm Danışma Bürosu
Arif Ceylan Satı	Tantur Turizm
Melih Alemdar	İsis Hotel-SPA
Ali Murat Gökmen	İsis Hotel-SPA
Yaşar Yıldız	Müze Müdürü
Rüştü Tezcan	Deniz Ticaret Odası Bodrum
Ufuk Soğancı	Tesla Seyahat Acen.
Mustafa Demiröz	Denizciler Derneği
Hamdi Topçuoğlu	Bodrum Kent Konseyi
M. Cemil Bayraktar	BOYTAV
Deniz Eyinç	BODTO YK
Mahmut Serdar Kocadon	BODTO YK Başkanı
Toros Demirdöven	BODTO
Gül Gözütok	TÜRSAB
Sevinç Gökbel	TÜRSAB
Tayfur Ünal	
Neşe Gökbel	
Can Pulak	
İbrahim Akkaya	BODTO YK
Gündüz Nalbantoğlu	Deniz Ticaret Odası YK Başkanı

Bodrum turizminin sorunlarını ve çözüm önerilerini paylaşmak üzere 15 Ağustos 2012 tarihinde Bodrum Ticaret Odası'nda gerçekleştirilen çalıştaya Bodrum turizm sektörünün önde gelen isimleri ile Sivil Toplum Kuruluşları temsilcileri katılım göstermişlerdir. Çalıştayda Bodrumun turizm sorunları ele alınırken sorunların çözümüne yönelik somut proje önerileri paylaşılmıştır.

İlk aşamada toplantı öncesi derlenen ve benzer başlıklar altında toplanan sorunlar irdelenmiş ve toplantının devamında bu başlıklar dışında eklenmek istenen başlıklar da eklenmiştir. Bodrum Yarımadası Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi Altyapı Hizmet Birliği tarafından bildirilen sorunların başında Tüm turizm noktalarında olduğu gibi her şey dâhil sistemi gelmektedir. Turisti otele hapseden, Bodrum`un ve Bodrumlunun sıcak ve samimi misafirperverliğinden yoksun bırakan kitle turizmi yerine, turizmin kültür alışverişi, etkileşim ve iletişimini arttıran butik tesislerin turizm gelirlerini artıracağı ve turizm gelirlerinin Bodrumlu esnafa daha adil dağılacağı belirtilmiştir. Bodrum turizminin bir diğer sorunu da ikinci konutlardır. İkinci konutların turizme kazandırılması amacıyla pansiyon, butik otel gibi işletmelere dönüştürülebileceği belirtilmiştir.

Bodrum'da henüz gün yüzüne çıkarılmamış tarihi ve kültürel eserler bulunmaktadır. Örneğin Mars Tapınağı, Hipodrom gibi tarihi kalıntıların turizme kazandırılması gerekmektedir. Bunun yanı sıra Bodrum'da potansiyeli bulunan termal turizme uygun alanların tespit edilmesine yönelik çalışmalar yapılması gerektiği bildirilmiştir.

Bodrum'da alt ve üst yapı eksiklikleri de ön plana çıkmaktadır. Buna göre Bodrum coğrafyası, tarih ve kültürel özelliklerinden dolayı zaten dar olan yolların altına uygun hacimde galeriler yapılarak içme suyu, yağmur suyu, kanalizasyon, elektrik ve telefon gibi hizmetlerin planlı ve sağlıklı şekilde yeraltına alınması ve bu amaçla proje çalışmalarının yapılması gerekliliğinden bahsedilmiştir. Bunun yanı sıra denize akıtılan suyun arıtımının yapılması deniz kirliliğinin önlenmesi için büyük bir önem taşımaktadır.

Bodrum turizm sezonun kısalığı, Bodrum Ticaret Odası tarafından önemli sorunların başında belirtilmiştir. Bu soruna yönelik olarak turizm sezonunun uzatılması için turizmin çeşitlendirilmesi gerektiği bildirilmiştir. Bunun için mavi yolculuk ve yelken yarışlarına önem verilmesi, kongre turizminin geliştirilmesi, golf ve futbol kampları gibi sportif faaliyetlerin yapılabileceği alanlar ve hizmetler geliştirilmesi önerileri getirilmiştir. Kalifiye eleman yetersizliği nedeniyle turizm hizmetlerinin kalitesinin düşük olduğu, kalitenin yükseltilmesi için Örgün turizm eğitimi ile ilgili çalışmalar yapılması gerekliliği bildirilmiştir. Bodrum Ticaret Odası tarafından Bodrum'un kendine has kimliğini ve markasını yitirmeye başladığı bildirilmiştir.(Yurtdışı pazarında ucuz tatil olarak pazarlanmaktadır; Bodrum Markası'na büyük zarar vermektedir.) Bu soruna yönelik olarak Bodrum'a has yerel ürünlerin tanıtımının yapılması gerektiği bildirilmiştir.

Bodrum Turistik Otelciler, İşletmeciler ve Yatırımcılar Derneği'ne göre Bodrum turizmin en önemli sorunu pazarlama faaliyetlerindeki yetersizliktir. Bu bağlamda tanıtım ve pazarlama faaliyetlerine yönelik stratejik bir planlama yapılması ve farklı ülkelere, farklı pazarlara tanıtım stratejileri uygulanması gerekmektedir. Aynı zamanda iç turizme yönelik de pazarlama stratejileri

geliştirilmelidir.

Önceden belirlenmiş olan bu sorunlar haricinde toplantıda katılımcılar tarafından da bazı sorunlar ve çözüm yolları önerilmiştir. Buna göre kıyı kullanımında belediyelerin altyapı, temizlik, hizmet, tuvalet, güvenlik vb. sorunlarına yönelik çalışmalar yapması gerekmektedir. Bunun yanı sıra Bodrum'da ve diğer tüm turistik bölgelerde envanter ve istatistik eksikliği bulunmaktadır. Bu bağlamda bu bölgelerde sağlıklı veri toplama çalışmaları yapılması gerekmektedir. Bodrum geniş istihdam imkânları sebebiyle yüksek oranda göç almaktadır. Bu da ilçede güvenlik sorununa yol açmaktadır. Bu sebeple güvenlik önlemlerinin artırılmasına yönelik çalışmalar gerekmektedir.

Ortaya çıkan Bodrum ilçesinin turizm alanında yapabileceği ve destek görebilecek somut proje örnekleri aşağıdaki tabloda verilmiştir

Tablo 28. Bodrum'da Gerçekleştirilebilecek Küçük Ölçekli Altyapı Proje Örnekleri

PROJE KONUSU
İş kazandırma, işçi nitelikleri artırma ve yeniden eğitim gibi üç alanda sürekli eğitim projesi
Kültürel değerlerin ön plana çıkacağı projeler
Kış sezonunun değerlendirilmesi ve turist profilinin geliştirilmesi amacıyla Bodrum'da üçüncü yaş turizminin geliştirilmesi projesi
Değirmenler'in bulunduğu alanın çevre düzenlemesinin yapılması, yürüyüş alanı gibi altyapı çalışmaları projesi
Çocuklu ailelerin tatili için çocuklara yönelik aktivite alanlarının çoğaltılması projesi
Özel müzecilik projeleri (Bodrum Etnografya Müzesi'nin açılması, Eski Radyolar Müzesi vb.)
Otellerin engelli turizmine yönelik yenilik yapması projesi
Bodrum'a mal olmuş bazı festivallerin güçlendirilmesi, destek olunması (Bodrum Karnavalı, Gümüşlük Festivali gibi.)
Bodrum Merkez'de yaşanan deniz kirliliğine yönelik projeler
Bodrum'da turisti yönlendirecek tabela, harita ve çeşitli yönlendirme eksikliklerinin giderilmesine ve çevre düzenlemesine yönelik projeler
Bodrum'un küçük yat ve marina ihtiyacına yönelik projeler
Deniz kirliliğine yönelik atıkların toplanmasına yönelik tekne projesi (Bodrum koylarında mevcut kirliliğin kontrol altına alınması; Gökova ve atık alım tesislerinin oluşturulması)
Turizm sezonunun uzatılması açısından kongre turizminin altyapısının geliştirilmesi projesi
Deniz, turizm vb. ilgili envanter çalışması
Arkeoloji alanının turizme açılması ve turistlere arkeolojik kazı yaptırılması projesi
Kara Ada'nın Milli Park'a çevrilmesi projesi
Mavi Yolculuk için gelişim, özgünlük açısından yat imalatı ile birlikte ele alacak bir envanter çalışmasının yapılması
Sörf, yelken, dalış dersleri almasına yönelik alanların-tesislerin yaygınlaştırılması, desteklenmesi projesi
Bulunan birçok manastırı da içeren yürüyüş programlarının oluşturulması
Turizm Danışma Ofislerinin oluşturulması (özellikle karayolu üzerinde olması faydalı olacaktır; büro bünyesinde açılacak yerel ürünlerin satışı yapılan bir mağaza da diğer giderleri karşılayarak sürdürülebilirliği sağlayacaktır.)
Teknolojik altyapı kullanılarak farklı tanıtım organlarının yaratılması-kullanılması: Telefon aplikasyonlar
Denizden gelen turistlere gidebileceği koylar, hâkim rüzgârlar, tekne bağlama yerleri, marinalar, restoran vb. bilgilerin sunulduğu uygulamalar
QR Codes yazılarak bölge ile ilgili istenen bilgilerin turistler tarafından yüklenebilmesinin sağlanması
Turistik merkezlerde turistin adres ve diğer çeşitli bilgilere ulaşabilmesi için çıktı alınabilen dokunmatik ekranlar

4.2 FETHİYE TURİZM ÇALIŞTAYI SONUÇLARI

Tablo 29. Fethiye Turizm Çalıştayı Katılımcı Listesi

AD SOYAD	KURUM
Akif Arıcan	FTSO
Füsun Şahin	FTSO
Meltem Şimşek	FTSO
Fatma Sumur	Deniz Ticaret Odası
M. Selim Günday	Çalış Turizm ve Tanıtma Derneği
Dilek Dinçer	FETAV
A. Naci Dinçer	FETAV
Bülent Uysal	FETOB
Orhan Okutan	Ölüdeniz Postası
Günsenin Günel	FETAB
Recai Şeker	Fethiye Belediyesi
Mümtaz Köktan	Ölüdeniz Turizm Geliştirme Koop.

Fethiye turizminin sorunlarını ve çözüm önerilerini paylaşmak üzere 3 Ağustos 2012 tarihinde Fethiye Ticaret ve Sanayi Odası'nda gerçekleştirilen çalıştaya Fethiye'nin turizm faaliyetlerinde ön sıralarda yer alan dernek, vakıf temsilcileri ve özel sektör temsilcileri katılmışlardır. Çalıştayda Bodrumun turizm sorunları ele alınırken sorunların çözümüne yönelik somut proje önerileri paylaşılmıştır.

İlk aşamada toplantı öncesi derlenen ve benzer başlıklar altında toplanan sorunlar irdelenmiş ve toplantının devamında bu başlıklar dışında eklenmek istenen başlıklar da eklenmiştir. Fethiye Turistik Otelciler ve İşletmeciler Birliği (FETOB) tarafından bildirilen sorunların başında kalifiye eleman eksikliği bulunmaktadır. Birlik tarafından bu soruna yönelik önerilen çözüm yolu ise Eğitim kuruluşlarının halka yönelik eğitimleri yaygınlaştırmaları ve Turizm sektörünün ihtiyaç duyduğu branşlarda, eğitimlere önem verilmesi, yabancı dil eğitimleri

çeşitlendirilip yaygınlaştırılmasıdır. Bir diğer önemli sorun, Bodrum turizminde olduğu gibi turizm sezonunun kısa sürmesidir. Bu sorunun çözümüne yönelik olarak alternatif turizm türlerinin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması önerilmiştir. FETOB'a göre Dalaman havaalanının uluslararası uçuşlara kapalı olması Fethiye turizmini zora sokan önemli sorunlardan biridir.

Fethiye Belediyesi de tıpkı FETOB gibi turizmde nitelikli işgücü eksikliğinden bahsedilmektedir. İşgücü kalitesinin artırılmasına yönelik eğitim programları düzenlenmesi önerilmektedir. Turizmde çeşitliliğin artırılması gerekliliği vurgulanmıştır ve yöreye özgü yerel ürünlerin turizme entegrasyonu turizmin faydalarının artırılması için önerilen çözümler arasındadır.

Turizmde markalaşma ve innovasyon eksikliği, Turizmde kamu-özel sektör işbirliği ve koordinasyonunun (Turizm Konseyi modeli) oluşturulamaması, Bölgenin kurvaziyer turizm potansiyelinin yeterince değerlendirilememesi ve sezonun kısa sürmesi Ölüdeniz Turizmi Geliştirme Kooperatifi tarafından belirlenmiş olan sorunlar arasında yer almaktadır.

Muğla Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesi Müdürlüğü'ne göre Turistik bölgelerde alt yapı sorunları ile ilgili çalışmaların sezon dışında tamamlanması, Mesleki eğitim almamış kişilerin tesislerde çalıştırılmaması yönünde hukuki düzenlemelerin yapılması, ulaşım sorunun çözümüne yönelik olarak Turizm potansiyeli yüksek olan bölgelerde havaalanı zeminlerinin oluşturulması gerekmektedir. Bunun yanı sıra dış tanıtım ve fuar etkinliklerine katılımın artırılması desteklenmesi gerekliliği ön plana çıkarılmıştır.

Muğla Belediyesi tarafından bu bağlamda turizmin en önemli sorunlarından olan turizm sezonu kısalığı ve çeşitlendirilememesinden söz edilmiştir. Müsabakaların yapılacağı kapalı ve açık spor tesislerinin yapılması, Sanat akademileri, deneysel arkeoloji atölyeleri gibi çalışmalarla eğitim turizminin yaratılması, Kongre turizmine yönelik altyapı çalışmalarının gerçekleştirilmesi, Butik otel uygulamalarıyla Fethiye, Marmaris ve Bodrum'daki kıyı hareketliliğinin artırılması, Deniz ulaşımı için kruvaziyer limanların yapılması, Yat limanı sayısının artırılması gibi alternatif turizm türlerine yönelik girişimler önerilmiştir. Bunun yanı sıra alt ve üst yapı çalışmalarının tamamlanması ve kalifiye eleman eksikliğinin tamamlanması gerekliliği de Muğla Belediyesi tarafından vurgulanmıştır.

Önceden belirlenmiş olan bu sorunlar haricinde toplantıda katılımcılar tarafından da bazı sorunlar ve çözüm yolları önerilmiştir. Buna göre Bölge için bir turizm master planı yapılmalı ve yerel turizm politikaları belirlenmelidir. Plansız şehirleşmenin yol açtığı çarpık kentleşme ve altyapı sorunlarının çözüme kavuşturulması, markalaşma eksikliğinin giderilmesi gerekliliği de toplantıda vurgulanan konular arasında yer almaktadır.

Toplantıda ortaya çıkan Fethiye ilçesinin turizm alanında yapabileceği ve destek görebilecek somut proje örnekleri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 30. Fethiye'de Gerçekleştirilebilecek Küçük Ölçekli Altyapı Proje Örnekleri

PROJE KONUSU
Likya Adventure Festivali'nin de düzenlendiği Likya Bisiklet ve Yürüyüş Yolunun alt ve üst yapı çalışmaları ve tanıtımı faaliyetleri: bu faaliyetler kapsamında Nasuh Mahruki gibi tanınmış sporcuları ve çeşitli gezi dergilerinin yazarlarının Fethiye'ye getirilmesi gibi tanıtım aktiviteleri
Babadağ'daki paraşüt atlayış alanlarının düzenlenmesi: fizibilitesi yapılan bu düzenleme sonucunda 1100 ve 300 metrede açılacak yeni atlayış pistleri sayesinde kış sezonlarında da eğitim atlayışları gerçekleştirilebilecektir.
Motocross Yarışmaları, Hava Oyunları gibi geleneksel ve uluslararası festivalleri: Hakem heyetlerinin karşılanması, konaklaması vb. faaliyetlerin desteklenmesi
Fethiye halıcılık, şarapçılık, zeytinyağı gibi geleneksel ve maket, hediyelik eşya gibi el yapımı ürünlerin yapımı, Konsept mağazacılık, butik dokumacılık projesi (Örneğin Saklıkent yolu üzerinde zeytinyağı yapımı, şişeleme, sunum, fabrika gezdirimi, gerekli teçhizatın sunumu vb.)
Fiyat politikasını yükseltmek amaçlı Butik Otelcilik kapsamında var olan otellerin ve pansiyonların hizmet ve oda standartlarını artırmaya yönelik projeler:
Fethiye Kalesi'nin restorasyonu

Toplantıda ayrıca ilçede hangi turizm çeşitlerinin potansiyellerinin bulunduğu ve ne tür çalışmaların yapılabileceği konusunda katılımcıların algıları doğrultusunda bilgi vermesi için hazırlanmış olan anket uygulanmıştır. Anket kapsamında araştırılan turizm çeşitleri:

- ✓ Termal Turizm
- ✓ Medikal Turizm
- ✓ Spor Turizmi
- ✓ Kongre Turizmi
- ✓ Kültür Turizmi
- ✓ Doğa Turizmi
- ✓ Kurvaziyer Turizmi

Anket sonuçları ışığında Fethiye'nin turizm çeşitlendirme ve turizmin 12 aya yayılması amacı doğrultusunda spor, kültür ve doğa turizminin ön plana çıkacağı ya da çıkması gerektiği gözlenmiştir. Bu üç turizm çeşidi için anketin diğer soruları da gözden geçirilmiştir.

Spor turizminin turizm sezonunu ve turizm harcamalarını artırma kapasitesinin yüksek olduğu; küçük teşviklerin bu turizm dalını hareketlendirebileceği ve çoğunlukla kamu yatırımlarının bu spor dalını etkileyebileceği sonuçları anketlerden elde edilmiştir. Katılımcıların %58'i spor turizminin ilçedeki istihdamı yüksek derecede artıracağını belirtirken; %75'i ilçenin bu turizm dalının geliştirilmesine ilişkin farkındalığının yüksek olduğunu belirtmiştir.

Çıkan çarpıcı ve önemli sonuçlardan birisi ise spor turizmi için modernizasyon değil yeni yatırımların

ön plana çıkması gerektiğidir. İlçede motocross, paraşüt, bisiklet gibi sporlar ön plana çıkmaktadır. Özellikle paraşüt ilçenin bir simgesi haline gelmiştir. Babadağ'da yapılan paraşüt yerli ve yabancı turistlerin ilgisini çekmektedir. Çeşitli eğitim aktiviteleri de gerçekleştirilmektedir.

Kültür turizmi de doğa ve spor turizmi gibi katılımcılarımızın çoğu tarafından (%92) turizm sezonunu uzatma kapasitesi yüksek bir turizm dalı olarak belirlenmiştir. Kültür turizmini tercih eden turistlerin profillerinden dolayı katılımcıların % 83'ü kültür turizminin turizm harcamalarını artırma kapasitesinin yüksek olduğunu belirtmiştir. Bu oran doğa ve spor turizm çeşitlerinin de üstündedir. Kültür turizmi küçük teşviklerin canlandırıp harekete geçirebileceği ve yapılacak yatırımların hem kamu hem de özel sektör tarafından gerçekleştirilebileceği belirlenmiştir.

Anket sonuçları Doğa turizmi açısından turizmin 12 aya yayılması için büyük bir potansiyel barındırdığı görüşünü öne çıkarmaktadır. Fethiye'nin doğal güzellikleri, doğa aktivitelerine olan yatkınlığı, doğa ile ilgili aktivitelerin belirli aylara kısıtlanamayacak olması ve Fethiye'de gelişen butik otelcilik kavramı ile insanların bu turizm dalına ilgisinin daha da artacağı düşünülmektedir. Katılımcıların yarısı yapılacak yatırımların yeni yatırımlardan ziyade modernizasyon üzerine olmasının daha iyi olacağını düşünmektedir. Bu düşünce ise butik otelciliğe verilmesi gereken destek ve teşviklerden kaynaklanmaktadır. Katılımcıların %75'i doğa turizminin ilçedeki istihdamı da olumlu etkileyeceği düşüncesindedir.

Toplantıda önem sıralamasında öne çıkan turizmin çeşitlendirilmesi ve 12 aya yayılması amacı doğrultusunda, anketler sonucu ilçede potansiyeli olduğu belirlenen spor, kültür ve doğa turizmi üzerine projeler gerçekleştirilmesi gerekliliği ön plana çıkmıştır.

4.3 DENİZLİ - KARAHAYIT YÜZ YÜZE GÖRÜŞME TOPLANTILARI SONUÇLARI

KAPLICA, TALASSO VE KÜR MERKEZLERİ DERNEĞİ YÖNETİM KURULU ÜYESİ LEVENT ALTUNTAŞ İLE GÖRÜŞME TOPLANTISI SONUÇLARI

Kaplıca, Talasso ve Kür Merkezleri Derneği Yönetim Kurulu Üyesi ve aynı zamanda Ajansımız Kalkınma Kurulu üyesi olan Levent Altuntaş, 07.08.2012 tarihli Salı günü, Denizli turizminin sorunları ve çözüm yollarını konuşmak üzere Karahayıt'ta bulunan Herakles Otel'de makamında ziyaret edilmiştir.

Levent Altuntaş öncelikle yakından tanıdığı termal turizmin sezondaki mevcut durumu hakkında genel bilgi vermiş ve dünya genelinde yaşanan krizden dolayı bu sene geçen senelere nazaran turist sayısında ve gelirinde eksiklik gözlemlediklerini belirtmiştir.

Türkiye'deki kaplıca ve termal turizmin gelişmeme ve geniş kitlelere yayılamama nedenlerinin

başında gelen sorunun ise Kaplıcalar Yönetmeliği'nden kaynaklandığı belirtilmiştir. Özellikle SGK tarafından sağlık sorunu olarak görülmemesinin ve masrafların çok az bir kısmının karşılanıyor olmasının bu sektörde önemli bir yara olduğu belirtilmiştir. Bu noktada Pamukkale Üniversitesi'nin Karahayıt'ta açmaya hazırlandığı Rehabilitasyon Merkezi'nin büyük bir umut kaynağı olduğu belirtilmiştir. Böylece tedavi ve muayene amaçlı gelen hastaların bölgedeki konaklama sektörünü canlandıracağı düşünülmektedir.

Pamukkale ile turistik açıdan her zaman karşılaştırıla gelmiş Afyon ve Nevşehir Kapadokya-Avanos bölgeleri üzerine konuşulmuş ve onların Pamukkale'den bir adım ileride olmalarının nedenleri üzerinde durulmuştur. Bu noktada Kapadokya ve Avanos'ta yaratılan balon turizminin ve Türk Geceleri eğlencelerinin büyük bir payı olduğu Levent Altuntaş tarafından belirtilmiştir. Afyon'da ise birçok şehirlerarası yolun kesişiminde bulunmasının avantajının yaşandığını ayrıca çeşitlendirme yoluna giderek devre mülklerin sayısının artırıldığı ve konferans salonlarının sayıları artırılarak birçok toplantıların Afyon'a çekilmeye çalışıldığını belirtmiştir. Pamukkale'de de bu tür çeşitlendirmelere gidilmesi gerektiği ve çeşitli tur operatörleri ile anlaşmalar yapılarak Pamukkale ve Karahayıt'ta birden fazla gece kalmalarının önü açılması gerektiğini vurgulamıştır. Pamukkale ve Karahayıt'ta da balon turizminin yapılmaya uygun şartların bulunduğunu belirtmiştir.

Pamukkale ve Hierapolis'in önemli bir avantaj olduğunu belirten Altuntaş; Pamukkale'yi her yıl 2 Milyon'u aşkın turistin ziyaret etmesini fırsat bilerek; Hierapolis'te bulunan Kleopatra Antik Havuzu'nun çevresinde açılacak stantlarda Karahayıt'ın, termal sularının ve kür hizmetlerinin tanıtımının yapılabileceğini belirtti. Hatta gerekli izinlerin alınarak bu havuz ve diğer havuzlar çevresinde çeşitli kür hizmetlerinin verilmesinin tanıtıma büyük katkı sağlayacağını belirtti.

DENİZLİ TURİSTİK OTELCİLER VE İŞLETMECİLER DERNEĞİ YÖNETİM KURULU BAŞKANI ŞEREF KARAKAN İLE GÖRÜŞME TOPLANTISI SONUÇLARI

Denizli Turistik Otelciler ve İşletmeciler Derneği yönetim Kurulu Başkanı Şeref Karakan 8 Ağustos Çarşamba günü, Denizli turizminin sorunları ve çözüm yollarını konuşmak üzere Karahayıt'ta bulunan Collasae Otel'de makamında ziyaret edilmiştir. Denizli turizminin canlandırılması ve günübirlik sorunun ortadan kaldırılması için gerekli önlemlerin neler olduğu ve bu tip önlemlerin projelendirilmesinin mümkün olup olmadığı konusunda kendisine danışılmıştır.

Şeref Karakan Denizli'nin turizminin günübirlik sorunundan kurtulması ve büyük bir atılım göstermesi için termal ve inanç turizminin ön plana çıkması gerektiğini vurgulamıştır. Pamukkale yolunda bulunan Laodikya Antik Kenti'nin dünyadaki en büyük yedi kiliseden birisini barındırdığının tanıtımının yapılmasının Denizli için önem arz ettiğinin altını çizmiştir. Söz konusu inanç turizmi için turistlerin en az 2-3 gün, termal turizm için gerekli kür tedavisi için ise 7-24 gün aralığında kalması gerektiğini belirtmiştir. Buna göre yapılması gereken en önemli turizm girişimi tanıtım olmalıdır.

Termal turizme önem veren ülkelerin başına gelen Almanya, Slovakya ve Çek Cumhuriyeti'nde turizm ateşeleri ile görüşülerek yabancı tur operatörleri ile işbirliği yapılmalı ve turistlerin bölgeye çekilmesi sağlanmalıdır. Termal turizm için yurtdışından ilgililerin getirilmesi ve bölgenin tanıtımının büyük önem taşıdığını belirtmiştir. Tanıtım alanında ortaklı projelerin başarılı olmayacağını belirtmiştir. Benzerleri projelerin yapılmaya çalışıldığı fakat başarısızlıkla sonuçlandığı belirtilmiştir. Otellerin kişisel olarak fuarlara katılımından ziyade bölgenin yurtdışında tanıtımının önemli olduğunu söylemiştir.

Denizli turizminin en büyük sorunun plansız yatırım olduğunu belirtmiştir. Turizm aktivitelerinin ve yatırımlarının bütçeye göre yıllık olarak planlanması ve buna göre gerçekleştirilmesinin önemli olduğunu; bu durumda bir yetki karmaşası yaşandığını belirtmiştir.

Turizm gelirlerinde tur operatörleri ile kurulacak ilişkilerin büyük önem taşıdığının; onlar için kazanç sağlayacak aktivitelerin çoğalması ile hem konaklama gecesi hem de turist sayısının artabileceğini belirtmiştir. Fakat bu ayarlamaları yapmanın kolay olmadığını; turizm sigorta şirketlerinin bile

görüşmelere dâhil edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Yurtiçi turizm için ise yıllık yapılan kurum toplantılarının Denizli Pamukkale bölgesine yönlendirilmesi gerektiğini ve böylece kongre turizminin yoğunlaşacağını belirtmiştir.

Havaalanının uzaklığı ve charter uçaklarının Denizli'den kalkmamasının da turizmi etkileyen önemli bir etken olduğunu belirtmiş fakat bu sorunun diğer sorunların gerisinde kaldığını söylemiştir. Buna göre öncelikli sorunların ortadan kaldırılması ve günübirlikçi sorunun çözülmesi ile havaalanına sıra gelecektir.

Üniversite Hastanesi'nin Rehabilitasyon Merkezi'nin bölgede açılacak olmasının Karahayıt oteller bölgesini kurtaracak bir girişim olarak gördüğünü belirtmiştir. Son olarak termal ve inanç turizminin Denizli için önemli bir potansiyel barındırdığını ve tanıtımın bu yönde yapılması gerektiğine dikkat çekmiştir.

4.4 AYDIN KÜLTÜR TURİZM İHTİSAS KOMİSYONU I. ve II. TOPLANTILARI SONUÇLARI

Tablo 31. Aydın İli Kültür Turizm İhtisas Komisyonu Üye Listesi

ADI-SOYADI	KURUM
Arif Şentürk	Aydın OSB Yönetim Kurulu Üyesi
Aziz Güngör	Ege Port Denizcilik Lojistik Ltd. Şti.
Burhan Sezer	Kuşadası Ticaret Odası Genel Sekreteri
Bülent İlbahar	TÜRSAB Kuşadası
Doç. Dr. Neval Genç	Adnan Menderes Üniversitesi Nazilli İkt. ve İdari Bil. Fakültesi
Doç. Dr. Suat Ateşlier	Adnan Menderes Üniversitesi Arkeoloji Bölümü
Faruk Uludağlı	Aydın İl Özel İdaresi Kültür ve Sosyal İşler Müdür Vekili
Fatih Demir	Nazilli Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdür Vekili
Gürhan Hurda	Aydın Kuşadası Otelciler ve İşletmeciler Birliği
Levent Tuna	Söke Belediyesi Belediye Başkan Yardımcısı
Mesut Toskay	Aydın İl Özel İdaresi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü VHKİ
Murat Saraç	Kuşadası Turizm Tanıtım Vakfı
Mustafa Oğuzkaan	Kuşadası Turizm Tanıtım Vakfı Başkanı
Nuri Aktakka	Aydın İl Kültür ve Turizm Müdürü
Prof. Dr. Atila Yüksel	Adnan Menderes Üniv. Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Y.O.
Salih Bankoğlu	Didim Belediyesi Belediye Meclis Üyesi
Serkan Fırtına	Aydın Belediyesi
Sibel Erbaş	Aydın Belediyesi
Yaşar Karabacak	Kuşadası Liman Başkanlığı
Yrd. Doç. Dr. Fisun Yüksel	Adnan Menderes Üniv. Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Y.O.
Yrd. Doç. Dr. Güntekin Şimşek	Adnan Menderes Üniv. Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Y.O.
Yrd. Doç. Dr. Osman E. Çolakoğlu	Adnan Menderes Üniv. Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Y.O.
Yrd. Doç. Dr. Osman Nuri Özdoğan	Adnan Menderes Üniv. Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Y.O.
Yrd. Doç. Dr. Zehra Ege	Adnan Menderes Üniv. Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Y.O.
Yahya Kızıltaş	İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü
Adem Üçgül	İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü
Cahit Kaya	İl Genel Meclisi

Aydın İli Kültür ve turizmin sorunlarını ve çözüm önerilerini paylaşmak üzere 3 Kasım 2011 tarihinde Aydın Ticaret Borsası Toplantı Salonunda Kültür ve Turizm İhtisas komisyonu toplantısı gerçekleştirilmiştir.

Katılımcılara serbest konuşma

hakkı tanınan toplantıda kültür ve turizmin sorunları ve çözüm önerileri konuşulmuştur. Aydın ilinin bir Turizm Stratejik Planı'na ihtiyacı olduğu, henüz kazısına başlanmayan ören yerlerin bulunduğu, bu tarihi ve kültürel eserlerin de ortaya çıkarılması gerektiği, böylece alternatif turizm faaliyetlerinin de artacağına dikkat çekilmiştir. Turizm potansiyeline sahip yaylaların mevcut olduğunu, ancak çevre düzenlemesine ihtiyaç duyulduğunu belirtmiştir. Toplantıda özellikle alternatif turizm olanaklarının tespit edilip değerlendirilmesi gerekliliğine dikkat çekilmiştir. Spor turizmi, kongre turizmi, kruvaziyer turizmi, gastronomi turizmi, av turizmi, yayla turizmi olanaklarının bulunduğunu bildirilmiştir.

Kuşadası ilçesinde gerçekleştirilmekte olan Kongre Merkezi hakkında bilgi verilen toplantıda Kuşadası ilçesinde kongre turizmine yönelik yeterli oda sayısının bulunmadığı belirtilmiştir. Ancak bu yatırımla birlikte Kuşadası'na yatırımın artmasının beklendiği ve bu yönde talepler alındığına dikkat çekilmiştir. Ancak Kuşadası otellerinin yenilenme çalışmalarına ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir.

Antik kentlerin Antalya gibi uluslararası tiyatro festivallerine uygun olduğu, bir tiyatro festivaline Aydın'ın ev sahipliği yapabileceği; Bodrum Antik Tiyatro gibi açık hava konserlerinin düzenlenebileceği belirtilmiştir. Böylelikle kültürel altyapıya destek olurken ilin tanıtımına da katkı sağlanacağına dikkat çekilmiştir.

Aydın'ın temel problemi olarak merkeze turist çekememe sıkıntısını merkezde yapılacak yeni düzenlemelerle (Gümrük Önü Hanı, Farabi Sokağı düzenlemeleri ile) turistin şehir merkezine çekilmesinin planlandığı bildirilmiştir.

Konuşmaların ardından kart tekniği yöntemiyle Aydın ili turizm sorunlarının belirlenmesi çalışması gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmanın sonucunda ortaya çıkan sorunlar şu şekilde sıralanmaktadır:

a. Stratejik Planlama Eksikliği
b. Tanıtım ve Pazarlama Eksikliği
c. Markalaşma Sorunu
d. Ulaşım ve Altyapı Eksiklikleri
e. Nitelikli İstihdam ve Eğitim Sorunları
f. Finansman Eksiklikleri

28 Kasım 2011 tarihinde gerçekleştirilen 2. Aydın Turizm ve İhtisas Komisyonu toplantısında, ilk toplantıda belirlenmiş bu sorunlara yönelik grup çalışmaları gerçekleştirilerek sorun analizleri yapılmış, çözüm yolları tartışılmıştır. Aydın Ticaret Borsası'nda gerçekleştirilen Kültür ve Turizm İhtisas komisyonu 2.Toplantısında sorunlara yönelik fikirler sunulmaya devam edilmiştir. Bu bağlamda, Aydın ili turistik merkezlerine yönelik nokta tanıtımı değil, çanak tanıtımı yapılması gerekliliğinden bahsedilmiştir. Örneğin Kuşadası'nı sadece Kuşadası olarak değil, Selçuk, Efes ve Meryem Ana ile birlikte tanıtılmasının gerektiğine dikkat çekilmiştir.

Hava yolu ulaşımı ile ilgili Çıldır Havaalanı'nın aktif hale getirilmesi ile ilgili ifade için bunun yeterli olmayacağı, esas sıkıntının Aydın ilinin kendine ait uluslararası hava limanı olmamasının olduğuna değinilmiştir. Özellikle Kongre Turizmi Merkezi'nin açılmasından sonra bu ihtiyacın daha da artacağı belirtilmiştir. Aydın ili turizminin de en öneli sorunlarından birinin her şey dâhil sistemi olduğu belirtilerek bu sisteme bir sınırlama getirilmesi gerekliliğinden bahsedilmiştir.

Bu konuşmaların ardından grup çalışmalarına geçilerek bir önceki toplantıda belirlenmiş olan sorunlarla ilgili sorun analizi yapılmıştır. Bu sorunlar ve sorun analizleri aşağıdaki gibidir:

Sorunun Adı: Tanıtım Sorunu - Yetersiz tanıtım ve bölgenin az bilinmesi

Sorunun Kaynağı: Tanıtımların profesyonel olarak yapılamaması**,** Kurumlar arası koordinasyon eksikliği, Tur operatörlerinin dar bölge çalışmaları (Sadece Didim gibi)**,** Tarihi, turistik ve çevresel faktörlerin yeterince ve etkin sunulamaması**,** Finansal destek yetersizliği**,** Yerel yönetimlerin turizm konusundaki hassasiyeti

Sorunun Neden Olduğu Sonuçlar: Bölgenin turizm gelirlerinden yeterince pay alamaması**,** Bölgenin ve yörenin sosyal ve ekonomik seviyesinin yükselmesine engel teşkil etmesi**,** Turist sayısının azlığı ve turizmin çeşitsizliği

Sorunun Çözüm Önerileri: Kurum ve kuruluşlar arasında tam bir koordinasyon oluşturulması ve bir platformda toplanması (Turizm Tanıtım Platformu)**,** Güçlü finansman desteği sağlanması**,** İlgili kuruluşların bütçelerinde turizme daha fazla yer ayırmaları**,** Tanıtımların profesyonel ekip ve malzeme

ile yapılması, Ürün çeşitlendirilmesi, Potansiyel ülkelere tanıtım ağırlığı verilmesi

Sorunun Adı: Nitelikli İstihdam ve Eğitim Sorunu

Sorunun Kaynağı: Nitelikli işgücü açığı, Nitelikli işgücüne sağlanan istihdam koşullarının (çalışma koşulları, ücretler, işin sürekliliği vb.) yetersizliği, İstihdam olanağı bekleyen özellikle genç ve kadın nüfusun niteliklerinin yetersizliği

Sorunun Neden Olduğu Sonuçlar: Nitelikli işgücünün sektörden uzaklaşması, Turizmden beklenen toplumsal yararların yeterince sağlanamaması (istihdam sağlanamaması), Hizmet kalitesinin düşmesi, Sektörün eğitilmiş, nitelikli, zihinsel sermayeden mahrum kalması, İşletmelerin personel geliştirmek için kaynaklar tahsis etme zorunluluğu

Sorunun Çözüm Önerileri: Eğitim kurumları, kamu ve özel sektör temsilcileri ortaklığını gerçekleştirecek istihdama yönelik eğitim programları

Sorunun Adı: Markalaşamama

Sorunun Kaynağı: Markalaşma bilinci eksikliği, Tanıtım markalaşmayla eşit olarak algılanıyor. Markalaşma entegre bir iştir ve planlamasının yapılması gerekir. Rekabet analizine ve müşteri algı analizlerine ihtiyaç vardır. Ancak bunlarla ilgili veri yoktur. Ürünün müşteri zihnindeki konumu bilinmemektedir. Ortak hareket etmeyi gerektirir. Ancak işbirliği gerek kurumlar gerekse işletmeler açısından eksiktir.

Sorunun Neden Olduğu Sonuçlar: Müşteri tarafından tercih edilebilir bir ürün olamamak, Pazar payının daralması ve dolayısıyla büyüyememektir, Marka bağlılığının yaratılamaması, böylece kaynakların yeni müşteri elde edilmesi için kullanılmak zorunda kalınması, Hizmet kalitesinin düşmesi, İş görenlerin iş doyumlarının azalması

Sorunun Çözüm Önerileri: Markalaşma farkındalığının yaratılması, İşbirliği ve kümelenme farkındalığının yaratılması, Gerekli beşeri ve maddi kaynakların oluşturulması, Veri toplama ve analiz merkezinin tesis edilmesi, Markalaşma sürecinin başlatılması, eylemlerinin belirlenmesi,

uygulamalarının yapılması ve denetlenmesi

Sorunun Adı: Alt yapı ve ulaşım sorunu: Bölgedeki ulaşım, altyapı, mekân planlama sorunları bölgenin turizm potansiyelini olumsuz etkilemektedir.

Sorunun Kaynağı: Uluslararası havaalanının olmaması, Mevcut ulaşım imkânlarından tam kapasite ile faydalanamamak, İdari bölünmüşlük ve kıyı belediyelerinin her birinin ayrı ulaşım/altyapı/mekan planlarının olması, Mevcut turistik tesislerin eski ve kapasite olarak yetersiz olması, Kuşadası yerleşim alanının yetersiz olması (5 yıldızlı oteller için), İkincil konutlar sorunu, Aydın kıyı belediyeleri ile Yunanistan kıyı belediyeleri arasında deniz ulaşımının yetersiz olması (Güzelçamlı-Sisam/Didim-Kos gibi.), Doğal afet risklerini göz ardı ederek yapılaşma; kentsel ve tarihi sit alanlarını göz ardı ederek yapılaşma; çevre değerlerini ve doğal kaynaklarını göz ardı ederek yapılaşma, Sulak alanların (Bafa, Menderes vb.) yönetilememesi, Belediyelerdeki teknik eleman eksikliği

Sorunun Neden Olduğu Sonuçlar: Uluslararası turistin çekilememesi, gelen turist sayısının bilinmemesi (İzmir Rekabeti), Yetersiz deniz ulaşımı nedeniyle kara trafiğinin artması, Kamu kaynaklarının israfı, plansızlık, Turistin bölgeyi tercih etmemesi, turist sayısının azlığı, gelen turistlerin gelir düzeyinin düşük olması, Atıl kapasite (Sadece yılda iki ay kullanılan mekânlar), Coğrafi olarak yakın olan karşı taraftaki turistten yararlanamamak, Daha riskli yerleşim yerleri, Ulaştırma, altyapı, mekan hizmetlerinin yeterince verilememesi

Sorunun Çözüm Önerileri: Uluslararası havaalanının yapılması, Kıyı ilçelerine (Kuşadası [Efes, Seferihisar, Selçuk], Didim, Fethiye, Bodrum) deniz ulaşım ağlarının geliştirilmesi, İdari bölünmüşlük sorununu ortadan kaldıracak orta ölçekli kentsel yönetim lerin oluşturulması (Kuşatak, , Turizm Havzası gibi yapılanmalara geçilmeli), Söke- Kuşadası bütünleşmiş yerleşim planlarının yapılması, İkincil konutlar için turizm öncelikli kentsel dönüşüm projeleri yapılması, Kıyı belediyelere kaynak tahsisinde yaz-kış nüfus farkının dikkate alınması, Marina-yat yanaşma yerlerinin arttırılması, Teknik eleman sayısının artırılması

Sorunun Adı: Finansman

Sorunun Kaynağı: Kıt Kaynaklar

Sorunun Neden Olduğu Sonuçlar: Projelerin gerçekleştirilememesi

Sorunun Çözüm Önerileri: GEKA'nın turizm ve kültüre ayıracağı bütçe, Kazı ödenekleri, Yerel yönetimin kültür ve turizm bütçeleri, AB hibe projeleri, Emlak vergisi katkı payları, Vakıflar kurumu kültür ve turizm bütçesi, Didim Turizm Altyapı Birliği, İl Özel İdareleri Kültür Turizm bütçesi, Özel sektör katkıları

4.5 DENİZLİ KÜLTÜR VE TURİZM İHTİSAS KOMİSYONU TOPLANTISI SONUÇLARI

Tablo 32. Denizli İli Kültür ve Turizm İhtisas Komisyonu Üye Listesi

ADI-SOYADI	KURUM
A. Merih Balkanay	GİKAD Denizli
Turgay Sehil	Umut Thermal
Ali Aktürk	Pamukkale Turizm Derneği Başkanı
Ali Erkan	Bil.San.Tekn. Müdürlüğü Denizli
Arş. Gör. Burçin Kırlar	Pamukkale Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Y.O.
Ayhan Emirdağ	Buldan Ticaret Odası
Doç. Dr. Celalettin Sarıkan	Pamukkale Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi
Doç. Dr. Ensar Yeşilyurt	Pamukkale Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi
Doç. Dr. Nurten Çekal	Pamukkale Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Y.O.
Emin YARDIM	Eğitim Gönüllüleri Vakfı
Engin Karaman	KOSGEB Denizli
Hakan KURT	Eğitim Gönüllüleri Vakfı
Hasan Demir	Denizli Eğitim Gönüllüleri Derneği
Hüdaverdi OTAKLI	Denizli Belediyesi Kültür Ve Sosyal İşler Müdürü
İbrahim SAVUN	Denizli Sanayi Odası
Levent Altuntaş	Kaplıca ve Kür Merkezleri Derneği
M. Ali Erbay	Eğitim Gönüllüleri Vakfı
Murat Bey	Pam Thermal Otel
Mustafa Kaplan	Denizli İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü
Nevzat Şallıo	Denizli İl Özel İdaresi Pamukkale İşletme Müdürü
Nezahat Türköz	Bağımsız Eğitimci ve Danışman
Ramazan Çelikkol	Denizli Ticaret Odası
Sıdıka Arıkan	ABİGEM İş Geliştirme Müdürü
Şeref Karakan	DENTUROD/Collosae Termal Hotel
Yar. Doç. Dr. Serkan Bertan	Pamukkale Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Y.O.
Yrd. Doç. Dr. Engin Taşkın	Pamukkale Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Y.O.
Yrd. Doç. Dr. S. Yaman Koçak	Pamukkale Üniversitesi İktisadî İdarî Bilimler Fakültesi
Yusuf Gülsever	Denizli Tarım İl Müdürlüğü

Denizli İli Kültür ve Turizmin sorunlarını ve çözüm önerilerini paylaşmak üzere 25 Kasım 2011 tarihinde Denizli Eğitim Gönüllüleri Derneği Toplantı Salonunda Kültür ve Turizm İhtisas komisyonu toplantısı gerçekleştirilmiştir.

Katılımcılara serbest konuşma hakkı tanınan toplantıda kültür ve turizmin sorunları ve çözüm önerileri konuşulmuştur. Denizli için kültür ve turizm adına da en önemli sorunun günübirlik ziyaretler olduğuna dikkat çekilmiştir. İlde kültür turizmi, inanç turizmi, spor turizmi için dağcılık, rafting gibi imkanlar, kış turizmi, yayla turizmi, sağlık turizmi kongre turizmi gibi çok çeşitli turizm çeşitleri olmasına karşın halen günübirlik turizmin ötesine geçilemediği belirtilmiştir.

Denizli turizminin en büyük sorunlarından biri olarak turistik merkezlere ulaşımda yaşanan zorluklar olarak ifade edilmiştir. Bu bağlamda ulaşım imkânlarının iyileştirilmesi, ışıklandırma sistemleri gibi yenilikler getirilmesi gerekliliğine dikkat çekilmiştir. Bunun yanı sıra tesis ve lokantaların kalitesinin düşüklüğünün ve hizmet yetersizliğinin Denizli'nin tanıtımı için dezavantaj yarattığı belirtilmiştir. Hizmet kalitesinin artırılması, kalifiye eleman ihtiyacının karşılanması ve turistlere yeterli kalitede hizmet verebilecek tesisler olması gerektiği ifade edilmiştir. Denizli'de yerel mutfağın oldukça zengin olduğu ancak bunların sergileneceği yüksek kaliteli lokantalar bulunmadığına dikkat çekilmiştir. Gelen turistlerin kültürel açıdan Denizli'yi tanımaları adına şehirde markalaşmış yeme-içme yerlerinin oluşturulması, otellerin bu alanlarla anlaşmalara gitmesi yönünde projeler gerçekleştirilebileceği belirtilmiştir. Denizli'nin turistik öğelerinden Buldan Kızılcabölük'le ilgili olarak tekstilde moda tasarımcılarıyla çalışılabileceğine, Medet Köyü'ndeki terracotta sanatçısının hünerleri ve bu yönde çalışmalar gerçekleştirilebileceğine değinilmiştir.

Günübirlik turizmin gerçekten Denizli için en önemli sorunlardan biri olduğuna dikkat çekilmiştir. Ancak ilde turizmin istenilen ölçüde geliştirilebilmesi için öncelikle gerekli altyapının oluşturulması gereği vurgulanmıştır. Merkez Denizli olmak üzere çeşitli turlar düzenlenebileceği, Güney'de şarapçılık ve Buldan'da ki dokumacılık faaliyetleri gibi ile özgü zenginliklerin Pamukkale ile birleştirilmesinin güzel bir çalışma olacağına değinilmiştir. Aynı zamanda ilçelerde yapılan festivallerin sınırlı kaldığı, bağbozumu festivalleri gibi geniş kitlelere hitap edecek festivaller yapılabileceği de ifade edilmiştir. Denizli'de öne çıkan bir diğer tür olan termal turizmin tanıtımına daha büyük öncelik verilmesi gerektiğine değinilmiştir. Denizli'nin geleceğinin termal ve kültür turizminde olduğu ancak alt yapı sorunları çözüme kavuşturulmadıkça bu gelişmenin sağlanamayacağı görüşü belirtilmiştir.

Sağlık turizminde ortalama konaklama süresinin 20 gün olduğu ancak Denizli'nin ortalama 1,1 gün ile oldukça geride kaldığına dikkat çekilmiştir. Bu bağlamda termal turizm alanında tam teşekküllü sağlık merkezlerine ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir. Böylece sağlık turizmi için gelecek ziyaretçilerin hem daha çok konaklayacağı hem de ekonomik açıdan daha çok getiri sağlanacağı bu sayede bu alanda

çalışacak personelinde daha kalifiye olmasına olanak sağlayacağı tahmin edilmektedir.

Karahayıt'ta kentsel dönüşümün yanında peyzaj çalışmalarının da yapılması, bölgede eğlence yerleri ve restoranların daha düzenli olmaları ve kaliteli hizmet vermeleri gerektiği ifade edilmiştir. Denizli'de ki kongre merkezinin de mekânsal olarak uygun bir alanda bulunmadığı, bu merkezin konaklama tesislerine daha yakın bir yerde olması durumunda kongre turizminde de canlanma yaşanabileceği belirtilmiştir.

Konuşmaların ardından kart tekniği yöntemiyle Denizli ili turizm sorunlarının belirlenmesi çalışması gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmanın sonucunda ortaya çıkan sorunlar şu şekilde sıralanmaktadır:

Tanıtım ve Pazarlama:

- ✓ Pazarlama eksikliği dolayısıyla tanıtım yetersizliği
- ✓ Konaklamalı turist sayısının azlığı
- ✓ Tanıtım sorunu
- ✓ Turistlerin şehir merkezine çekilememesi
- ✓ Tema yoksunluğu
- ✓ Denizli'ye özgü yemek ve hediyelik eşyaların vurgulanıp pazarlanamaması

Strateji Eksikliği:

- ✓ Turizmde bir stratejinin olmaması
- ✓ Sorun tanımlamaları yerine çözüm tanımlamalarındaki eksiklik

Altyapı Eksiklikleri:

- ✓ Havaalanının uzak olması ve uluslararası ulaşıma açık olmaması
- ✓ Termal turizm için sağlık merkezinin bulunmaması
- ✓ Şehir merkezinde turist ziyareti için gerekli altyapının olmaması

Nitelikli Eleman Eksikliği:

- ✓ Kalifiye eleman eksikliği
- ✓ Önerilen çözümleri uygulamaya dökecek sorumlu proje yönetim biriminin eksikliği

5. ULUSAL ve BÖLGESEL STRATEJİ VE ÖNCELİKLER

5.1 2007-2013 9. KALKINMA PLANI TURİZM STRATEJİLERİ

Dokuzuncu Kalkınma Planı dönemi sonunda Türkiye genelinde

- Belgeli toplam yatak sayısının 950 bin
- İnşa halindeki ve proje aşamasındaki tesislerin tamamlanması ve ikinci konutlardaki turizme açılan yataklarla birlikte, toplam yatak sayısının 1,3 milyon
- Turizm gelirlerinin 36,4 milyar dolar
- Ziyaretçi sayısının 38 milyon
- Yurtdışına çıkacak vatandaş sayısının da 15 milyon

olacağı tahmin edilmektedir.

9. Kalkınma Planında Turizm sektörünün uzun vadeli ve sağlıklı gelişmesini sağlamak üzere Turizm Sektörü Ana Planı hazırlanması planlanmıştır. Turizm eğitimi ve kalitesinde standardizasyonu, verimlilik ve iş kalitesinin gelişmesini ve istihdam için gerekli beceri düzeylerinin belirlenmesini sağlayacak belgelendirme sistemi getirilmesi yönünde adımlar atılacağı belirtilmiştir.

Planda ayrıca turizmin mevsimlik ve coğrafi dağılımını iyileştirmek ve dış pazarlarda değişen tüketici tercihleri de dikkate alınarak yeni potansiyel alanlar yaratmak amacıyla varış noktası yönetimine ağırlık verilerek golf, kış, dağ, termal, yat, kongre turizmi ve eko turizm gibi alternatif turizm türleriyle ilgili yönlendirme faaliyetleri önerilmiştir. Türkiye'nin fiyat, hizmet kalitesi ve jeotermal kaynaklar açısından rekabet üstünlüğü göz önüne alınarak, sağlık hizmetleri turizmi desteklenmesi öngörülmüştür. Bu bağlamda Turizm Strateji Belgesi hazırlanmış, buna göre termal turizm gelişim bölgeleri ilan edilmiştir. Türkiye Turizm Stratejisi kapsamında Güney Ege Bölgesi Aphrodisia Kültür ve Termal Turizm Gelişim Bölgesi olarak belirlenmiştir. Eskişehir, Afyonkarahisar, Uşak ve Kütahya'nın dâhil olduğu Frigya Kültür ve Termal Turizm Gelişim Bölgesi ile de fonksiyon ve ulaşım açısından ilişkilendirilmiştir.

Ülkemizin kültür turizmi alanındaki potansiyelinin değerlendirilmesi gereği üzerinde durulmuştur. Ülkede bulunan kültür varlıklarımızın tespiti, araştırılması, bakım-onarım ve restorasyonu yönündeki faaliyetlere devam edileceği bildirilmiştir. Bunun yanı sıra Kültür turizminin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması çalışmaları bağlamında, otantik özellikleriyle korunarak turizme açılan yöresel örneklerin çoğaltılmasının desteklenmesi planlanmıştır.

5.2 TÜRKİYE TURİZM STRATEJİSİ 2023

Türkiye Turizm Stratejisi - 2023 çalışması 9. Kalkınma Planı (2007 – 2013)'nda belirlenen "Turizm sektörünün uzun vadeli ve sağlıklı gelişmesini sağlamak üzere Turizm Sektörü Ana Planı" hazırlanacaktır" ifadesine istinaden hazırlanmıştır.

Türkiye Turizm Stratejisi'nde vurgulanan en önemli nokta Ülkemizin kıyı turizminin yanı sıra, alternatif turizm (sağlık ve termal turizm, kış sporları dağ ve doğa turizmi, yayla turizmi, kırsal ve eko turizm, kongre ve fuar turizmi, kruvaziyer ve yat turizmi, golf turizmi, v.b.) turizm türleri açısından da eşsiz imkânlara sahip olduğudur. Ancak bu potansiyelin kullanılamadığı savunulmaktadır. Bu bağlamda Türkiye Turizm Stratejisi 2023 ve Eylem Planı 2013, ülkemizin doğal, kültürel, tarihi ve coğrafi değerlerini koruma-kullanma dengesi içinde kullanmayı ve turizm alternatiflerini geliştirerek ülkemizin turizmden alacağı payı arttırmayı hedef almaktadır. Türkiye Turizm Stratejisi–2023 Belgesi'nde belirlenen stratejik yaklaşımlar çerçevesinde yapılacak çalışmalar tamamlanması, geliştirilmesi öngörülen bölgelerdeki altyapı ve konaklama ihtiyaçlarının karşılanması durumunda, 2023 yılında, 63 milyon turist, 86 milyar $ dış turizm geliri ve turist başına yaklaşık 1350 $ harcamaya ulaşılması öngörülmektedir. Türkiye Turizm Stratejisi 2023'de alternatif turizm türleriyle ilgili Güney Ege Bölgesi'ni de kapsayan şu hedefler belirlenmiştir:

- Troya, Frigya ve Afrodisya bölgelerinin her biri termal ve kültür temalı bölgesel varış noktası olarak geliştirilecek, termal ve kültür turizmi kapasitesinin alternatif turizm türleri ile bütünleşmesi sağlanarak yakın çevredeki diğer kültürel ve doğal değerlerle de ilişkilendirilecektir.
- Öncelikli olarak dört bölge için termal turizm master planı hazırlanacaktır. Bu bölgeler aşağıda verilmektedir.
    - **Güney Marmara:** Balıkesir, Çanakkale, Yalova
    - **Güney Ege:** Aydın, Denizli, Manisa, İzmir
    - **Frigya:** Afyonkarahisar, Ankara, Uşak, Eskişehir, Kütahya
    - **Orta Anadolu:** Aksaray, Kırşehir, Niğde, Nevşehir, Yozgat

Bu bölgelerde termal turizm merkezleri belirlenecek ve termal turizmin altyapı ve üstyapısının geliştirilmesine yönelik stratejiler hayata geçirilecektir.

- Jeotermal kaynakların bulunduğu bölgeler dikkate alınarak etaplamalar şeklinde tüm kaynakların değerlendirilmesine yönelik çalışmalar sürdürülecektir.
- Kültür ve Turizm Bakanlığınca bugüne kadar ilan edilen termal turizm merkezlerine ilişkin imar planları ve revizyon imar planlama çalışmaları tamamlanacaktır.
- Avrupa'da termal turizm konusunda birinci varış noktası olması sağlanacaktır.

- Jeotermal suyun etkin bir şekilde dağıtımı amacıyla belirlenen pilot bölgelerde mahalli idareler birliği ve dağıtım şirketleri kurulması yönünde çalışmalar yapılacaktır.
- Jeotermal kaynak odaklı 'Turizm Merkezi' ve/veya "Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi" ilan edilebilecek alanlar belirlenerek fiziki planlarının tamamlanmasından sonra turizm yatırımcılarına tahsisi kısa bir sürede gerçekleştirilecektir.
- Varış noktası olabilecek şekilde belirlenen kış turizm bölgeleri ile termal turizm, kültür ve kongre turizmi, dağ ve doğa turizmi gibi alternatif turizm türleri birlikte değerlendirilecek ve geliştirilecektir.
- Ülkemizin golf sporuna uygun iklim yapısı, topografik özellikleri, zengin tarihi ve kültürel yapısı değerlendirilerek golf turisti çekimi arttırılacaktır.
- Ülkemizde yeni golf sahaları üretilecektir.
- Ülkemizde önümüzdeki dönemde nitelikli ve sürdürülebilir deniz turizmi geliştirilecektir.
- Ülkemizde eko-turizm ve yayla turizmi gibi doğa amaçlı turizm türlerinin geliştirilmesi için bu amaca yönelik turizm altyapısı geliştirilecek ve niteliğinin arttırılacaktır.
- Doğa amaçlı turizmin yapılacağı yörelerde belli, senaryolar çerçevesinde, ana tur güzergahları, varış noktaları, ara istasyon ve alt istasyon noktaları belirlenerek planlama çalışmaları yönlendirilecektir.

Türkiye Turizm Strateji Belgesi'nde **"Kitle turizminin yoğun olarak geliştiği alanların altyapısının öncelikli olarak ele alınarak güçlendirilmesi ve bu bölgelerdeki turizm sezonunun tüm yıla yayılabilmesine yönelik düzenlemelerin yapılması"** hedefi belirlenmiştir. Bu bağlamda Antalya, Muğla ve Aydın kıyı kesimlerinde deniz-kum-güneş'ten oluşan kitle turizmine yönelik tatil turizmi doygunluk olduğu belirtilmiştir. Bu nedenle, bu alanlarda; turistleri otelden çıkararak ikincil harcamaları artıracak, mevcut tesislerin 12 ay çalışmasını sağlayacak, turizm bölgesi açısından kıyı turizmi yanı sıra marka oluşumunu sağlayacak etkinliklerin özendirilmesine yönelik faaliyetler önerilmektedir. Ayrıca bu bölgelerde turizm ürünü çeşitlendirilmesine gidilmesi gerekliliği belirtilmiştir.

Mevcut turizm alanlarının iyileştirileceği bölgeler olarak belirlenen Aydın ve Muğla'nın kıyı kesimlerine yönelik aşağıdaki hedefler belirlenmiştir.

- Mevcut işletmelere thalasso terapi, v.b sağlık ve zindelik birimlerinin. entegre edilmesi sağlanacaktır.
- Spor ve rekreasyon alanları özellikle spor kulüplerinin antrenman alanlarının planlanacaktır
- Golf alanları planlanarak yatırım ortamları geliştirilecektir.
- Eğlence merkezi ve temalı parklar oluşturulacaktır.
- Orman içi gezi ve dinlenme yerleri düzenlenecektir.

- Fonksiyon ve mimari açıdan nitelikli alışveriş merkezleri yapılacaktır.
- Belediye yerleşmelerinde kat yüksekliği, parsel büyüklükleri açısından gerekli plan revizyonlarının yapılacaktır.
- Kıyı gerisinde kalan alanlarda nitelikli çevre düzenlemesi, sokak ışıklandırılması, bordür, kaldırım, v.s. yapılacaktır.
- Kıyı gerisinde kalan alanlarda hem spekülasyonu önlemek hem de bu alanları çeşitlendirerek turizme katkısını sağlanmak için çiftlik turizmi, organik tarım, hobi bahçeleri butik villa bahçeleri vb. yapılacaktır.
- Yerleşmeler içinde özgün el sanatları, alışveriş için mekanlar, pazar yeri düzenlemeleri, turistleri eğlendirmek ve çevreyi tanıtmak için fayton, tren, teleferik, v.b. çeşitli ulaşım düzenlemeleri yapılacaktır.
- Turistik tesis ve şehir merkezi arasında ulaşımın niteliğinin artırılarak çeşitlendirilmesi için bisiklet yolları ve yaya yolları düzenlemeleri yapılmasının sağlanması hedeflenecektir.

Türkiye Turizm Strateji Belgesi'nde Turizm Gelişim Bölgelerine yönelik **"Varış noktası olarak geliştirilecek ve birden fazla ili kapsayan turizm gelişim bölgelerinde yerel ve bölgesel kalkınmada turizmin güçlü bir araç olarak kullanılması"** hedefi belirlenmiştir. Bu bağlamda ülkemizde 9 adet tematik bölge önerilmektedir. Belirlenen 9 tematik bölgeden üçüncüsü APHRODİSYA Kültür ve Termal Turizm Gelişim Bölgesidir.

APHRODİSYA Kültür ve Termal Turizm Gelişim Bölgesi

Aydın ve Denizli illerini kapsayan, yirmiyi aşkın jeotermal kaynak bulunan "Aphrodisya Kültür ve Termal Turizm Gelişim Bölgesi" sağlık ve termal turizm çerçevesinde geliştirilecektir. Bölge, termal turizmin geliştirilmesi amacıyla ülkemizdeki jeotermal potansiyeller dikkate alınarak başlatılan "Termal Turizm Kentleri Projesi" kapsamında öncelikli geliştirilecek bölgeler arasında da yer almaktadır. "Aphrodisya Kültür ve Termal Turizm Gelişim Bölgesi"nde ulaşım bağlantılarının çeşitlendirilmesi ve niteliklerinin yükseltilmesine yönelik çalışmalar yapılacaktır.

Bölge içinde yer alan jeotermal kaynak odaklı "Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi" ilan edilebilecek alanlar belirlenerek, fiziki planlar tamamlanmasından sonra turizm yatırımcılarına tahsisi stratejik plan kapsamında gerçekleştirilecektir.

Bölgede, mevcut konaklama kapasitesinin termal, kültür ve eko turizme yönelik yapılacak planlama ve uygulamalarla artırılacaktır. Apfhrodisia' nın orta ve uzun vadede önemli bir varış noktası ve marka olması hedeflenmektedir.

5.3 TERMAL TURİZM MASTER PLANI

İllerde jeotermal potansiyeli, endikasyon özellikleri, yerleşime uygun alanlar, çevre ve iklim değerleri, doğal bitki örtüsü, ulaşım, teknik altyapı olanakları turizm olanakları ve turizm potansiyelleri dikkate alınarak 2023 Turizm Stratejisi Eylem Planı kararları kapsamında öncelikli geliştirilecek 4 adet termal turizm bölgesi ilan edilmiştir ve bu bölgeler şu şekilde belirlenmiştir:

- **Güney Ege Termal Turizm Bölgesi** (Aydın, Denizli, İzmir, Manisa)
- **Güney Marmara Termal Turizm Bölgesi** (Balıkesir, Çanakkale, Yalova)
- **Frigya Termal Turizm Bölgesi** (Afyonkarahisar, Ankara, Eskişehir, Kütahya, Uşak)
- **Orta Anadolu Termal Turizm Bölgesi** (Aksaray, Kırşehir, Nevşehir, Niğde, Yozgat)

Bu bölgelerin her birinin bölgesel destinasyon olarak geliştirilmesi hedeflenmiştir. Bu bölgelerde termal turizm başta olmak üzere kıyı bölgelerinde thalasso (deniz kürü) turizmi, golf, doğa turizmi, su sporları gibi alternatif turizm türlerinin bütünleşmesi ve yakın çevredeki kültürel ve doğal değerlerle de bütünleştirilmesi amaçlanmaktadır.

Şekil 8. Termal Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgeleri ile Termal Turizm Merkezleri

Master Planı çerçevesinde Güney Ege Termal Turizm Kentleri Bölgesi içerisinde termal destinasyon belirleme kriterleri göz önünde bulundurulmak suretiyle Aydın'da 2, Denizli'de 3, İzmir ve Manisa'da

da 3'er tane olmak üzere toplam 11 alanda farklı turizm türleriyle de entegrasyonun sağlanacağı termal turizm merkezleri oluşturulmuştur.

Master Plan Kapsamında İlan Edilen Termal Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgeleri ile Termal Turizm Merkezleri içerisinde yer alan Güney Ege Termal Turizm Bölgesi Aydın ve Denizli illerine ait bölgeler şu şekilde sıralanmaktadır.

- ✓ Aydın Tralleis Termal Turizm Merkezi
- ✓ Aydın Buharkent-Denizli Sarayköy Termal Turizm Merkezi
- ✓ Denizli Buldan-Tripolis Termal Turizm Merkezi
- ✓ Denizli Akköy-Gölemezli Termal Turizm Merkezi
- ✓ Denizli Çardak Beylerli-Burdur Akgöl Termal Turizm Merkezi

Master Plan kapsamında Bölgeye gelen turistlerin tedavi amaçlı en az 14 ile 21 gün süre ile kalacakları kabulü ve günde 2 saati aşmayan kür programlarından arta kalan zamanı ve bu süre içerisinde kür programları dâhilinde günü birlik ulaşım kriteri dikkate alınarak termal merkeze yakın kültürel ve doğal alanları kapsayan alternatif tur güzergâhları oluşturulmuştur.

Termal Turizm Master Planı dâhilinde, Güney Ege Destinasyonunda belirlenen Termal Turizm Kentleri tur güzergâhlarının odak noktası olmak üzere Bölgede yer alan günübirlik mesafedeki Afrodisias, Milet, Efes, Didim Antik Kentlerini kapsayan kültür turizmi güzergahları, Dilek Yarımadası Milli Parkı, Bafa Gölü, Kuşadası ve Çeşme kıyı bandı vb. doğa ve kıyı turizmi güzergahları belirlenmiştir. Ayrıca Bölgede thalasso terapi turizminin gelişimi için Kuşadası'nın da içinde bulunduğu kıyı bölgelerde özel proje alanları belirlenmiştir.

Termal Turizm Master Planına göre

- ✓ Belirlenen tur güzergâhlarında yer alan odakların ulaşım bağlantılarının güçlendirilmesi,
- ✓ Alandaki alt yapının iyileştirilmesi, gerekli kazı, restorasyon, tanıtım gibi çalışmaların yapılması
- ✓ Bölgeye havayolu ulaşım imkânlarının artırılması için Çardak Havaalanının uluslararası uçuşlara açılması
- ✓ Aydın ilinde 22.500, Denizli ilinde 32.500 yatak kapasitesi oluşturulması

Öngörülmüştür.

Aydın ili Termal Turizm Destinasyonu

Master Plan kapsamında termal merkezlerin kültür ve doğa turizmi il entegrasyonu sağlanarak 14 günlük tur programları belirlenmiştir. Böylelikle termal kentlere gelecek küristler için eğlenme ve dinlenme imkânları belirlenmiştir. Termal turizm odakları ve güzergâhları Tralleis ve Buharkent termal turizm kentleri, Kuşadası-Davutlar Termal Özel Proje Alanı; Kültür Turizmi Odakları ve Güzergahları

Afrodisias, Milet, Alinda, Alabanda, Didim, Kuşadası, İzmir, Selçuk, Denizli-Pamukkale gibi önemli kültür odakları; Doğa Turizmi Odakları ve Güzergahları ise Dilek yarımadası, Bafa Gölü, Kuşadası-Davutlar Kıyı Bandı gibi önemli doğa odakları olarak belirlenmiştir. Aydın ili için belirlenen bu güzergâhlar şekil 2'de görülmektedir. Bununa birlikte Aydın ili için belirlenen 14 günlük termal turizm tur güzergâhları Tablo 1'de yer almaktadır.

Şekil 9. Aydın İli Tur Güzergahı

Tablo 33. Aydın İli 14 Günlük Tur Programı

GÜNLER	İLÇE	DESTİNASYON	TÜR	TRALLEİS TERMAL'E MESAFE	BUHARKENT TERMAL'E MESAFE
1	Aydın-Merkez	Tralleis Antik Kenti Ve Arsenal	Antik Tur		45 Dk.
2	Çine-Karpuzlu	Alinda Ve Alabanda Antik Kentleri İle Topçam, Yaylakavak Barajları Rekreasyon Alanları	Antik Tur Ve Doğa Turu	30 Dk.	1 Saat
3	Koçarlı-Söke	Amyzon Antik Kenti Ve Bafa Gölü Rekreasyon Alanı	Antik Tur Ve Doğa Turu	45 Dk.	1,45 Sa.
4	Didim	Didim Antik Kenti, Apollon Tapınağı, Altınkum Plajı Ve Akbük Koyu	Antik Tur Ve Kıyı Turizmi	1 Saat	1,45 Sa.
5	Didim-Söke	Milet, Thebai Ve Priene Antik Kentleri Ve Karine Gölü	Antik Tur Ve Doğa Turu	45 Dk.	1,30 Sa.
6	Kuşadası	Kuşadası Kent Merkezi Ve Phygela Antik Kenti	Kent Turizmi Ve Antik Tur	45 Dk.	1,20 Sa.
7	Kuşadası-Davutlar	Dilek Yarımadası Milli Parkı	Doğa Ve Kıyı Turizmi	1 Sa.	1,30 Sa.
8	İzmir-Selçuk	Efes Antik Kenti, Yedi Uyuyanlar Ve Meryem Ana Evi	Antik Tur Ve İnanç Turizmi	1,15 Sa.	1,15 Sa.
9	İzmir-Selçuk	Selçuk Pamucak Turizm Merkezi Ve Efes Antik Kenti	Kıyı Turizmi Ve Antik Tur	45 Dk.	1,15 Sa.
10	Karacasu	Afrodisias Antik Kenti	Antik Tur	1 Sa.	1 Sa.
11	Karacasu-Kuyucak	Antiochia Antik Kenti Ve Karacasu Rekreasyon Alanı	Antik Tur Ve Doğa Turu	1,15 Sa.	1,15 Sa.
12	Buharkent-Sarayköy	Termal Turizm Odağı	Termal Turizm	45 Dk.	
13	Denizli-Buldan	Tripolis Antik Kenti Ve Termal Turizm	Termal Turizm Ve Antik Tur	1 Sa.	20 Dk.
14	Denizli-Pamukkale Akköy	Hieropolis Ve Leodicia Antik Kentleri İle Pamukkale-Gölemezli-Karahayıt Termal Turizm	Termal Turizm Ve Antik Tur	1,15 Sa.	45 Dk.

Şekil 10. Aydın İli Termal Turizm Destinasyonu

Denizli İli Termal Turizm Destinasyonu

Denizli İli Termal Turizm Odakları Ve Güzergâhları Akköy Gölemezli, Buldan Tripolis, Çardak Beylerli ve Sarayköy Termal Turizm Merkezi ile Pamukkale özel proje alanı; Kültür Turizmi Odakları Colossae, Tripolis, Hierapolis, Leodikya; Doğa Turizmi Odakları Lycos Vadisi, Tavas Kış Sporları Merkezi, Karayayla, Çameli, Erikli Yaylaları ve Kaklık Mağarası olarak belirlenmiştir. Denizli ili için belirlenen bu güzergâhlar şekil 4'de görülmektedir. Bununa birlikte Denizli ili için belirlenen 14 günlük termal turizm tur güzergahları Tablo 2'de yer almaktadır.

Şekil 11. Denizli İli Tur Güzergahı

Tablo 34. Denizli İli 14 Günlük Tur Programı

GÜNLER	İLÇE	DESTİNASYON	TÜR	AKKÖY-GÖLEMEZLİ TERMAL TURİZM MERKEZİ	BULDAN TRİPOLİS TERMAL TURİZM MERKEZİ	BUHARKENT-SARAYKÖY TERMAL TURİZM MERKEZİ	ÇARDAK-BEYLERLİ-AKGÖL TERMAL TURİZM MERKEZİ
1	Denizli-Merkez	Pamukkale ve Karahayıt Kaplıcaları, Leodikea ve Hieropolis Antik Kentleri	Termal turizm, antik tur, kongre turizmi	15 dk.	30 dk.	30 dk.	30 dk.
2	Akköy	Gölemezli Termal Turizm Merkezi	Termal turizm		30 dk.	30 dk.	45 dk.
3	Buldan	Tripolis Antik Kenti ve Termal Turizm Merkezi	Antik tur ve termal turizm	25 dk.		30 dk.	1 sa.
4	Sarayköy	Buharkent-Sarayköy Termal Turizm Merkezi ve Attuda Antik Kenti	Termal turizm ve antik tur	15 dk.	15 dk.		45 dk.
5	Babadağ	Trapezopolis Antik kenti ile Başalan ve Taşdelen Yaylası	Antik tur ve doğa turu	30 dk.	30 dk.	30 dk.	1 sa.
6	Çardak	Beylerli Termal Turizm Merkezi, Anava Antik Kenti, Beylerli Gölü Rekreasyon Alanı	Termal turizm, antik tur ve doğa turu	45 dk.	2 saat	45 dk.	
7	Tavas	Sebastopolis, Appolonia, Heraklia Salbace Antik Kenti, Kış Sporları Merkezi	Antik tur ve kış sporları merkezi	45 dk.	2 saat	45 dk.	1 sa.
8	Çal	Apollon Lermonos Tapınağı, Dionysopolis Antik kenti	Antik tur ve inanç turizmi	1 sa.	2,20 sa.	1 sa.	45 dk.
9	Kale	Tabae Antik Kenti ile Karayayla Çameli Karagöz Yaylası	Antik tur ve doğa turu	1,15 sa.	2,40 sa.	1,15 sa.	1,3 sa.
10	Çivril	Eumenia Antik Kenti, Lycos Vadisi, Işıklı Gölü Rekreasyon Alanı	Antik tur, inanç turizmi ve doğa turu	1,15 sa.	2,40 sa.	1,15 sa.	45 dk.
11	Honaz	Colossae Antik Kenti, Akropol, Lala Bağları, Yukarı Erikli-Aşağı Erikli Yaylaları, Kaklık Mağarası	Antik tur, inanç turizmi ve doğa turizmi	45 dk.	1,3 sa.	30 dk.	30 dk.
12	Aydın-Karacasu	Afrodisias Antik Kenti	Antik tur	45 dk.	1,5 sa.	45 dk.	1,3 sa.
13	Muğla	Marmaris Kent Merkezi	Kıyı ve kent turizmi	2,3 sa.	6 sa.	2,3 sa.	3 sa.
14	Antalya	Antalya Kent Merkezi	Kıyı ve kent turizmi	2,45 sa.	5 sa.	2,3 sa.	2,15 sa.

Şekil 12. Denizli İli Termal Turizm Destinasyonu

5.4 AYDIN-MUĞLA-DENİZLİ PLANLAMA BÖLGESİ 1/100.000 ÖLÇEKLİ ÇEVRE DÜZENİ PLANI

1/100.000 ölçekli Çevre Düzeni Planları, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma ve Dokuzuncu Kalkınma Planları'nda belirlenen bu ana hedeflere ulaşma amacının bir parçası olarak, planlama bölgelerinde koruma-kullanma dengesini sağlayacak ana arazi kullanımı ve strateji kararlarının verilmesine olanak sağlayan; ayrıca planlama bölgesindeki tüm sosyal aktörlerin plana katılımını ve sahiplenmesini amaçlayan bir planlama yaklaşımı içermektedir. Turizm sektörünün yarattığı katma değerin adil paylaşımını destelemek amacıyla, potansiyel sunan tüm yerleşmelerde bu sektörün desteklenmesi yönünde kararlar üretilmiştir. Bu kapsamda, Planlama Bölgesi'nde önemli bir yer tutan deniz ve yat turizmi potansiyelinin desteklenmesine yönelik olarak mevcut yapılaşmalar ve onaylı imar planları ile açılmış alanlar dışında, kıyıların korunmasına yönelik bir yaklaşım izlenmiştir.

AYDIN

Deniz, termal ve kültür turizmi potansiyeli Aydın İli'nin güçlü yönleri olarak ön plana çıkmaktadır. Aydın İli'nde, Merkez, Nazilli, Germencik, Söke, Çine ve Bozdoğan İlçeleri tarımsal sanayi gelişim odakları olarak belirlenmiştir. Kuşadası ve Didim İlçeleri deniz ve kültür turizmi; Karacasu ve Sultanhisar İlçeleri kültür turizmi; Buharkent İlçesi ise termal turizm açısından ildeki odak noktaları olarak belirlenmiştir. Bunun yanı sıra **Aydın Merkez İlçe**, İl Merkezi'nde yer alan Tralleis Antik Kenti ile önemli bir kültür turizmi potansiyeline sahiptir. İlin kuzeyinde, jeotermal potansiyellerin değerlendirilmesi amacı ile ilan edilmiş "Tralleis Termal Turizm Merkezi" bulunmaktadır. Turizm merkezinin değerlendirilmesi ile plan döneminde turizm sektörünün il ekonomisindeki payının artış göstereceği belirtilmiştir. Bu doğrultuda, Çevre Düzeni Planında İl Merkezi'nde turizm tesis alanları planlanmıştır. 1/100.000 ölçekli çevre düzeni planı ana kararlarında,

- **Didim** İlçesi'nin büyük bir bölümü "kültür ve turizm koruma ve gelişim bölgesi" olarak ilan edilmiştir.
- **Buharkent** İlçesi topraklarının büyük bir bölümü, jeotermal kaynakların değerlendirilmesi amacıyla ilan edilen "Aydın-Buharkent Termal Turizm Merkezi" içinde kalmaktadır ve 1/100.000 ölçekli çevre düzeni planında termal turizm gelişiminin öncelikle desteklenmesi önerilen bir yerleşim olarak belirlenmiştir.
- **Germencik,** 1/100.000 ölçekli çevre düzeni planı ana kararlarında tarımsal sanayi öncelikli olmak üzere, termal turizm potansiyelinin de desteklenmesi hedeflenen bir ilçe olarak belirlenmiştir. Termal turizmin desteklenmesi amacıyla jeotermal kaynakların bulunduğu Ömerbeyli Köyü'nde turizm tesis alanı önerilmiştir.
- **Karacasu**, Türkiye'nin ve dünyanın sayılı müzelerinden ve ören yerlerinden biri olan Geyre Beldesi- Afrodisas Örenyeri ile kültür; Çamarası Köyü'nde bulunan, ancak henüz turizme

açılmamış olan Sırtlanini Mağarası ve yaylalık alanlar ile doğa ve yayla turizmi potansiyeline sahiptir. Karacasu'nun öncelikle bir turizm odağı olarak da gelişmesi desteklenmektedir. Bu amaçla, Geyre Beldesi'nde turizm tesis alanı planlanmıştır.

- **Karpuzlu** İlçesinde Alinda Antik Kenti'nin de bulunduğu ilçede, bu potansiyelin katma değerini artıracak çalışmaların yapılması ve turizm sektörünün Karpuzlu ekonomisine katkıda bulunması sağlanmalıdır.
- **Koçarlı** İlçesinde bulunan Amyzon Antik Kenti, ilçe merkezine uzak bir noktadadır. Antik kentin tanıtımı, Mersinbeleni ve Gaffarlar Köyleri'nde günübirlik turizm hareketlerine neden olabilecektir**.**
- **Kuşadası** Türkiye'ye deniz yoluyla çok sayıda turistin giriş ve çıkış yaptığı önemli bir liman kentidir. Pan döneminde turizm odağı olarak gelişmesine devam etmesi planlanmaktadır.
- **Kuyucak** İlçesi Antiochia Antik Kenti nedeni ile kültür turizmi potansiyeline sahiptir.
- **Nazilli** İlçesi, Gedik Köyü'ndeki termal kaynaklar ile termal turizm; Mastavra Ören Yeri ile kültür turizmi potansiyeline sahiptir. Plan döneminde bu potansiyellerin değerlendirilmesi önerilmektedir.
- **Söke** İlçesi Bafa Gölü Önemli Kuş Alanları ve Batı Menteşe Dağları Önemli Bitki Alanları; ilçe sahillerindeki Büyük Menderes Deltası Önemli Kuş Alanları ile Güzelçamlı Milli Parkı alanlarındaki doğa turizmi potansiyelinin yanı sıra, Priene Antik Kenti, Thebai ve Myus Ören Yerleri ile önemli bir kültür turizmi odağıdır.
- **Sultanhisar**, Nysa Antik Kenti ile kültür turizmi; Salavatlı'daki jeotermal kaynak ile termal turizm potansiyeline sahiptir.

MUĞLA

Muğla, Türkiye'de turizm sektörü denince il akla gelen illerden biridir. İlin, Merkez İlçe ile Yatağan ve Kavaklıdere dışındaki tüm ilçeleri, Ege ya da Akdeniz sahillerinde, uluslararası öneme sahip turistik noktalardır. Bu nedenle, 1/100.000 ölçekli çevre düzeni planı ana kararları çerçevesinde Muğla, sürdürülebilir kalkınmanın öncelikle turizme dayalı hizmetler sektörüne bağlı olacağı bir il olarak tespit edilmiştir. Bu sektör, kalkınma sürecinde ilin en güçlü yönüdür. Muğla İli, özel çevre koruma bölgeleri, turizm koruma ve gelişim bölgeleri ile turizm merkezleri, kentsel, doğal ve arkeolojik sitler ile milli parklar, önemli bitki ve kuş alanları gibi ekolojik açıdan hassas önemli doğa alanların korunduğu ve bu yolla, öncelikle turizm gelirinin arttırılmasının hedeflendiği bir il olarak belirlenmiştir.

1/100.000 ölçekli çevre düzeni planı ana kararlarında,

- **Muğla İl Merkezi**'nin öncelikle bir kültür turizmi kenti olarak gelişmesi desteklenmektedir.
- **Bodrum**, Muğla İli'nin dünyaca ünlü turistik ilçelerinden birisidir. İlçe gerek Türkiye gerekse Muğla İli ekonomisinde stratejik öneme sahiptir. Bodrum, turizm sektörünün gelişimi ile bir Ege kasabasından, hızla, uluslararası bir turistik merkez niteliğine ulaşan, dolayısıyla çarpıcı bir şekilde kimlik değiştirmiş yerleşmelere bir örnektir. Bu doğrultuda, plan döneminde, Bodrum İlçesi'nin bugünkü karakteri ve doğal kaynakları ile bir uluslararası kültür, sanat ve deniz turizmi merkezi olarak gelişmeye devam edeceği ön görülmektedir. **Dalaman**, Muğla'nın havaalanı nedeni ile uğrak noktası durumunda olan önemli bir ilçesidir. Havaalanı, ilçede hizmetler sektörü payını yükselten en önemli girdiyi oluşturmaktadır. **Datça** İlçesi, ekolojik açıdan uluslararası öneme sahip doğa alanlarının yoğun olarak bulunduğu bir bölgededir. Bunlardan literatüre geçmiş olanları, Bodrum-Datça Arası Akdeniz Foku Yaşam Alanları; Bozburun ve Datça Yarımadaları Önemli Bitki Alanı; Datça Yarımadası ve Bozburun Önemli Orman Alanları ve Datça-Marmaris Arası Akdeniz Foku Yaşam Alanları'dır. İlçede birincil sektör turizmdir ve çevre düzeni planı döneminde Datça'nın bu karakteri ile gelişmeye devam edeceği öngörülmektedir.
- **Fethiye** İlçesi Türkiye'nin hem deniz hem de kültür turizmi açısından en önemli turistik merkezlerinden birisidir. Telmessos, Kadyanda, Araksa, Tlos, Pınara ve Sidyma Antik Kentleri ilçedeki önemli ören yerleridir. Girmeler Mağarası ve Kaplıcaları da ilçedeki diğer önemli turistik potansiyeldir. Fethiye İlçe Merkezi'nin etki alanında bulunan beldelerde de, plan döneminde turizm ve tarım sektörü gelişme gösterecektir. Eşen Beldesi'nde eko-turizm gelişimi desteklenmelidir. Genel olarak yaylalık bir bölgede bulunan Seki Beldesi doğa, yayla ve kış sporları turizmi potansiyellerine sahiptir. Seki Beldesi'nin plan döneminde turizm ve tarım sektörü gelişiminin desteklendiği bir gelişme göstereceği öngörülmektedir. Bu doğrultuda, beldede planlı turizm tesis alanlarına ilaveten yeni turizm tesis alanı önerilmiştir.
- **Kavaklıdere**'de orman ve ormanlık arazilerle çevrili Çamlıbel ve Menteşe Beldeleri yayla turizmi potansiyeline de sahiptir. Bu potansiyelin plan dönemi içinde değerlendirilmesi önerilmektedir.
- **Köyceğiz** İlçesi, Muğla İli'nin önemli turizm odaklarından birisidir. İlçe, termal su kaynakları açısından da zengin bir bölgede yer almaktadır. Köyceğiz'de başta Sultaniye Kaplıcaları olmak üzere Çandar Köyü'nde çamur banyoları bulunmaktadır. Bunlar önemli birer sağlık turizmi merkezidir.
- **Marmaris,** Muğla İli'nin önemli turistik ilçelerinden birisidir. İlçenin Gökova Körfezi'ndeki sahilleri "Gökova Özel Çevre Koruma Bölgesi"nde kalırken; Bozburun Yarımadası'nın olduğu bölüm ise "Datça-Bozburun Özel Çevre Koruma Bölgesi"nde kalmaktadır. Marmaris İlçe

Merkezi ile Beldibi, Armutalan, İçmeler ve Turunç Beldeleri ise "Marmaris Turizm Merkezi" kapsamında kalmaktadır. İl genelindeki toplam turistik yatak kapasitesinin yaklaşık üçte biri Marmaris'te bulunmaktadır. Marmaris Yat Limanı da gerek Türkiye gerekse Muğla İli'nde uluslararası yat turizmi açısından önemli bir noktadır. Marmaris İlçesi, çevre düzeni planı döneminde turizm sektörü ağırlığının devam edeceği bir ilçe olacaktır.

- **Milas**, Muğla İli'nin gelişmiş ilçelerinden biridir. Milas İlçesi'nin sahil kesimlerinde parça parça turizm merkezlerinin yer aldığı ilçenin güneyinde Beçin Beldesi'nin bir kısmını kapsayan "Milas-Bodrum- Fesleğen Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi" bulunmaktadır. Milas İlçesi, ayrıca, ilçe sahillerinde bulunan Güllük ve Ören Beldeleri ile deniz turizmi; ilçe merkezindeki tarihi doku ile de kültür turizmi potansiyeline sahiptir.
- Gökova ve Akyaka Beldeleri ile turizm potansiyeline sahip olan **Ula** İlçesi'nin plan döneminde turizm sektörü ön planda olacak şekilde gelişeceği öngörülmektedir. Bu kapsamda, Ula ve Geyik Kanyonları'nın turizme kazandırılması desteklenmektedir.

DENİZLİ

Çevre Düzeni Planı kapsamında Denizli ili termal ve kültür turizmi potansiyeli sürdürülebilir kalkınma kapsamında değerlendirilmektedir. Bu doğrultuda, Türkiye'nin en önemli turistik merkezlerinden biri olan Pamukkale ve Sarayköy'ün kolay ulaşılabilirlik ile çekiciliğini artırmak amacı ile Denizli-Pamukkale-Sarayköy arasında bir noktada, küçük uçakların hizmet alabileceği stol tipi bir havaalanı yapılması gerekliliği bildirilmiştir. Bu bağlamda Akköy ve Honaz İlçeleri turizm sektörünün ön planda olacağı ilçeler olarak ön plana çıkarılmaktadır.

- **Merkez İlçe**, Denizli İli'nin zengin kültür ve sağlık (termal) turizmi potansiyeline paralel olarak, halen değerlendirilmekte olan önemli bir turistik potansiyele sahiptir. Bunların yanı sıra Merkez İlçeye bağlı Pamukkale ve Karahayıt Beldeleri önemli birer termal turizm merkezleri durumundadır. Bu nedenle turizm ilçe ekonomisinde önemli bir yer tutmaktadır.
- **Karahayıt,** mekânsal gelişimi Pamukkale Beldesi ile birleşmiş durumda bulunan; termal turizm potansiyeli yüksek bir beldedir. Plan döneminde turizm sektörü kimliği ön planda olacak şekilde gelişmeye devam edecektir. Türkiye'nin önemli turistik noktalarından biri olan
- **Pamukkale**, plan döneminde de bu karakteri ile gelişmeye devam edecektir.
- **Acıpayam** İlçesine bağlı, Denizli İli'nin güneyindeki dağlık bölgede yer alan Darıveren beldesi doğa turizmi potansiyeline de sahiptir. Beldede, bu potansiyele hizmet verecek üç adet orman içi dinlenme tesisi bulunmaktadır. Ayrıca Kelekçi beldesi de doğa turizmi potansiyeline sahiptir. Beldede, bu potansiyele hizmet verecek bir adet orman içi dinlenme tesisi bulunmaktadır. Bunun yanı sıra, Yeşildere Beldesinde de yayla ve doğa turizmi potansiyeline

bağlı olarak turizm tesis alanı önerilmiştir. Yeşilyuva Beldesinde yayla ve doğa turizmi potansiyeline bağlı olarak yerleşimde günübirlik turizm sektörü gelişimini de oluşabilecektir. Beldede, bu potansiyele hizmet edebilecek iki adet orman içi mesire yeri bulunmaktadır.

- **Akköy**, sınırlarının büyük bir kısmının "Pamukkale Özel Çevre Koruma Bölgesi" ve "Denizli Termal Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi"nde kaldığı bir ilçedir. İlçe termal turizmin en önemli noktaları olan Pamukkale ve Karahayıt Beldeleri'ne yakınlığı nedeni ile turizm ve turizme yönelik ticaret gelişiminin de yaşandığı bir yerleşimdir. İlçeye bağlı Yukarışamlı Köyü'nde beş yıldızlı bir otel bulunmaktadır.
- **Babadağ**, ilçe sınırları içinde bulunan Başalan Yaylası ile yayla ve doğa turizmi; Trapezopolis Antik Kenti ile kültür turizmi potansiyeline sahiptir. Plan döneminde, bu potansiyellerin katma değer yaratacak şekilde değerlendirilmesi ve ilçede pansiyonculuğun desteklenmesi önerilmektedir. İlçede yayla ve doğa turizmini destekleyecek bir adet orman içi dinlenme tesisi bulunmaktadır.
- **Baklan** İlçesinde şarapçılığın desteklenmesi ve bu faaliyet alanının sadece tarımsal üretim amacıyla değil turizm sektörü açısından da katma değer yaratacak şekilde desteklenmesi önerilmektedir. Bu amaçla ilçe merkezinde küçük ölçekli şarapçılık tesislerinin yer alabileceği bir organize tarım alanı önerilmiştir. Ayrıca, plan döneminde, ilçede yapılan halı-kilim dokumacılığı da desteklenmelidir.
- **Buldan** İlçesi'nin doğusunda, imar planı alanı hariç, Yenicekent Beldesi sınırlarını da kapsayan bir alan, "Denizli Termal Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi" kapsamında kalmaktadır. ilçe Tripolis Antik Kenti ile önemli bir kültür turizmi potansiyeline sahiptir. Bu kapsamda, çevre planı döneminde beldenin tarım ve turizm potansiyelinin desteklendiği bir gelişim göstereceği öngörülmektedir. **Çal** İlçesi'nde, Büyük Menderes Nehri'ndeki akarsu turizmi potansiyelinin desteklenmesi amacıyla ilçede turizm tesis alanı önerisi de getirilmiştir. Ortaköy belde sınırlarında, Adıgüzel Barajı etrafında büyük kentsel yeşil alan ve turizm tesis alanı önerilmiştir.
- **Çardak** İlçesi'nin güney doğusunda, "Çardak Beylerli-Burdur Akgöl Termal Turizm Merkezi" bulunmaktadır. Beylerli beldesindeki termal turizm potansiyelinin de desteklenmesi önerilmektedir.
- **Çivril**, Akdağ-Çivril Önemli Bitki Alanları, Akdağ Önemli Kuş Alanları ve Işıklı Göl Önemli Kuş Alanları ile ekolojik açıdan da hassas, önemli doğa alanlarının yer aldığı bir noktadadır. İlçe genelinde bu potansiyellerin, koruma-kullanma dengesi sağlanarak turizm amaçlı değerlendirilmesi önerilmektedir. Işıklı Beldesi ayrıca Homa Yaylası, Termesuyu Mağarası, Eumeneia Antik Kenti ve Işıklı Göl'e yakınlığı nedeni ile önemli bir turizm potansiyeline

sahiptir. Işıklı Beldesi'nin çevre düzeni planı döneminde turizm kimliğinin ön plana çıkacağı bir gelişme göstermesi desteklenmektedir. Bu amaçla, belde merkezinde ve Işıklı Gölü yakınında turizm tesis alanları önerilmiştir. Kuyucak Yaylası ile yayla turizmi potansiyeline de sahip olan Özdemirci Beldesinde de bu potansiyelin plan döneminde değerlendirilmesi desteklenmektedir.

- **Honaz** Dağı, önemli bitki alanı ve milli parkı statüsü ile ilçede ekolojik açıdan öneme sahip bir noktadır. Honaz İlçesi, bu değerler sayesinde önemli bir doğa turizmi potansiyeline sahiptir. Honaz Dağı Milli Parkı yanı sıra Kaklık Mağarası ve Colessae Antik Kenti de Honaz İlçesi'ndeki önemli turistik değerlerdir. Bununla birlikte, Kaklık Mağarası'nın turizme kazandırılması ve ilçede turizm sektörünün desteklenmesi amacıyla turizm tesis alanı önerilmiştir.
- **Sarayköy** ilçesi termal turizm bakımından büyük potansiyele sahip bir ilçe olarak ön plana çıkmaktadır. Denizli İli'nde ilan edilen "Aydın-Buharkent Termal Turizm Merkezi" ilçenin batısında, "Denizli Termal Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi" ise kuzey ve kuzeybatısında yer almaktadır.
- **Serinhisar** İlçesi Yatağan Beldesi'nde bulunan Kefe Yaylası ile yayla turizmi potansiyeline sahiptir.
- **Tavas** İlçesi'nde, Karacasu-Geyre'de bulunan Afradisias Antik Kenti'nden Denizli Pamukkale'ye ulaşan turistik aks üzerinde bulunması nedeni ile turizme yönelik ticaret ve günübirlik turizm gelişimi de yaşanacaktır. Tavas İlçesi'nde, turizm potansiyelinin çeşitlendirilmesi amacıyla, Kır Dağları'nda kış sporları merkezi önerisi getirilmiştir. Tavas ilçesine bağlı Kızılca Beldesi, Sebastopolis Antik Kenti ile turistik potansiyele de sahiptir. Bu potansiyel, beldede günübirlik turizm hareketliliği yaratacaktır.

Turizm Tesis Alanları

Planlama Bölgesi'ndeki üç ilde de turizm potansiyellerinin değerlendirilmesine yönelik mekânsal planlama kararları getirilmiştir. Ayrıca, turizm tesis alanları, yer seçimi ve yapılanma koşulları imar planlarında verilmek kaydı ile kentsel yerleşme alanlarında oluşabilecektir. Planlama Bölgesi'nde bu plan kapsamında gösterimi yapılan planlı ya da öneri turizm tesis alanlarının bulunduğu ilçe ve beldeler;

- **Aydın İli**'nde, İl Merkezi; Paşa Yaylası; Germencik İlçesi Ömerbeyli Köyü; Karacasu İlçesi Geyre ve Yenice Beldeleri; Kuşadası İlçe Merkezi; Söke İlçe Merkezi ve Sarıkemer Beldesi ve Sultanhisar İlçe Merkezi;
- **Muğla İli**'nde, İl Merkezi; Merkez İlçe, Akçaova Köyü ve Yenice Köyü; Fethiye İlçesi Seki Beldesi; Bodrum İlçesi, Ortaca İlçesi, Dalaman İlçesi, Milas İlçesi Güllük Beldesi ve Kıyıkışlacık

Mevkii, Ören Beldesi; Yatağan İlçesi Bozüyük Beldesi; Bodrum İlçe Merkezi ve Torba Mahallesi ile Bitez Beldesi, Ortakent Beldesi, Turgutreis Beldesi ve Gümüşlük Beldesi,

- **Denizli İli**'nde, Acıpayam İlçesi Yeşildere Beldesi; Çal İlçe Merkezi, Ortaköy Beldesi; Çivril İlçesi Işıklı Beldesi; Honaz İlçesi Kaklık Beldesi ve Kale İlçe Merkezi'dir.

Termal Turizm Alanları

Aydın-Muğla-Denizli Planlama Bölgesi'nde termal turizm potansiyeli sunan ve bu kapsamda değerlendirilmesi önerilen kaynaklar;

- **Aydın İli'nde**, Kuşadası İlçesi Davutlar Beldesi; Germencik İlçesi, Bozköy, Ömerbeyli Köyü ve Ortaklar Beldesi; Sultanhisar İlçesi Salavatlı Beldesi; Söke İlçesi Atburgazı, Güllübahçe ve Sazlıköy Beldeleri ve Nazilli İlçesi Gedik Kaynağı,
- **Muğla İli'nde,** Merkez İlçe Yenice Köyü; Fethiye İlçesi Girmeler Köyü; Yatağan İlçesi Bağyaka Köyü ve Bozüyük Beldesi,
- **Denizli İli'nde**, Merkez İlçede Pamukkale Özel Çevre Koruma Bölgesi kapsamında kalan Pamukkale ve Karahayıt Beldeleri; Çardak İlçesi Beylerli Beldesi; Sarayköy İlçe Merkezi ile Tosunlar Beldesi'nde bulunmaktadır.

Jeotermal kaynaklar açısından zengin olan Aydın ve Denizli İlleri'nde, yukarıda belirtilen kaynakların dışında tespit edilecek kaynakların termal turizm potansiyelini destekleyecek şekilde kullanılması desteklenmektedir.

Kış Sporları ve Kayak Merkezleri Mekanik Tesis Alanları

Planlama Bölgesi'nde; **Muğla İli** Fethiye İlçesi'nde, turizm merkezi statüsü taşıyan Seki-Eren Dağı; Köyceğiz İlçesi'nde, doğal sit statüsü taşıyan, Sandras Dağı ve **Denizli İli** Tavas İlçesi Kır Dağları Mevkii, bu amaçla değerlendirilmesi önerilen bölgelerdir.

Eko-Turizm Alanları

Planlama Bölgesi'nde, **Muğla İli** Kuşadası İlçesi Kirazlı Köyü'nde, Fethiye İlçesi Eşen Beldesi'nde ve Dalaman İlçe Merkezi'nde ekolojik tarım ve eko-turizmin desteklenmesi önerilmektedir.

Nehir Turizmi Alanları

Planlama Bölgesi'nde; Muğla İli Köyceğiz ve Dalaman İlçeleri sınırlarındaki Akköprü ve Narlı Barajları arasındaki bölgenin ve Denizli İli Çal İlçesi'nde Büyük Menderes Irmağı'nda bu turizm potansiyelinin desteklenmesi önerilmektedir.

Golf Turizm Alanları

Planlama Bölgesi'nde Muğla İli'nde Bodrum ve Milas İlçeleri'nde yer alan ÇED olumlu görüşü almış olan golf tesis alanları plana işlenmiş olup bölgenin doğal ve ekolojik yapısı ile su kaynakları göz önüne alınarak yeni golf tesis alanları önerilmemiştir.

5.5 GÜNEY EGE 2010-2013 BÖLGE PLANI

Turizm sektörünün geliştirilmesi hedefi doğrultusunda TR32 Düzey 2 Bölgesi 2010-2013 Bölge Planı Gelişme Eksenleri'nden 'Sektörlerin Rekabet Gücü' altında 'Tarım, sanayi ve turizm sektörlerinde verimliliği ve çeşitliliği artırmak' amacı belirlenmiştir. Bu amacın üçüncü hedefi olan '***Turizmin çeşitlendirilerek dört mevsime yayılması***' hedefi doğrultusunda ulusal planlarla uyumlu olarak aşağıdaki stratejiler belirlenmiştir:

- ✓ Turizm envanteri çıkarılacak ve bölgenin turizm stratejisi belirlenecektir.
- ✓ Kış, agro, kültür, kruvaziyer, termal (sağlık) ve yat turizmi gibi türler desteklenecektir.
- ✓ Bölgede gerçekleştirilen festivallerin ulusal ve uluslararası alanda tanıtımı sağlanacaktır.
- ✓ Bölgedeki farklı turizm türlerini kapsayan entegre tur paketleri geliştirilecektir.
- ✓ Ulusal ve uluslararası arenada bölgenin turizm potansiyellerinin tanıtımı yapılacaktır.
- ✓ Arkeolojik kazı çalışmaları artırılacaktır.
- ✓ Turistik mekânlarda yenileme ve restorasyon çalışmalarıyla kentsel doku korunacaktır.
- ✓ Bölgenin doğal, tarihî ve kültürel varlıklarını tanıtan müze sayısı artırılacak ve mevcut müzelerin bakımı desteklenecektir.
- ✓ Ören yerlerinde çevre düzenlemelerinin tamamlanıp, yakınlarında konaklama ve dinlenme tesislerinin kurulması desteklenecektir.

6. DEĞERLENDİRME

Turizm dünyanın en hızlı gelişen sektörlerinden birisidir. Türkiye planlı dönemle birlikte turizm alanında önemli gelişmeler kaydetmiştir. 1963-1980 döneminde ülkesel sosyo-ekonomik gelişmede kamu yatırımları için emredici, özel sektör yatırımları için yönlendirici nitelikte bir merkezi planlamaya bağımlı olan model seçilmiştir. Dünyada yükselen refah düzeyine paralel olarak seyahate ayrılan gelirin ve ulaşım olanaklarının artması sonucu büyüyen uluslararası turizm pazarından en yüksek payı almak için turist çeken ülkeler arasındaki rekabet giderek artmaktadır. Söz konusu rekabet ortamında dünya turizm gelirinden Türkiye'nin aldığı payı büyütmek ve ülke turizmini daha iyi bir konuma taşımak için Türkiye'nin uluslararası turizm pazarındaki rekabet gücünü artırıcı stratejilerin dünyadaki gelişmeleri de dikkate alarak belirlenmesi gerekmektedir.

Turizmin gelişmesi için yapılacak olan planın doğa, kültür, sosyal yapı üzerinde olumsuz etki yaratmayan ve gelecek kuşakların yaşam kalitesini gözetmesi, döviz, istihdam boyutlarıyla ekonomik gelişmemize güçlü katkılar sağlaması, yatırımcı ve işletmecilere sermayeleri karşılığında tatminkâr karlar sağlayan ve turistlere doyurucu tatil deneyimi sunması gerekir.

Uluslararası turizmde eğilimler ve turist profili dikkate alınmalıdır. Belirlenen eğilimler ile turist profilin ana hatları şöyledir;

- Uzun mesafeli ve deniz aşırı seyahatler artacak ve bu yörelerde yeni destinasyonlar önem kazanacaktır.
- Destinasyon seçimi ve rezervasyon süreçlerinde elektronik teknoloji (CD-Rom atlası, internet, web siteleri vb.) gittikçe artan bir önem kazanacaktır.
- Bireylerin eğitim ve refah düzeyindeki yükselme artarak devam edecek, deneyimli seyyah grubu büyüyecektir.
- Turist tercihleri kutuplaşacak, yenilik ve çeşitlilik talebi artacak, konfor ve macera motifleri ağırlıklı olacaktır.
- Ürün geliştirmede 3 S'nin yanı deniz-kum-güneş (sun-sand-sea) yerini 3 E (exciting-educational-entertainment) heyecan -eğlence – eğitim temel unsurlarının alması beklenmektedir.
- Tüketicinin bilgilendirilmesi ve korunması evrensel sistemlere bağlanacak, kalıcı ve dengeli bir turizm gelişimi için tüketicilerin sürdürdüğü kampanyaların etkisi artacaktır.

- Ortalama insan ömrünün artmasına paralel emeklilik süresi uzayacak, tatile daha çok zaman ayrılacaktır. Bekâr ve çocuksuz çiftler ile üçüncü yaş denilen 65+ yaş grubunun dünya nüfusu içerisinde ağırlık kazanması ve seyahate ve eğlenceye daha fazla kaynak ayırmaları beklenmektedir. 2000 yılında 35 milyon Avrupalı'nın 100 milyonu 65 yaşın üzerinde olacaktır.

- Dünya'daki ve Türkiye'deki turizm trendleri dikkate alındığında, turizm destinasyonu olarak Türkiye'nin karşı karşıya bulunduğu fırsat ve tehditler ile güçlü ve zayıf yönler şunlardır:

- İklim, doğal kaynaklar, bozulmamış çevre, zengin tarih ve kültür, örf ve adet, Türk insanının misafirperverliği, turizm olgusuna çabuk adapte olabilecek genç ve dinamik nüfus potansiyeli, özgün sosyo-kültürel özellikler ve doğu ile batının egzotik bir bileşimini sunması, coğrafi konum nedeniyle ana pazarlara olan yakınlık, rakip ülkelere göre daha yeni ve daha nitelikli tesisler, genç ve kıta ötesi pazarlar için henüz keşfedilmemiş bir destinasyon olması, iç turizmdeki hareketlenme, halı, deri, konfeksiyon ve mücevher başta olmak üzere alışveriş olanakları, son on yılda gelişmiş destinasyonlar arasına girmiş olmamız ülkemizin güçlü yönleridir.
- Türk medyasının haber alma ve verme özgürlüğü ile toplumsal menfaatleri dengeleyememesi, altyapı ve hizmet kalitesinin ve destek sektörlerdeki gelişmenin, hızlı talep artışının beraberinde getirdiği ihtiyaçlara cevap verememesi, turist sağlığı ve güvenliğindeki yetersizlikler, tesis ve çevre kalitesi arasındaki uyumsuzluk, düzensiz ve denetimsiz yönde gelişen ticari faaliyetlerin ülke turizminde ve ürün kalitesinde yol açtığı yozlaşma, Stratejik Pazarlama Yönetimine işlerlik kazandırılamaması, kapasite kullanım oranlarının düşüklüğü, yetersiz dış yatırımlar, finansman yetersizliği, toplumda turizm bilincinin yeterince geliştirilememiş olması, turistik bölgelerde esnafın turistlere karşı olumsuz davranışları, başta yerel yönetimler olmak üzere kamunun turizme yeteri kadar ilgi göstermemesi, sektörle ilgili kurumlar arasında iletişim eksikliği; yetki karmaşası ve çok başlılık, belirli yörelerde düzensiz ve çarpık yapılaşma nedeniyle doğal çevrenin giderek bozulması; ikinci konut sayısındaki artış; doğal, tarihi ve kültürel mirasın özgün niteliklerinin erozyona uğraması, tanıtma ve pazarlamaya ayrılan kaynakların yetersizliği, trafik riskleri, pazarlara ve turizm arzına ilişkin araştırmaların yetersizliği nedeniyle sağlıklı stratejik kararların alınmasındaki güçlükler, turizm arzındaki olumsuz gelişmelerin gerek ülke imajını, gerekse turistik ürün imajını olumsuz yönde etkilemesi ve rekabet üstünlüklerimizin ortaya konulmasını güçleştirmesi; sonuçta düşük fiyatlara ve düşük fiyatların bir çekim unsuru haline gelmesine yol açması Türkiye'nin zayıf yönleridir (Türkiye Kalkınma Bankası, Dünyada ve Türkiye'de Turizm, 2008).

Sonuç olarak Türk turizminin daha iyi yerlere gelmesi için;

• Çevre, altyapı, üstyapı, hizmet kalitesi ve insan davranışları boyutlarıyla turiste sunulan tatil deneyiminin bir toplam ürün olduğu dikkate alınmalı; tüm bu bileşenlerin birbirine paralel ve dengeli gelişimi sağlanmalıdır.

• Kapasite artırıcı yatırım kararlarında bölgesel ve yerel düzeyde doğal ve sosyo kültürel taşıma kapasiteleri ve beraberinde teknik altyapının taşıma kapasitesi eşik olarak dikkate alınmalıdır.

• İçinde bulunduğumuz aşamada Toplam Kalite Yönetiminin başarıya ulaşmak için vazgeçilmez önem taşıdığı sürekli olarak göz önünde tutulmalı ve bundan asla ödün verilmemelidir. Bu bağlamda rekabet gücümüzü ve verimliliği arttırmak için kapasite arttırmaya değil, toplam ürün kalitesini yükseltmeye öncelik verilmelidir.

• Etkin imar denetimi başta olmak üzere doğal ve fiziksel çevre kalitesini yükseltici önlemler; teknik altyapının geliştirilmesi; mevcut tesislerin modernizasyonu; yaygın ve örgün eğitim ve sertifikalı personel istihdamını zorunlu kılacak düzenlemeler aşamalı olarak uygulamaya konulmalı ve plan dönemi sonunda tüm turistik tesislerin sertifikalı personel çalıştırmaları sağlanmalıdır.

• Turizm İşletmeleri Nitelikler Yönetmeliği, işletme kalite standardı mantığıyla yeniden ele alınmalıdır.

• Ürün geliştirme kararları tüketici gereksinimlerini, rekabet ortamının özelliklerini ve bunlardaki değişme eğilimlerini ortaya koyan araştırmalara dayalı olarak verilmelidir.

• Gerçekleşen tüketici tatmini sürekli olarak ölçülmeli ve ürün geliştirme kararlarında yol gösterici olmalıdır.

• Kapasite arttırıcı ve ürün çeşitlendirici kararlarda arz/talep dengesi ve pazarlanabilirlik temel kriterler olarak dikkate alınmalıdır. Turizm arzı hem iç hem de dış talebin özelliklerine göne biçimlendirilmelidir.

• Mevsim uzatıcı ve doluluk oranlarını arttırıcı arz türleri geliştirilmeli, mevcut tesislerin bu yöndeki tevsii ve modernizasyon yatırımları özendirilmelidir.

• Toplumda tarihi ve doğal çevre bilinci yaygınlaştırılmalıdır.

• Fiziksel planlamadaki yetki karmaşası ve çok başlılık, fiziksel boyutu da içeren çok sektörlü bölge planlarıyla bertaraf edilmelidir.

• Az gelişmiş bölgelere talep yaratmak için, uzun süreli tatil paketleri yerine 3-5 günlük butik tarzında ve derinliği olan tur paketlerinin oluşturulması özendirilmelidir.

Tüketici haklarının korunması, turist sağlığı, hijyen ortamının sağlanması büyük önem arz etmektedir.

• Turizmin mevsimlik ve coğrafi dağılımını iyileştirmek için tüketici tercihleri dikkate alınarak golf, kış, dağ, termal, sağlık, yat, toplantı, üçüncü yaş ve eko turizmi geliştirme faaliyetlerine devam edilmelidir.

• Deniz turizmi, yatçılık ve marina yatırım ve işletmeciliği boyutlarıyla geliştirilmelidir.

• Kültür turizminin geliştirilmesi özendirilmelidir.

7. TURİZM HEDEF VE STRATEJİLERİ

Dünyanın, Türkiye'nin ve Bölgenin sahip olduğu turizm potansiyelleri ve şu anki mevcut durumları ile ilgili genel bilgi yukarıda verilmeye çalışılmış ve Değerlendirme kısmında bu mevcut durumda öne çıkan hususlar belirtilmiştir.

Turizm Sektörünün bir fotoğrafını çekmeye çalıştığımız bu çalışma süresince yapılan görüşmelerde bir plan ve strateji eksikliği göze çarpan en büyük sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Diğer sorunların tümü belli bir plan çerçevesinde değerlendirilip çözüme kavuşturulabilecek sorunlardır. Bu noktadan hareketle Ajans uzmanlarından oluşan 'Turizm Sektörü Araştırma Grubu' olarak mevcut durum analizi, yapılan toplantı ve görüşmeler, şimdiye kadar ortaya konan yazılı çalışmalar doğrultusunda bölgenin Turizm Önceliklerinin, Özel Amaçlarının ve bu amaçlar altında gerçekleştirilebilecek stratejileri belirlemeye çalışmıştır. Ortaya çıkan plan çerçevesinde amaç hiçbir sorunun dışarıda kalmamasına gayret etmek, bölgenin sahip olduğu kaynaklar çerçevesinde çözüm önerileri getirmek olmuştur.

Güney Ege Bölgesi Turizm Stratejileri, geleneksel turizmin yoğun olduğu bölgemizde sektörün dönüşümü ve modellenmesi üzerine öneriler getirmiş; bu yeni modellerin gelişimi için stratejiler oluşturmuştur. Yeni modellemelerle birlikte geleneksel turizmin rekabet gücünün geride kalmamasına dikkat edilmiştir.

Bölgede en önemli sıkıntıların başında gelen sezon darlığı problemine turizmin çeşitlendirilmesi önerisi ile yaklaşım gösterilirken buna paralel olarak destinasyon yönetim yaklaşımının altı çizilmektedir. Yeni modellemeler ile birlikte turist profili ve yeni pazarlar üzerine yapılacak pazarlama yöntemleri ve tanıtımda geçilmesi öngörülen inovatif yaklaşımlara örnek verilmektedir. Turizm türlerinin çeşitlendirilmesi yapılırken gerekli alt ve üstyapı çalışmaları yürütülürken doğanın koruma-kullanma dengesi de göz ardı edilmemeye çalışılmıştır.

Fakat geliştirilen bu stratejilerin uygulama aşamasında karşılaşılacak sorunların başında lobi eksikliği ve işbirliğinin gerçekleştirilememesi geldiği görülmektedir. Bunun önüne geçilmek için ise bölge kamu kurum ve kuruluşlarından, özel sektörden, sivil toplum kuruluşlarından ve en önemlisi üniversitelerden temsilcilerin oluşturacak bir Turizm İhtisas Komisyonu ve bununda üzerinde bulunacak ve üst görüşmeleri ve lobiciliği gerçekleştirecek Turizm Konseyi'nin oluşturulması strateji olarak önerilmiştir. Bu belgenin devamında stratejilerin uygulanmasına yönelik Eylem Planı hazırlanacaktır.

Genel Amaç: Bölgede turizmden elde edilen kişi başına düşen GSMH'nın ve *bölge turizminin dünyadaki pazar payının artırılması*						
Öncelikler	***Bölge turizminin tanıtımında yeniliğin ve etkinliğin sağlanması***	***Yaz aylarına yoğunlaşmış turizm sezonunun dört mevsime yayılması***	***Çevrenin koruma kullanma dengesini sağlayıcı önlemlerin alınması***	***Bölgede turizm politikaları ve uygulamalarının sürdürülebilirliğinin ve yönetişiminin sağlanması***	***Turizmin sosyal hayat ve beşeri sermaye ile entegrasyonunun sağlanması***	***Turizm altyapısının güçlendirilmesi***
Özel Amaçlar	*İnovatif tanıtım yöntemlerinin benimsenmesi*	*Turizmin yükselen trendlerinden yola çıkarak alternatif turizm ürünlerinin geliştirilmesi*	*Mevcut deniz ve çevre kirliliğinin ortadan kaldırılması ve doğal yaşamın korunmasına yönelik önlemler alınması*	*Turizm sektörü ile ilgili kamu, özel sektör kuruluşları ve STK'ların karar verme süreçlerine katılımlarını sağlayacak mekanizmalar oluşturulması*	*Turizm sektöründe dezavantajlı grupların istihdamının artırılması*	*Bölgenin ulaşım altyapısının güçlendirilmesi*
	Turizmin farklı pazarlara açılması ve üst gelir grubu turist sayısının arttırılması	*Farklı turizm türlerinin birbiri ile entegre edilerek destinasyon yönetimi yaklaşımının yaygınlaştırılması*	*Yenilenebilir enerji kullanımının yaygınlaştırılması ve su kaynağı kullanımının yönetiminin sağlanması*	*Turizm politikalarının oluşturulmasına yönelik veri altyapısının güçlendirilmesi*	*Yerel halk ile yöresel ürün ve kültürün turizme dâhil edilmesi; kırsal kesimde ekonomik çeşitliliğin sağlanması*	*Kentsel altyapı ve hizmetlerin geliştirilmesi*
	Markalaşmış turizm merkezlerin in yaratılması				*Bölgede turizm sektöründe nitelikli istihdamın sağlanması*	

Güney Ege Bölgesi'nde Öne Çıkan Alternatif Turizm Türleri	**İnanç ve Kültür Turizmi**
	Termal ve Sağlık Turizmi
	Kongre Turizmi
	Doğa Turizmi (Botanik, Kuş Gözlemciliği, Mağara, Şelale, Kanyon vb.)
	Agro Turizm
	Macera ve Doğa Sporları Turizmi (Yamaç Paraşütü, Sörf, Kitesörf, Dalış, Motocross, Kayak vb.)
	Yat ve Kurvaziyer Turizmi
	Kış Turizmi

7.1. BÖLGE TURİZMİNİN TANITIMINDA YENİLİĞİN VE ETKİNLİĞİN SAĞLANMASI ÖNCELİĞİ

1.1 İnovatif tanıtım yöntemlerinin benimsenmesi	• Turizm ürünlerinin tanıtımında yenilikçilik anlayışının geliştirilerek bilgi ve iletişim teknolojileri kullanımı yaygınlaştırmak amacıyla turizm alanlarını tanıtan akıllı telefonlarda 3D uygulamalar; antik kentler için 3D animasyonlar; bölgedeki koylar, hâkim rüzgarlar, tekne bağlama yerleri, marinalar, restoran vb. bilgilerin sunulduğu akıllı telefon uygulamaları geliştirilmesi desteklenecektir. • Turizm ve şehir merkezlerinde belirli noktalara turistlerin bölgenin turistik tüm noktaları ve değerleri ile ilgili bilgi alabileceği, bu adreslerin çıktılarını alabileceği dokunmatik bilgi ekranları oluşturulacaktır. • Tüm bölgenin turistik ve yöresel ürünlerini öne çıkaracak, ilçe bazlı ve turistin ihtiyaç duyduğu tüm bilgileri içeren, rezervasyon yapabileceği, bilgi danışabileceği, kendi düşüncelerini ve deneyimlerini paylaşabileceği interaktif bir web sitesi oluşturulacaktır. • Turizm merkezlerine, havaalanlarına, otogarlara yakın çevrede turistik değer taşıyan noktaların tanıtımını yapan panolar (ekranlar) yerleştirilecektir. • Akıllı telefon uygulamaları, tanıtım ürünlerini barındıran turizm danışma büroları oluşturulacak, mevcut bürolar bu kapsamda modernize edilecektir. • Bölgenin turistik değerleri, yöresel ürünleri ve turizm çeşitlerini öne çıkaran film çalışmaları geliştirilecek, ulusal ve uluslararası seyahat kanallarında yayımlanması sağlanacaktır. • Ulusal ve uluslararası seyahat dergisi yazarları ve program yapımcıları bölgeye davet edilerek yazılı ve görsel medyada bölgenin öne çıkması sağlanacaktır. • Bölgede çok sayıda bulunan tüm profesyonel festivallerin takvimi oluşturularak ulusal ve uluslararası medyada ve web ortamında duyurusu yapılacak; ünlü isimlerin, yazarların ve seyahat programı yapımcılarının izleyici olarak katılımı sağlanacaktır. • Hierapolis, Aphrodisia, Milet, Halikarnas Antik kenti gibi çok ziyaretçi çeken noktalarda stantlar oluşturularak diğer turizm rotalarının ve turizm merkezlerinin tanıtımının yapılması sağlanacaktır. • Uluslararası kaliteye sahip ve tüm bölgenin öne çıkan turistik özelliklerini içeren; önemli destinasyonların harita üzerinde işaretlenmiş şekilde belirten bir tanıtım broşürünün bastırılması ve tüm uluslararası havaalanlarında bölgenin havaalanları ve otobüs terminallerinde dağıtımı sağlanacaktır.
1.2 Turizmin farklı pazarlara açılması ve üst gelir grubu turist sayısının arttırılması	• Bölgenin mevcut turizm potansiyelleri göz önünde bulundurularak bölgeye gelebilecek turist yelpazesi ve bu turistlerin hangi ülkelerden çekilebileceği hususlarını içeren fizibilite çalışması yapılacaktır. • Bölgede öne çıkan turizm türlerinden üst gelir grubu turistlere yönelik olduğu belirlenen İnanç ve Kültür Turizmi, Termal Turizm ve Kongre Turizmi için özel hedef pazarlar belirlenecektir. • Ulusal ve uluslararası seyahat acentaları birlikleri ile görüşmeler düzenlenmesi ve turizm merkezlerinde meydana gelen teknik sorunların (havaalanına uçak indi ücretleri, seyahat ve sağlık sigortaları, operatörlerin inisiyatif kullanımları vb.) çözülmesi • Berlin, Londra, Moskova ve Dubai Fuarlarına özellikle katılım gösterilmesi sağlanacaktır.

	• Yurtdışında ve yurtiçinde bölgenin sahip olduğu turizm çeşitlerine uygun tematik tanıtım stratejisi uygulanacak ve buna göre fuarlara ve görüşmelere katılım sağlanacaktır. • İzmir'de gerçekleşmesi için çalışmaların sürdüğü ve teması 'Sağlık' olan EXPO 2020 için İzmir Kalkınma Ajansı ile işbirliği yapılacak ve destek sağlanacaktır.
1.3 Markalaşmış turizm merkezlerinin yaratılması	• Bölgenin belirli ilçe ve yörelerinin turizmde belli tematik alanlarda (spor, doğa, tarım, termal vb) öne çıkması ve profesyonelleşmesi sağlanarak; bu kentlere "Marka Kent" imajı kazandırılmasına yönelik tanıtım çalışmaları gerçekleştirilecektir. • Belirlenen Marka Kent'lerde ve şehir merkezlerinde turistlerin özellikle şehir merkezlerine olan ilgisini artırmak ve esnafla ilişkilerinin güçlendirilmesini sağlamak için üstü açık gezi otobüsleri ile bölgede farklı yerleri görmesi sağlanacaktır. • Yat Turizmi için öne çıkan merkezlerde markalaşma çalışmaları başlatılarak; bölgenin yat limanlarının kapasitesi, özellikleri hakkında farkındalık yaratılarak, yasal sorunların çözümü için görüşmeler yürütülecektir. • Bölgenin markalaşan merkezlerinin önemli değerleri, hatıra ve hediyelik eşya ve maket haline getirilerek satışa sunulacaktır. • Halkta markalaşma farkındalığı yaratılacaktır.

7.2. YAZ AYLARINA YOĞUNLAŞMIŞ TURİZM SEZONUNUN DÖRT MEVSİME YAYILMASI ÖNCELİĞİ

2.1 Turizmin yükselen trendlerinden yola çıkarak alternatif turizm ürünlerinin geliştirilmesi

- ***TERMAL ve SAĞLIK TURİZMİ:***
  - Sağlık turizminde konaklama süresini uzatmaya yönelik tam teşekküllü termal ve sağlık merkezlerinin yapılacaktır.
  - Pamukkale başta olmak üzere ulusal ve uluslararası Termal ve Sağlık turizmi merkezleri, hastaneler ile işbirliği için çalışmalar başlatılacaktır.
  - Pamukkale, Karahayıt, Buharkent, Sarayköy ve Davutlar'da ortak kullanıma ya da tesis için özel açılacak olan kür ve çamur banyosu yapımı, çevre düzenlemesi gerçekleştirilecektir.
  - Pamukkale, Karahayıt, Buharkent, Sarayköy ve Davutlar'da Yönetmeliğe uygun niteliklerde spa ve kür merkezlerinin çoğalması sağlanacaktır.
  - Termal Turizmin gelişmesi önündeki yasal sorunların tartışılması için bir platform oluşturularak üst düzeyde çözüme ulaşması sağlanacaktır.
  - Bölgede özellikle Denizli ve Pamukkale çevresinde önemli bir sorun haline gelen düşük geceleme sayısı sorunu için bu tür alanlarda sosyal aktivitelerin artırılması sağlanacaktır.
  - Termal ve sağlık turizminde kür ve tedavi odaklı pazarlama stratejileri geliştirilecektir.
  - Termal ve Sağlık Turizmindeki tedavi hizmetlerinin sigorta kapsamına alınmasına yönelik lobi faaliyetleri yürütülmesi sağlanacaktır.

- ***DOĞA TURİZMİ ve AGRO-TURİZM:***
  - Kırsal alanda hizmet veren pansiyon, otel ve butik otellerin hizmetlerine yürüyüş, bisiklet ve doğa gözlemciliği gibi aktiviteleri de eklemelerini sağlayacak çevre düzenlemeleri yapılacaktır.
  - Beyağaç, Paşa Yaylası, Madran Yaylası gibi alanlarda doğa gözlemciliğine yönelik alanların yürüyüş, bisiklet gibi sporlarla entegre edilmiş çevre düzenlemesi gerçekleştirilecektir.
  - Başta Çal, Bekilli, Buldan, Fethiye, Ortaca, Marmaris, Milas, Köyceğiz, Karacasu, Yenipazar vb. ilçelerin kırsal kesimlerinde, tarım potansiyelinin değerlendirilmesi, turistlerin yöresel havayı soluyarak yerel hayatı yaşamalarını sağlayacak agro-turizm modelinin geliştirilmesine yönelik yol düzenlemeleri, konaklama alanları vb. alanlarda altyapı geliştirilecektir.
  - Turizm şirketleri ve çiftçilerle işbirliği yapılarak ürünlerin olgunlaşma dönemlerinde turistlerin bahçe/tarla ziyareti yaparak ürünü kendilerinin toplaması ve satın alması sağlanacaktır.
  - Bafa ve Işıklı Gölü'nün kuş gözlemciliği için şartları iyileştirilecek ve tanıtımı etkin yapılacaktır.
  - Mağara, kanyon, şelale ve göllerin ziyarete uygun hale getirilmesi için gerekli olan çevre düzenlemeleri ve altyapı çalışmaları tamamlanacaktır.
  - Kuşadası Milli Parkı ve Beyağaç ilçesi gibi sık bitki örtüsü, botanik yapısı ve canlı çeşitliliği ile öne çıkan bölgelere gözlemci turistlerin çekilmesi çalışmaları yapılacaktır.

- ***SPOR TURİZMİ:***
  - Kuşadası, Didim, Bodrum, Fethiye, Marmaris, Datça, Akyaka vb. turistik merkezlerde sualtı dalış, sörf, kitesörf, yamaç paraşütü, yelkencilik eğitim merkezleri yaygınlaştırılacaktır.
  - Pamukkale'de ve Fethiye'de paraşüt eğitim ve atlayış alanlarının çevre

düzenlemeleri ve bu alanların genişletilmesi çalışmaları gerçekleştirilecektir.

- Spor eğitim merkezleri konaklama (özellikle butik otelcilik) olanakları ile entegre edilecektir.
- Didim ve Kuşadası'nda ulusal ve uluslararası kulüplerin kamp olanaklarına yönelik spor sahalarının, koşu yollarının turistik konaklama tesislerine entegre edilmesi sağlanacaktır.
- Fethiye'de yamaç paraşütü sporu geliştirilecek ve Fethiye Teleferik Projesi'nin gerçekleştirilmesi desteklenecektir.
- Fethiye'de motocross sporu ve festivali için gerekli alanların genişletilmesi ve çevre düzenlemesinin yapılması sağlanacaktır.
- Likya ve Karia Yürüyüş yollarının altyapı ve üstyapı çalışmaları tamamlanacaktır.
- Didim, Fethiye, Dalaman gibi alanlarda kampçılık ve karavan ile konaklama için alanların altyapıları sağlanacaktır.
- Fethiye Eren Dağı'nın kış turizmi için gerekli altyapı çalışmalarının gerçekleştirilerek kayak pistinin tamamlanması sağlanacak ve kayak sporunun başta bölgede olmak üzere çevre illerde tanıtımı gerçekleştirilecektir.

- ***KÜLTÜR TURİZMİ:***
  - Antik kent ve tarihi alanların altyapı ve çevre düzenlemeleri gerçekleştirilecektir.
  - Tarihi mekanlarda, antik kentlerde sesli rehber uygulamaları yaygınlaştırılacaktır.
  - Kültür turizmi potansiyeli yüksek fakat gerekli ilgiyi görmeyen noktaların çevre düzenlemeleri, ulaşım ağları düzenlenecek ve çeşitli kültür noktaları arasında yürüyüş yolları yapılacaktır. (Milas-Kral Mezarları, Dalyan-Kaunos, Pamukkale-Hierapolis-Laodikya)
  - Özel müzecilik konseptine yönelik projelerin geliştirilmesi sağlanacaktır: Halıcılık, şarapçılık, zeytinyağı gibi yöresel ürünlerin imalatı başta olmak üzere özel müzecilik konsepti bölgede geliştirilecektir. (Denizli Şarap Müzesi, Aydın Zeytin ve Zeytinyağı/ İncir/ Kestane Müzesi, Aydın Tarım Aletleri Müzesi, Denizli Tekstil Müzesi, Muğla Evleri Müzesi, Ekmekçilik Müzesi gibi.)
  - Ören yeri, tarihi yapı ve kalıntılar gibi alanlarda ziyaretçilere yön gösterecek ve bilgi verecek pano ve yön levhası gibi unsurların, alanın özgün niteliğini bozmayacak, ancak ziyaretçilerin alanı tanımasına ve anlamasına yeterli olacak şekilde düzenlenmesi sağlanacaktır.

- ***KONGRE TURİZMİ:***
  - Muğla'nın kongre turizmi potansiyeli desteklenecek, uluslararası bir kongre merkezine sahip olması sağlanacak ve Kuşadası Kongre Merkezi ile birlikte tanıtımı ve pazarlamasına yönelik ortak çalışmalar yapılacaktır.
  - Bölgedeki kongre merkezlerinin büyüklük ve kapasitesine göre ulusal ve uluslararası kongre ve toplantıların, bölgenin kongre merkezlerinin kapasitelerine göre, bölgeye çekilmesi için gerekli tanıtım ve lobi çalışmaları gerçekleştirilecektir.

- ***YAT ve KURVAZİYER TURİZMİ:***
  - Yat ve kruvaziyer limanlarının kapasiteleri ve ihtiyaçlarına ilişkin araştırmalar yapılacaktır.

	• Kapasite kullanım oranı düşük alanlar için tanıtım faaliyetleri gerçekleştirilerek kapasite verimliliği sağlanacaktır. • Yat limanları ile ilgili yasal engellerin (maksimum kalış süresi gibi) çözülmesine yönelik lobi çalışmaları yapılacaktır. • Yat limanları ile markalaşmış kıyı merkezleri oluşturulacaktır. • Kuşadası'na Efes Antik Kenti ve Meryem Ana'yı ziyaret için kruvaziyer ile giriş yapan günübirlik turistlerin rotasına alternatif rotalar eklenmesi; ilçenin ve bölgenin turistik zenginliklerini içeren faaliyetler ile Kuşadası'nda daha fazla kalmalarının sağlanması için tur operatörleri ile lobi faaliyetleri yürütülecektir. • Yat ve kurvaziyer turizminin tanıtımı öncelikle Akdeniz ülkelerine yapılacaktır.
2.2 Farklı turizm türlerinin birbiri ile entegre edilerek destinasyon yönetimi yaklaşımının yaygınlaştırılması	• Ortak inisiyatifle oluşacak destinasyonlar için ulusal ve uluslararası Turizm Acentaları Birlikleri, tur operatörleri ile görüşmeler düzenlenerek tanıtım, pazarlama ve lobi faaliyetleri yapılacaktır. • Bölgenin sahip olduğu İnanç ve Kültür turizmi zenginlikleri ele alınarak; üç ilin öne çıkan tarihi ve kültürel değerlerinin entegre edileceği bir destinasyon yaratılacaktır. • Pamukkale ile Hierapolis ve Laodikya Antik Kentileri'nin inanç ve kültür turizmi ile termal turizmin entegre edilerek tanıtımı yapılacaktır • Alternatif doğa ve kuş gözlemciliği merkezleri birlikte değerlendirilerek bir destinasyonda pazarlanması sağlanacaktır. • Macera sporları başta olmak üzere tüm spor turizmi aktivitelerini içeren ve farklı aktivitelerle desteklenen alternatif turizm rotaları oluşturulacaktır.

7.3. BÖLGEDE TURİZM POLİTİKA VE UYGULAMA BİRLİĞİNİN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİNİN VE YÖNETİŞİMİNİN SAĞLANMASI

3.1 Turizm sektörü ile ilgili kamu, özel sektör kuruluşları ve STK'ların karar verme süreçlerine katılımlarını sağlayacak mekanizmalar oluşturulması	• Alınan kararların bölge için bir bütünlük oluşturulması sağlanacaktır. • Aydın, Denizli, Muğla illerinde turizm konusunda ortak kararların alınabilmesi ve işbirliklerinin sağlanabilmesi için önde gelen kurum, kuruluş ve özel sektör temsilcilerinden oluşan bir üst kurulun/konseyin yapılandırılması sağlanacaktır. • Turizm alanında özelleşmiş kurum/kuruluş, sivil toplum kuruluşları, özel sektör ve üniversitelerden gelen temsilcilerden turizm komisyonu oluşturulacak ve yapılan araştırma, görüşmelerle kurula/konseye uygulamada öneri getirmeleri sağlanacaktır. • Gerekli noktalarda Güney Ege Bölgesi'nin ve çevre Ege illeri ile turizm alanındaki iletişimini ve etkileşimini de göz önünde bulundurarak gerekli kararları ve görüşmeleri, kurulan bu üst kurulun/konseyin gerçekleştirmesi sağlanacaktır. • Yurtiçinde ve yurtdışında katılım sağlanacak fuarlarda ve görüşmelerde bölgenin bir çatı altında bütünlük sağlamış ve daha güçlü şekilde temsil edilmesi sağlanacaktır. • Güney Ege Bölgesi için ortak bir tanıtım stratejisinin üzerinde uzlaşı sağlanacak ve markalaşacak bölgelerin kendi özel stratejileri olabileceği gibi bölge stratejisine paralel olmasına özen gösterilecektir.
3.2 Turizm politikalarının oluşturulmasına yönelik veri altyapısının güçlendirilmesi	• Bölgenin turizm faaliyetlerine ait tüm veri setlerinin sağlıklı ve sürekli şekilde toplanması sağlanacaktır. • Derlenen veri setlerinin bölgenin turizm web sitesinde kullanıma sunulması sağlanacaktır. • Yapılacak olan araştırmalarda elde edilen bu veri setinin kullanılması sağlanacaktır.

7.4. TURİZMİN DEVAMLILIĞI VE VERİMLİLİĞİ İÇİN ÇEVRENİN KORUMA KULLANMA DENGESİNİ SAĞLAYICI ÖNLEMLERİN ALINMASI	
4.1 ***Mevcut deniz ve çevre kirliliğinin ortadan kaldırılması ve doğal yaşamın korunmasına yönelik önlemler alınması***	• Bölgenin kıyı haritası çıkartılarak noktasal bazda kirlilikler ve nedenleri tespit edilecektir. • Deniz kirliliğinin önlenmesi ve deniz çevresinin korunmasına yönelik olarak karadan denize atılan suların arıtılması için sistemlerin kurulması sağlanacaktır. • Yat ve kurvaziyer limanlarında gerekli görülürse deşarj kapasiteleri artırılarak ve gerekli farkındalık yaratılarak limanlardan kaynaklı kirliliğin önüne geçilecektir. • Otellerden kaynaklı deniz kirliliğinin önlenmesi için denetimlerin yapılması sağlanacaktır. • Off-shore balıkçılığın yayımlanan yönetmelik ve alınan kararlar doğrultusunda yapılması için denetimlerin sıklaştırılması sağlanacaktır. • Başta önemli turizm merkezleri olmak üzere vahşi depolama yöntemi ile depolanan atıkların kıyı ile birlikte tüm doğayı tehdit etmesi nedeniyle bölgedeki hizmet birliği modellerinin yaygınlaştırılmasına yönelik faaliyetler gerçekleştirilecektir. • Yerel halkta çevre bilincine yönelik farkındalığın yaratılması için çalışmalar yapılacaktır. • Turizmin neden olduğu betonlaşmaya karşı bilinç oluşturulacak ve başta belediyeler olmak üzere önlemler alınacaktır. • Doğa turizmi gerçekleştirilirken bölgedeki ekolojinin bozulmaması, hayvan ve bitkilerin hiçbir zarar görmemesi koşulu sağlanacaktır. • Canlı türlerinin kaybolmasına neden olan kontrolsüz deniz deşarjları kontrol altına alınacaktır.
4.2 ***Yenilenebilir enerji kullanımının yaygınlaştırılması***	• Yenilenebilir enerji açısından çok zengin olan bölgenin turizm sektöründe yenilenebilir enerji kullanımını artırması sağlanacaktır (Elektriğini kendi üreten sistemler, tasarruflu sensörlü aydınlatma ve havalandırma gibi). • Otellerin yeşil bina olarak tasarlanması desteklenerek yeni modeller yaratılması sağlanacaktır (Isı yalıtım sistemleri, atık malzemelerin kullanımına yönelik tasarım, yeşil çatı gibi). • Otellerin ve butik otellerin yenilenebilir enerji ve doğa dostu işletme sertifikası (Green Globe Certification) almaları desteklenecektir.

7.5. TURİZMİN SOSYAL HAYAT VE BEŞERİ SERMAYE İLE ENTEGRASYONUNUN SAĞLANMASI ÖNCELİĞİ

5.1 Turizm sektöründe dezavantajlı grupların istihdamının artırılması	• Özellikle kırsal kesimde geliştirilecek olan turizm sektöründe, çoğunlukla tarım alanında çalışmayı sürdüren kadınların işgücüne katılması sağlanacaktır. • Genç işsiz nüfusun hizmet içi eğitimlerden geçirilerek bölgede turizm alanında istihdam edilmesi sağlanacaktır. • Bölgedeki engelli nüfusun turizm sektöründe istihdam edilmesine yönelik teşviklerin uygulanmasına yönelik çalışmalar yoğunlaştırılacaktır.
5.2 Yerel halk ile yöresel ürün ve kültürün turizme dâhil edilmesi; kırsal kesimde ekonomik çeşitliliğin sağlanması	• Yöresel el sanatlarının ve ürünlerinin bölge turizminde bir araç olarak kullanılmasına yönelik, turistlerin üretimde yer alabileceği, faaliyetler yoğunlaştırılacaktır. (Karacasu çömlekleri, Buldan bezleri, Datça balı, Milas halıları, Cam işleme atölyeleri vb.) • Çal, Bekilli, Güney, Pamukkale gibi yerlerde butik şarap üretim ve tadım yerleri oluşturulacaktır. • Kuşadası, Didim, Çine, Datça gibi yerlerde butik zeytinyağı üretim ve tadım yerleri ile dünyaya açılması sağlanacaktır. • Yöresel yemeklerin yapımını sergileyen, turistlerin yemek yapımını öğrendikleri ve yöresel yemekleri tadabildikleri yerel öğelerle tasarlanmış alanların hizmete açılması sağlanacaktır. • Bölgede üretilen yöresel ürünlerin hediyelik eşya tasarımları halinde satışı sağlanacaktır. • Bölgede başta Çal, Bekilli, Beyağaç, Datça, Marmaris, Fethiye, Çine, Karacasu, Yenipazar gibi ilçeler olmak üzere agro-turizm potansiyeli yüksek alanlarda butik otelcilik desteklenecektir.
5.3 Bölgede turizm sektöründe nitelikli istihdamın sağlanması	• Bölge üniversitelerinin her birinde bulunan Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Bölümlerinin bölge turizminde verimli olarak kullanılması sağlanacaktır. • Bölge üniversitelerinin ilgili bölümlerinde öğrenim gören öğrencilerine bölge işletmelerinde staj yapma olanakları sağlanacaktır. • Turistik yörelerde hizmet veren seyahat acentaları ve sağlık çalışanları başta olmak üzere iletişim kapasitesinin artırılmasına yönelik eğitimler verilecektir. • Turizmde işgücü kalitesinin artırılmasına yönelik eğitim altyapısı güçlendirilerek hizmet içi eğitimin sürekli hale getirilmesi sağlanacaktır. • Eğitim kurumları, kamu ve özel sektör temsilcileri ortaklığını gerçekleştirecek istihdama yönelik eğitim programları oluşturulacaktır.

7.6. TURİZM ALTYAPISININ GÜÇLENDİRİLMESİ

6.1 Bölgenin ulaşım altyapısının güçlendirilmesi	• Ulusal ve uluslararası ulaşımın kolaylaştırılması için birçok noktaya hizmet verebilecek olan uygun havaalanı zeminleri belirlenecek ve bu konuda lobi faaliyetleri gerçekleştirilecektir. • Didim gibi turizm merkezlerinin şehirlerarası ulaşımı ve havaalanına ulaşım altyapıları güçlendirilecektir. • Bölgenin ya da kıyı ilçelerin iç kesimlerinde kalan turizm cazibe merkezlerinin ya da turizm alanında geliştirilmesi planlanan yörelerin ulaşımı iyileştirilecektir. • Şehir merkezlerinde, ulaşım hatlarında ve anayollarda; turizm merkezlerinin, tarihi ve doğal alanların yönlendirme levhaları artırılacaktır. • Kıyı ilçelerinde (Kuşadası [Efes, Seferihisar, Selçuk], Didim, Fethiye, Bodrum) deniz ulaşım ağları geliştirilecektir.
6.2 Kentsel altyapı ve hizmetlerin geliştirilmesi	• Tarihi binaların restorasyonları gerçekleştirilerek turizme kazandırılacaktır. • Turistik merkezlerin çekiciliğinin artırılması ve bir turizm merkezi algısının oturtulması için kentsel estetiğin kazanılmasına yönelik çalışmalar yapılacaktır. • Turizm bölgelerinde kanalizasyon, elektrik, arıtma gibi alt yapı sorunlarının çözüme kavuşturulmasına öncelik sağlanacaktır. • Turistik noktalarda ve merkezlerde turisti yönlendirecek tabela, harita ve çeşitli yönlendirme eksiklikleri giderilecektir. • Bölgede turistik hizmet veren işletmelerin ya da kurumların hizmet kalitelerini kanıtlamak ve bunun çekiciliğini kullanmak amacıyla turizm kalite güvence işaretlerinin kullanımı yaygınlaştırılacaktır. • Turistik merkezlerde yaz aylarında nüfus yoğunluğu nedeniyle ortaya çıkan sağlık başta olmak üzere diğer sosyal hizmetlerde gerçekleşen aksaklıkların önüne geçilmesini sağlayacak önlemler alınacaktır.

8. KAYNAKLAR

- Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007-2013
- Türkiye Turizm Stratejisi Belgesi, Kültür Ve Turizm Bakanlığı Ankara, 2007
- Aydın-Denizli-Muğla Planlama Bölgesi 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı, Plan Açıklama Raporu, TC. Çevre ve Orman Bakanlığı, Çevresel Etki Değerlendirmesi ve Planlama Genel Müdürlüğü, 2010
- TR32 Düzey 2 Bölgesi (Aydın-Denizli- Muğla) 2010-2013 Bölge Planı, GEKA, 2010
- Ceren Aksu, TR32 Bölgesi Termal Turizm Raporu, GEKA, 2011
- Armağan Ayrın, TR32 Bölgesi Kurvaziyer ve Yatçılık Raporu, GEKA, 2010
- Ömer Faruk Kiraz, TR32 Bölgesi Kongre Turizmi Çalışma Raporu, GEKA, 2012
- Didim İlçe Toplantı ve GZFT Analizi Raporu, GEKA, 2012
- Kuşadası İlçe Toplantı ve GZFT Analizi Raporu, GEKA, 2012
- Aydın I. Kültür ve Turizm İhtisas Komisyonu Toplantı Raporu, GEKA, 2011
- Aydın II. Kültür ve Turizm İhtisas Komisyonu Toplantı Raporu, GEKA, 2012
- Denizli I. Kültür ve Turizm İhtisas Komisyonu Toplantı Raporu, GEKA, 2012
- Bodrum Turizm Çalıştay Raporu, GEKA, 2012
- Fethiye Turizm Çalıştay Raporu, GEKA, 2012
- Karahayıt Turizm Sektör Görüşmeleri Raporu, GEKA, 2012
- Türkiye Kalkınma Bankası, Dünyada ve Türkiye'de Turizm, 2008
- Deloitte, Turizm Sekötrü Raporu, 2010
- Gözde Emekli, AVRUPA BİRLİĞİ'NDE TURİZM POLİTİKALARI VE TÜRKİYE'DE KÜLTÜREL TURİZM, 2006
- Nur Ersun, Kahraman Arslan, Turizmde Destinasyon Seçimini Etkileyen Temel Unsurlar Ve Pazarlama Stratejileri, 2011

- World Tourism Report, WTTC, 2011
- Turkey Tourism Report, WTTC, 2011
- www.tuik.gov.tr
- www. turizm.gov.tr
- www.pamukkale.gov.tr
- www.muglaturizm.gov.tr
- www.aydınturizm.gov.tr
- www.kongre.net